

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KONAKLAMA İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

KENTSEL TURİZMİN SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞİMİ İÇİN
YEREL HALKIN BAKIŞ AÇISININ BELİRLENMESİ:
ESKİŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ONURCAN DENİZ

BALIKESİR, 2022

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KONAKLAMA İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

KENTSEL TURİZMİN SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞİMİ İÇİN
YEREL HALKIN BAKIŞ AÇISININ BELİRLENMESİ:
ESKİŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ONURCAN DENİZ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. MUAMMER BEZİRGAN

BALIKESİR, 2022

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Konaklama İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda 201812569004 numaralı Onurcan DENİZ'in hazırladığı "Kentsel Turizmin Sürdürülebilir Gelişimi için Yerel Halkın Bakış Açısının Belirlenmesi: Eskişehir ili Örneği" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. M. Oğuzhan İLBAN

İmza

Üye (Danışman) Doç. Dr. Muammer BEZİRGAN

İmza

Üye Doç. Dr. Hacı Mehmet YILDIRIM

İmza

19/07/2022
Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

19/07/2022

İmza

Onurcan DENİZ

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans eğitimim boyunca desteğini her zaman hissettiğim, tez konumun belirlenmesinde yardımcı olan, bu çalışmamın tamamlanmasında bilgileriyle yol gösteren danışman hocam saygıdeğer Doç. Dr. Muammer BEZİRGAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca her zaman bilgileriyle ve tecrübesiyle bana yol gösteren saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Mehmet Oğuzhan İLBAN ve Doç. Dr. Sabriye ÇELİK UĞUZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında yanımda olan ve desteklerini her zaman yanımda hissettiğim babam Turhan DENİZ'e ve annem Perihan DENİZ'e teşekkür ederim.

BALIKESİR, 2022

ONURCAN DENİZ

ÖZET

KENTSEL TURİZMİN SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞİMİ İÇİN YEREL HALKIN BAKIŞ AÇISININ BELİRLENMESİ: ESKİŞEHİR İLİ ÖRNEĞİ

DENİZ, Onurcan

Yüksek Lisans Tezi, Konaklama İşletmeciliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Muammer BEZİRGAN

2022, 134 sayfa

Turizm, ülkesel ve bölgesel düzeyde önemli ekonomik ve sosyal getirileri olan bir sektördür. Turizm sektörünün ekonomik getirilerinin yanında sosyal ve kültürel anlamda bazı olumsuz sonuçları da olabilmektedir. Turizmin bu olumsuz etkilerinin azaltılması ve turizmin gelişiminin sürekliliğinin sağlanması için sürdürülebilir turizm modelleri ortaya atılmıştır. Sürdürülebilir turizm modellerinin birçoğunun başarıya ulaşabilmesi için bölge halkının desteğinin alınması önemli bir koşuldur. Sürdürülebilir turizm modellerinde yerel halk- turist ilişkileri açıklanmakta ve bu ilişki içerisinde fayda ve maliyetlerden söz edilmektedir. Yerel halkın turistlere ilişkin algı ve tutumlarını oluşturmada etkili olan faktörler, ekonomik faydalar ve maliyetler, sosyal fayda ve maliyetler, çevresel fayda ve maliyetler ve yaşam kalitesindeki gelişmeler olarak açıklanmaktadır. Yerel halkın turizme ilişkin olumlu tutum sağlamasında bu faktörlerin her biri önem taşımaktadır. Bu çalışmada yerel halkın turizmin gelişmesine verdikleri destek ve ziyaretçilere ilişkin olumlu tutum sergilemesinde ekonomik, sosyal, çevresel gelişmelerin ve yaşam kalitesinde ki gelişmelerin etkilerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Eskişehir ilinde turizmin yoğun yaşandığı Odunpazarı ve Tepebaşı bölgelerinde anket çalışması yapılmıştır. Çalışma kapsamında 500 anket yerel halka uygulanmıştır. Veriler SPSS 20.0 paket programı kullanarak çözümlenmiştir.

Çalışmada sürdürülebilir turizmin boyutları olan ekonomik gelişme, sosyal gelişme, çevresel gelişme ve yaşam kalitesi değişkenlerinin yerel halkın turizm gelişimine verdikleri destek ve ziyaretçilere ilişkin olumlu algı ve tutum oluşturmaları üzerinde ki etkileri incelenmiştir. Çalışmada ulaşılan bulgular alanyazın da yer alan diğer çalışmalar ile benzer sonuçlar vermektedir.

Araştırma sonucunda yerel halkın, turizmin sürdürülebilir olarak gelişimini desteklemesi üzerinde ekonomik gelişimin olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşam kalitesi ve memnuniyetin, yerel halk üzerindeki etkisinin de olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halkın turizmin sürdürülebilir gelişimini desteklemesi üzerindeki diğer değişkenler sosyal gelişme ve çevresel gelişmelerin ise olumsuz etkilere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde turizmin sürdürülebilir gelişiminin etkileri incelendiğinde, ekonomik gelişmelerin ve yaşam kalitesinin artmasının olumlu yönde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal ve çevresel gelişme değişkenlerinin ise olumsuz etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halkın ziyaretçilere sempati duyması üzerinde turizmin sürdürülebilir gelişmesinin etkileri incelendiğinde, ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmelerin olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaşam kalitesinin artması değişkeninin de olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Ekonomik Gelişme, Çevresel Gelişme, Sosyal Gelişme, Yaşam Kalitesi.

ABSTRACT

EXAMİNG THE PERSPECTİVE OF LOCAL PEOPLE FOR SUSTANAİBİLİTY OF URBAN TOURİSM: THE CASE OF ESKİŞEHİR PROVİNCE

DENİZ, Onurcan

Master Thesis, Hospitality Management Department

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Muammer BEZİRGAN

2022, 134 page

Tourism is a sector with significant economic and social benefits at the national and regional level. In addition to the economic returns of the tourism sector, there may also be some negative consequences in social and cultural terms. Sustainable tourism models have been put forward in order to reduce these negative effects of tourism and to ensure the continuity of tourism development. In order for many sustainable tourism models to be successful, it is an important condition to get the support of the people of the region. In sustainable tourism models, local people-tourist relations are explained and benefits and costs are treated of in this relationship. The factors that affect the perception and attitudes of local people towards tourists are explained as economic benefits and costs, social benefits and costs, environmental benefits and costs and improvements in quality of life. Each of these factors is important for the local people to have a positive attitude towards tourism. In this study, it is aimed to measure the effects of economic, social, environmental developments and developments in the quality of life on the support given by the local people to the development of tourism and their positive attitude towards the visitors. For this purpose, a survey was conducted in the Odunpazarı and Tepebaşı regions of Eskişehir, where tourism is intense. Within the scope of the studies, 500 questionnaires were applied to the local people. The data were analyzed using the SPSS 20.0 windows package program. In the study, the effects of the variables of economic development, social development, environmental development and quality of life, which are the dimensions of sustainable tourism, on the support given by the local people to tourism development

and their positive perception and attitude towards visitors were examined. The findings obtained in the study give similar results with other studies in the literature.

As a result of the research, it has been concluded that economic development has a positive effect on the local people's support of the sustainable development of tourism. The quality of life and being content with it also have a positive effect on the local people. On the other hand, the research shows that social and environmental developments, which are the other variables on the local people's support for the sustainable development of tourism, have negative effects. When the effects of the sustainable development of tourism are examined according to the welcoming local people, it has been concluded that the economic developments and the increase in the quality of life have a positive effect. It has been concluded that social and environmental development variables have negative effects. When the effects of the sustainable development of tourism on the sympathy of the local people for the visitors are examined, it has been concluded that the economic, social and environmental developments have a positive effect. It was concluded that the variable of increasing the quality of life also had a positive effect.

Keywords: Sustainable Tourism, Economic Development, Environmental Development, Social Development, Life Quality.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
2. İLGİLİ ALANYAZIN.....	8
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	8
2.1.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Kavramı.....	8
2.1.2. Sürdürülebilirlik Kavramının Tarihsel Gelişimi.....	9
2.1.3. Sürdürülebilir Kalkınma.....	12
2.1.4. Turizmin Sürdürülebilir Gelişimi.....	16
2.1.5. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri.....	17
2.1.6. Sürdürülebilir Kent Turizmi.....	19
2.1.2. Yerel Halk Kavramı ve Turizmin Sürdürülebilirliği.....	21

2.1.2.1. Yerel Halk Kavramı.....	21
2.1.2.2. Yerel Halk, Turizmin Sürdürülebilirliği.....	21
2.1.2.3. Yerel Halk –Sürdürülebilir Turizm İlişkisi.....	23
2.1.2.4. Yerel Halkın Turizme İlişkin Algı ve Tutumları.....	25
2.1.2.5. Yerel Halkın Turizm Algısına İlişkin Başlıca Modeller.....	26
2.1.2.5.1. Doxey Tolerans/ İrridex Modeli.....	26
2.1.2.5.2. Butler Destinasyon Yaşam Eğrisi Modeli.....	27
2.1.2.5.3. Sosyal Değişim Teorisi.....	29
2.1.2.5.4. Bütünleşik Tehdit Teorisi.....	31
2.1.2.5.5. Temas Hipotezi	32
2.1.3. Kent Kavramı.....	34
2.1.3.1. Kent Turizmi.....	35
2.1.3.2. Kent Turizminin Tarihi Gelişimi.....	37
2.1.3.3. Dünyada Kent Turizmi	39
2.1.3.4. Türkiye’de Kent Turizmi.....	40
2.1.3.5. Kent Turizminin Kaynakları.....	41
2.1.4. Eskişehir’in Kentsel Turizm Kapsamında Potansiyel Değerleri.....	43
2.1.4.1. Eskişehir İli Coğrafyası.....	43
2.1.4.2. Eskişehir’in Tarihi.....	44
2.1.4.2.1. Prehistorik Dönemden Antik Çağa.....	45
2.1.4.2.2. Roma ve Bizans Dönemi.....	46
2.1.4.2.3. Selçuklu’dan Osmanlı’ya.....	47
2.1.4.2.4. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi.....	47
2.1.4.3. Eskişehir Kent Turizm Potansiyeli ve Turistik Ürünleri.....	48
2.1.4.3.1. Arkeolojik Alanları.....	48
2.1.4.4. Odunpazarı Kentsel Sit Alanı.....	53

2.1.4.5. Eskişehir İli Dini Yapılar.....	55
2.1.4.6. Sosyal Amaçlı Yapılar.....	62
2.1.4.7. Müzeler.....	63
2.1.4.8. Festival ve Özel Etkinlikler.....	68
2.1.4.9. Rekreasyon Alanları.....	71
2.2. İlgili Araştırmalar.....	73
3. YÖNTEM.....	78
3.1 Araştırmanın Modeli.....	78
3.1.1 Araştırmanın Hipotezleri.....	79
3.1.2. Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Kurulan Hipotezler.....	80
3.2. Evren ve Örneklem.....	81
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	83
3.4. Verilerin Toplanma Süreci.....	85
3.5. Verilerin Analizi.....	85
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	87
4.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular.....	87
4.2. Faktör Analizleri.....	89
4.2.1. Ölçeklere İlişkin Açıklayıcı Faktörler Analizi.....	89
4.2.1.1. Eskişehir’de Turizmin Sürdürülebilir Gelişimine Yönelik Ölçeğe Ait Açıklayıcı Faktör Analizi.....	89
4.2.1.2. Ziyaretçilere Karşı Olumlu Tutum Oluşturma Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi.....	93
4.2.1.3. Yerel Halkın Turizmin Gelişimini Desteklemesine Yönelik Ölçeğe İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi.....	96
4.3. Hipotezlerin Test Edilmesi ve Regresyon Analizi.....	97

4.4. Demografik Değişkenler ile Yerel Halkın Turizm Gelişimine Verdikleri Destek ve Ziyaretçilere Sempati Duyma Değişkenleri Arasındaki Fark Testlerine İlişkin Bulgular.....	103
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	109
5.1 Sonuçlar.....	109
5.2. Öneriler.....	115
5.2.1. Destinasyon Yöneticileri İçin Öneriler.....	115
5.2.2 Gelecekteki Çalışmalar İçin Öneriler.....	117
KAYNAKÇA.....	118
EKLER.....	131
Ek 1. Anket Formu.....	131

ÇİZELGELER LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 1. Sürdürülebilir Kalkınmanın İlkeleri.....	14
Çizelge 2. Turizmin Etkileri.....	20
Çizelge 3. Doxey Tolerans Modeli.....	27
Çizelge 4. Sosyal Değişim Teorisi ve Modelde Kullanılan Değişkenler.....	30
Çizelge 5. Kent Turizminin Kaynakları.....	42
Çizelge 6. Evren- Örneklem Büyüklüğü Tablosu.....	82
Çizelge 7. Eskişehir’de Turizmin Sürdürülebilir Gelişimine Ait İfadeler Ölçeği.....	84
Çizelge 8. Ziyaretçilere Karşı Olumlu Tutum Oluşturma Ölçeğinde Ait İfadeler.....	85
Çizelge 9. Turizm Gelişim Desteği Ölçeğine Ait İfadeler.....	85
Çizelge 10. Katılımcılara İlişkin Bulgular.....	87
Çizelge 11. Ölçeğe İlişkin Çarpıklık, Basıklık Değerleri.....	90
Çizelge 12. Eskişehir’de Sürdürülebilir Turizm Gelişimi Ölçeğine Ait Faktör Analizi Sonuçları.....	92
Çizelge 13. Ziyaretçilere Karşı Olumlu Tutum Oluşturma Faktörüne İlişkin Çarpıklık, Basıklık Değeri Sonucu.....	94
Çizelge 14. Ziyaretçilere Karşı Olumlu Tutum Oluşturma Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Sonuçları.....	95
Çizelge 15. Yerel Halkın Turizmin Gelişimini Desteklemesine Yönelik Çarpıklık, Basıklık Değeri Tablosu.....	96
Çizelge 16. Turizmin Gelişimine Verilen Destek Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi....	96
Çizelge 17. Turizm Gelişim Desteği Tolerans ve VIF değerleri.....	98

Çizelge 18. Yerel Halkın Turizmin Gelişimine Destek Vermesi Üzerinde Sürdürülebilir Turizmin Boyutlarının Etkisine İlişkin Regresyon Analizi.....	99
Çizelge 19. Ziyaretçilerin Hoş Karşılanması Değişkeni Tolerans ve VIF değerleri.....	100
Çizelge 20. Ziyaretçilerin Hoş Karşılanması Üzerinde Sürdürülebilir Turizmin Boyutlarının Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları.....	101
Çizelge 21. Ziyaretçilere Sempati Duyma Değişkeni Tolerans ve VIF değerleri.....	102
Çizelge 22. Ziyaretçilere Sempati Oluşturma Üzerinde Sürdürülebilir Turizmin Boyutlarının Etkisine İlişkin Regresyon Analizi.....	102
Çizelge 23. Turizme Verilen Destek/ Cinsiyet, Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki Bağımsız Örneklem T- Testi Sonuçları.....	104
Çizelge 24. Ziyaretçilere Sempati Duyma/ Cinsiyet, Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki Bağımsız Örneklem T- Testi Sonuçları.....	105
Çizelge 25. Turizme Verilen Destek/ Yaş, Eğitim Durumu, Gelir Değişkenleri Arasındaki ANOVA Testi Sonuçları.....	106
Çizelge 26. Hipotezlerin Desteklenme Tablosu.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Butler Turizm Destinasyon Yaşam Eğrisi Modeli.....	28
Şekil 2. Araştırmanın Modeli.....	78
Şekil 3. Turizmde Sürdürülebilirliğin, Yerel Halkın Turizmin Gelişimini Desteklemesi Üzerinde Etkileri İle İlgili Kurulan Hipotezler.....	110
Şekil 4. Turizmde Sürdürülebilirliğin, Yerel Halkın Ziyaretçileri Hoş Karşılması Üzerinde Etkileri İle İlgili Kurulan Hipotezler.....	111
Şekil 5. Turizmde Sürdürülebilirliğin, Yerel Halkın Ziyaretçilere Sempati Geliştirmesi Üzerinde Etkileri İle İlgili Kurulan Hipotezler.....	112

KISALTMALAR LİSTESİ

- AFA** : Açıklayıcı Faktör Analizi
- GSYİH** : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
- KMO** : Kaiser Maikin Olkin İstatistiği
- M.Ö.** : Milattan Önce
- M.S.** : Milattan Sonra
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- UNEP** : The United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
- UNTWO** : The United Nations World Tourism Organization (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
- VIF** : Varyans Artış Faktörü
- WCED** : World Commission on Enviroment and Development (Dünya Çevre Komisyonu)
- WTCF** : World Tourism Cities Federation (Dünya Turizm Şehirleri Federasyonu)
- WTTC** : World Travel and Tourism Council (Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi)

1. GİRİŞ

Turizm hem ulusal hem yerel düzeyde ekonomik büyümenin en önemli faktörlerinden birisidir. Turizm, ekonomi, kırsal ve kentsel gelişme, istihdam, çevre ve sürdürülebilirlik üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) 2019 yılında açıkladığı verilerle, seyahat ve turizm sektörünün doğrudan, dolaylı ve tetiklenen etkisinin, küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GYSYİH) 8,9 trilyon Amerikan Doları katkı sağladığını göstermektedir. Bu rakam küresel GYSYİH'nin %10,3'üne denk gelmektedir. Turizm alanında faaliyet gösteren işyerlerinde istihdam sağlanan işçi sayısı 330 milyon yani tüm dünyadaki her 10 istihdamdan 1'i turizm alanındadır. Turizmin ziyaret ihracı 1,7 trilyon \$ yani toplam küresel ihracatın %6,8'i, küresel hizmet ihracatının da %28,3'üne denk gelmektedir (Roxas, Rivera ve Gutierrez, 2020, s. 387). Turizm dünya ekonomisinde bu kadar büyük bir yere sahipken, araştırmacılar turizmin etkileri ve kalkınma konusunda çalışmalar yapmışlardır. Yapılan araştırmalar turizmin ekonomik faydalarının yanında, çevresel bozulmaya, olumsuz sosyal ve kültürel etkilere ve biyolojik çeşitliliğe ciddi hasarlar verdiğini ve turizmin plansız büyümesinin destinasyonların doğal ve sosyo-kültürel çevrelerine olumsuz yönde etkiler yaptığını ortaya koymuştur (Choi ve Sırakaya, 2006, s. 1274). Turizmin istenmeyen bu etkileri doğal kaynakların korunması, insan refahı ve toplumların uzun vadeli ekonomik yaşayabilirliği açısından bazı endişelere neden olmuştur. Bu endişeler sonucunda turizmin planlanması ve geliştirilmesi konusunda yeni yollar aranmıştır. Arayışlar sonucunda sürdürülebilir kalkınma kavramı yeni bir ekonomik model olarak ortaya çıkmıştır.

Sürdürülebilir turizm kavramı ilk olarak Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu ve birçok ortak kuruluşun desteği ile yapılan "Ortak Geleceğimiz" adlı raporda dile getirilmiştir. Komisyon bu raporda sürdürülebilirliği "gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan gelişme" olarak tanımlamıştır (WCED, 1987). Tanım doğrultusunda sürdürülebilir bir kalkınma modeli üzerine uluslararası konferanslar, toplantılar düzenlenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma üzerine Rio Konferansı, Habitat 2, Rio 5+,

Johannesburg Zirvesi gibi uluslararası konferanslar düzenlenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma modeli bu düşünce sonucunda uluslararası alanyazının inceleme alanına girmiştir. Araştırmalar sonucunda sürdürülebilir gelişme için birçok model ortaya atılmıştır. Bu modellerin içerisinde yer alan önemli bileşenlerden birisi turizm destinasyonlarında yaşayan yerel halkın turizmin gelişimi konusunda verdiği tepkiler olmuştur. Sürdürülebilir turizmin gelişimi hususunda yerel halkın önemi birçok çalışma ile ortaya konulmuştur (Lee, 2013, s. 38). Bu sebeple yerel halkın desteğinin alınması turizmin sürdürülebilir gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır.

Turizmin sürdürülebilir gelişimi için yerel halkın desteklerini etkileyen faktörler turizm araştırmacıları tarafından kapsamlı bir biçimde incelenmiştir. Araştırmalar sonucunda, tutumlar (Lai ve Nepal, 2006), algılanan etkiler (Dyer ve Gürsoy, Sharma ve Carter, 2007), topluma bağlanma, algılanan faydalar (Gürsoy, Jurawski ve Uysal, 2002; Nunkoo ve Ramkinson 2011) yerel halkın turizm gelişimine destek vermesinde etkili olan faktörler olarak alan yazında yer almıştır. Bu konu hakkında yapılan araştırmalar “sosyal değişim teorisi” üzerine olmuştur. Araştırmalar sonucunda, turizm desteği üzerinde ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel faydalar ve kaygıları değerlendirerek turizmin gelişimine destek verirler (Ap: 1992; Gürsoy ve Rutherford, 2004; Nunkoo ve Ramkinson, 2011). Teoriye göre, yerel halk algılanan faydaların, algılanan maliyetlerden daha yüksek olduğu sonucuna vardığında turizmin gelişimine destek vermektedir.

Çalışma kapsamında araştırmanın bağımlı değişkenleri, yerel halkın turizm gelişimine verdiği destek, ziyaretçilerin hoş karşılanması ve ziyaretçilere sempati duyma olarak belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenler sürdürülebilir turizmin boyutları olan, ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi olarak belirlenmiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Turizmin sürdürülebilir olarak büyümesi için yerel halkın desteğinin kazanılmasının önemi birçok çalışmada incelenmiştir (Andereck ve Vogt, 2000; Gürsoy ve Rutherford, 2004; Choi ve Sırakaya, 2005; Cottrel, Vaske ve Roamer, 2013). Yerel halkın ziyaretçilere ilişkin oluşturdukları olumlu veya olumsuz algılar ve tutumlar, turizmin sürdürülebilir olarak gelişmesi hususunda önem arz etmektedir

(Gürsoy, Jurawski ve Uysal, 2002; Lai ve Nepal, 2006; Gürsoy, Sharma ve Carte, 2007; Nunkoo ve Ramkinson, 2011).

İlgili alanyazında turizmin yerel halkın turizm ve turistlere ilişkin bakış açıları üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Araştırmalarda turizm ve sürdürülebilirlik üzerine yapılan çalışmalar genellikle, kıyı şeritleri, milli parklar, ormanlar gibi kentleşmenin yüksek oranda olmadığı alanlarda yapılmıştır. Bu çalışmada turizmin sürdürülebilir gelişimi ve yerel halkın turizm gelişimine bakış açısı kent turizmi içerisinde incelenektir. Araştırmanın amaçlarını ortaya koymak yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek, ziyaretçilerin hoş karşılanması, ziyaretçilere sempati duyma, ekonomik sürdürülebilir gelişme, sosyal sürdürülebilir gelişme, çevresel sürdürülebilir gelişme, yaşam kalitesi ve memnuniyet değişkenleri, ana değişkenler olarak belirlenmiştir. Bu değişkenler alanyazında incelenerek araştırmanın soruları oluşturulmuştur.

Araştırmanın soruları,

- Yerel halkın turizmin gelişimine verdiği desteğin, sürdürülebilirliğin boyutları (ekonomik, sosyal, çevresel, yaşam kalitesi ve memnuniyet) üzerinde etkisi var mıdır?
- Yerel halkın turizmin gelişimine verdiği destek, ziyaretçilere sempati duyma, hoş görme, sürdürülebilirliğin boyutları değişkenleri üzerindeki etkilerini ortaya koyan araştırma modeli anlamlı mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, sürdürülebilir turizmin boyutlarının (ekonomik, sosyal, çevresel, yaşam kalitesi), yerel halkın turizm gelişimini desteklemeleri üzerindeki etkilerini incelemektir. Bunun yanında sürdürülebilir turizmin, yerel halkın ziyaretçilere ilişkin olumlu tutum ve algı geliştirmeleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yerel halkın turizme ilişkin desteğinin sağlanması konusunda hangi faktörlerin etkili olduğu üzerine alanyazında birçok çalışmaya rastlanmaktadır (Andereck ve Vogt, 2000; Gürsoy ve Rutherford, 2004; Choi ve Sırakaya, 2005; Cottrel, Vaske ve Roamer, 2013).

Araştırmanın amacı gözetilerek değişkenlere ilişkin alanyazın üzerinde incelemeler yapılmış ve bu incelemeler üzerine bir araştırma modeli oluşturulmuştur. Model içerisinde ekonomik sürdürülebilir gelişme, sosyal sürdürülebilir gelişme, çevresel sürdürülebilir gelişme ve yaşam kalitesi ile memnuniyet bağımsız değişkenleri ile ziyaretçileri hoş karşılama, ziyaretçilere sempati duyma ve yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri desteğin açıklanmasına ilişkin bağımlı değişkenler üzerindeki etkiler incelenmiştir.

Araştırmanın amacı neticesinde varılmak istenen sonuçlar ise şunlardır;

- Yerel halkın turizmin gelişimini desteklemelerinde sürdürülebilir turizmin boyutlarının (ekonomik, sosyal, çevresel, yaşam kalitesi ve memnuniyet) üzerindeki etkinin yönü ve anlamlılığının incelenmesi,
- Yerel halkın ziyaretçilere ilişkin olumlu algı oluşturması üzerinde sürdürülebilir turizmin boyutlarının (ekonomik, sosyal, çevresel, yaşam kalitesi ve memnuniyet) etkisinin incelenmesi,
- Araştırma modeli içerisinde bulunan bağımsız değişkenler sürdürülebilir turizmin boyutları ve bağımlı değişkenler ziyaretçiler hoş karşılama, ziyaretçilere sempati duyma ve turizmin gelişimine verilen destek üzerindeki etkinin regresyon analizi ile test edilmesi,
- Araştırma modelini oluşturan hipotezlerin test edilmesi.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmada yerel halkın ziyaretçilere karşı oluşturdukları algı ve tutumlar, turizmin gelişimine verdikleri destek ve sürdürülebilir gelişmenin boyutları üzerindeki etkiler incelenecektir. Uluslararası alanyazında bu değişkenlerin kullanıldığı çalışmalar bulunmaktadır (Yoon, Gürsoy ve Chen, 2001; Gürsoy ve Rutherford, 2004; Lee, 2013). Ulusal literatürde benzer çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmanın sonuçları neticesinde elde edilen bulgular ile hem uluslararası hem de ulusal alanyazında bulunan bulguların karşılaştırılmasına olanak sağlayacaktır. Bu sebeple araştırmanın sonuçları alanyazında bulguların genellenmesinde katkı sağlayacaktır.

Turizm, küresel olarak ekonomik kalkınmanın önemli faktörlerinden biridir. Sektör sürekli bir gelişme eğilimi göstermektedir. Bu noktada turizm, ekonomik

kalkınmanın faktörü olmakla birlikte modern yaşamın da bir parçası olarak görülmektedir. Turizmin sürekli büyüme göstermesinin yanında çevreye olan zararları konusunda birçok araştırma yapılmıştır (Yoon, Gürsoy ve Chen, 2001; Cengiz ve Kırkkbir, 2007). Çevre Parlamento Konseyi raporunda turizmin, hava kirliliği, su kirliliği, toprak ve jeolojik unsurlar, yaban hayatı da dahil olmak üzere hem çevreye hem de endüstriye ciddi zarar verme potansiyeli olduğu belirtilmiştir (Parliamentary Commissioner for the Environment, 1997'den aktaran, Connell, Page ve Bentley, 2009). Araştırmacılar turizmin olumsuz etkilerinin önlenmesi için bir arayış içinde olmuşlar ve sonucunda turizm gelişiminin sürdürülebilirliği üzerinde yoğunlaşmışlardır. Turizmin sürdürülebilir gelişimi, yerel topluluklara fayda sağlayacak, yerel ekonomiyi güçlendirecek, yerel işgücünü istihdam edecek ve ekolojik olarak sürdürülebilir olan yerel malzemelerin, tarım ürünlerinin ve geleneksel becerilerin kullanılacak biçimde geliştirilmesini hedeflemektedir.

Turizm endüstrinin büyümesi ile birlikte sürdürülebilir bir gelişmenin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Turizmin sürdürülebilir olarak büyümesi için sürdürülebilir gelişme ilkelerine uyulması gerekmektedir. Bu hususta tur operatörleri, turistler, politika planlayıcıları, yerel halk ve turizmin bütün paydaşlarının sorumluluk alması gerekmektedir. Bu çalışma özelinde yerel halkın sürdürülebilir turizme ilişkin desteğinin alınması konusunda araştırma yapılmıştır.

Turizmin gelişimi için yerel halkın katılımına ilişkin çeşitli araştırmalar mevcuttur (Lindberg ve Johnson, 1997; Cottrell, Vaske ve Roemer, 2013; Gürsoy ve Rutherford, 2014). Araştırmacılar yerel halkın yörede turizmin gelişmesine verdikleri destek üzerinde bazı faktörlerin etkili olduğunu bulmuşlardır. Bu faktörler ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi ve memnuniyettir.

Yerel halkın turizmin gelişimine olan desteğin incelenmesinde sürdürülebilir turizmin boyutları arasında bulunan ilişkileri inceleyen çalışmalar mevcuttur (Yoon, Gürsoy ve Chen, 2001; Cengiz ve Kırkkbir, 2007; Bimonte ve Funzo, 2016). Fakat yerel halkın ziyaretçilere karşı oluşturdukları algı ve tutumların incelenmesinde sürdürülebilir turizmin boyutları arasındaki ilişkiyi açıklayacak yeterli çalışmalara ulaşılamamıştır. Bu eksiklik göz önüne alındığında yapılan çalışma alan yazına katkı sağlayacaktır. Analiz sonucunda yerel halkın turizmin gelişmesini desteklemesi için hangi faktörlerin etkili olduğu sonucuna ulaşılabilecektir. Yerel halkın ziyaretçiler

hakkında geliştirdikleri algı ve tutumların üzerinde etkili olan faktörler açıklanacaktır. Çalışmada turizm gelişim desteği, ziyaretçileri hoş karşılama, ziyaretçilere karşı sempati oluşturma, ekonomik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi değişkenleri üzerine bir araştırma modeli oluşturulmuş olup çalışmanın alanyazına katkı sağlaması hedeflenmiştir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın açıklanmasına yönelik hazırlanan anket formunu yerel halkın doğru, eksiksiz ve tarafsız yanıtladığı varsayılmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen örneklemin, araştırma evrenini temsil edebilecek yeterlilikte olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında altı adet değişken kullanılmıştır. Araştırma modeline eklenebilecek başka değişkenlerin araştırma kapsamı dışında kalması araştırmanın önemli bir kısıtıdır. Araştırmanın bir başka kısıtı ise coğrafik olarak sınırlandırılmasıdır. Ulaşım, zaman, maliyet gibi kısıtlardan dolayı çalışma belirli bir bölgede yapılmıştır. Sonuçlar Türkiye genelini kapsamamaktadır. Araştırma Eskişehir ili Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde yapılmış ve sonuçlar genellenememektedir.

1.6. Tanımlar

Sürdürülebilirlik: Şu an var olan bir olgunun varlığını sürdürebilmesi ve yahut olgunun devamını uzun süreler devam ettirebilmesidir (Esen, 2015, s. 3).

Sürdürülebilir Kalkınma: Kaynakların sürekli olarak, korunması ve yinelenen kaynakların kendi yinelenebilme sınırları aşılmadan kalkınmaya destek olmasıdır (Çakılcıoğlu, 2013, s. 28).

Sürdürülebilir Turizm: Turistlerin ziyaret ettikleri bölgelerde yaşayan, yerel halk, turistler ve turizm endüstrisinin doğal yapısı içerisinde yaşanan etkileşimlerin zararlarını azaltma ve doğal ve beşeri kaynakların kalite ve kapasitesini uzun süre korumasıdır (Bramwell ve Lane, 1993).

Kent: Nüfus yoğunluğunun büyük bir çoğunluğunun sanayi, ticaret, yönetim ve hizmet ile ilgili alanlarda geçiminin sağlandığı yerlerdir (Sevim, 2019, s. 32).

Algı: Nesnel dünyanın duyular yolu ile öznel bilince aktarılmasıdır (Çoğalmış, 2019, s. 39).

Tutum: Bireyin çevresinin belirli bir yönüne karşı kalıcı bir yatkınlık göstermesidir (McDoughal ve Munro, 1987, s. 87).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Araştırmanın bu bölümünde, sürdürülebilirlik tanımından bahsedilerek sürdürülebilirlik kavramının tarihsel gelişimi, sürdürülebilir kalkınma ve turizm ilişkisinden bahsedilecektir. Kavramsal çerçevenin ikinci bölümünde yerel halk kavramı irdelenecek ve yerel halk, turizm ilişkisi açıklanacaktır. Kuramsal çerçevenin son bölümünde kent kavramı ve kent turizmi özelinde Eskişehir ilinin turizm potansiyeli anlatılacaktır.

2.1.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Kavramı

Sürdürülebilirlik kavramı en genel tanımıyla herhangi bir şeyin kendisini uzun süreler boyunca devam ettirebilmesi anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı günümüzde en çok kullanılan kavramlardan birisidir. Etimolojik olarak sürdürülebilirlik kelimesi Latince “Sustinare” kelimesinden türemiştir. Sürdürülebilirlik kelimesinin birçok tanımı olmakla birlikte; bir şeyin sürdürülmesi, devamlı hale getirilmesi, desteklenerek devam ettirilmesi ve varlığının sağlanması anlamlarında kullanılmaktadır (Onions, 1964, s. 2095’den aktaran: Tıraş, 2012, s. 58). Sürdürülebilirlik kelimesi sürekli olma veya sürekliliğin devam ettirilmesi durumundan daha başka anlamda ise isteğe bağımlı başka bir etkene bağımlılık anlamına da gelmektedir (Akgül, 2010, s. 134). Bir olgunun sürdürülebilir olarak ifade edilmesi durumu herhangi bir etkene bağımlı olmadan gerçekleşebilirken, olgunun sürdürülebilirlik ifade etmesi, uygun koşullar sağlanmış olması durumunda bile, iradenin bu yönde tercih kullanmasına bağlıdır (Akgül, 2010, s. 134).

McMichael, Butler ve Folke (2003) sürdürülebilirliği, çevresel ve sosyal koşulların insanların refah seviyesini, güvenlik ihtiyaçlarını ve sağlığını sonsuza değin destekleme ihtimalini en üst seviyeye çıkarmak için yaşam biçimlerimizi değiştirmek olarak ifade etmiştir (McMichael, Butler ve Folke, 2003, s. 1919,1920).

Sürdürülebilirlik; şu an var olan bir olgunun varlığını sürdürebilmesi veyahut olgunun devamını uzun süreler boyunca devam ettirebilmesi olarak tanımlanabilir (Esen, 2015, s. 3). Başka bir ifadeyle, bir topluluğun, ekolojik sistemin veya devamlılığı olan bir sistemin faaliyetlerini kesinti olmadan, bozulmadan, tükenmeden sürdürebilmesi olarak tanımlanabilir (Karaman, 1996, s. 102). Özmehmet'e göre; sürdürülebilirlik kavramı, kuşaklararası bir sorumluluk ilişkisinin yeniden nitelendirilmesidir (Özmehmet, 2008, s. 3). Sürdürülebilirlik; sürekliliği bulunan bir sistemin devamlılığını sürekli ve dezenformasyon olmadan, yoğun kullanımda tüketilmeden veyahut sistemin yaşamsal kaynaklarına taşıma kapasitesinden fazla yüklenilmeden sürdürülebilmesidir (Çakılcıoğlu, 2013, s. 28). Sürdürülebilirlik en yalın anlatımla insanların süregelen tüketim alışkanlıklarını değiştirmesi olarak tanımlanabilir. Bu ifadenin yanında doğal kaynakların geleceğe aktarılabilmesi için bilinçli bir şekilde çevresel, toplumsal ve ekonomik anlamda korumacı biçimde tüketilmesidir (Karadağ, s. 2016).

Sürdürülebilirlik kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. Yaşamsal faaliyetlerin konu olduğu pek çok alanda sürdürülebilirlikten bahsedilebilmektedir. Sürdürülebilirlikle ilgili olarak yapılan ve gelecekte yapılacak tanımların ortak noktasının günümüzdeki şeklinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması veya süreklilik arz edebilmesi olduğu söylenebilir (Kaya, 2015, s. 640).

2.1.2. Sürdürülebilirlik Kavramının Tarihsel Gelişimi

Sürdürülebilirlik kavramının gelişimi 1970'li yıllara dayanmaktadır. 1972 yılında İsveç'in Stockholm kentinde, Birleşmiş Milletler tarafından "Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı" düzenlenmiştir (Mercan, 2010, s. 3). Erdoğan'a göre; konferans sürdürülebilirlik ile ilgili ilk uluslararası konferans olmasının yanında korumacılığı, ekoloji eylemciliğine dönüştürmeyi başarmıştır. Konferansın en önemli başarısı insanların bir arada kendi yerel dünyalarında yaşamına devam ederken bir yandan da küresel boyutta düşünmeye başlamasını sağlamasıdır (Erdoğan, 2015, s. 4). Konferansta sanayileşmenin ve teknolojinin getirdiği sorunlara karşı 26 temel ilke belirlenmiştir. Ortaya koyulan bu ilkelerle çevrede bulunmakta olan kaynakların olabilecek en az tahribatla gelecek nesillere aktarılması ve hayat standartlarının

olumsuz etkilenmesiyle sonuçlanacak çevresel problemlere çözüm olması amaçlanmıştır (Güven, 2016, s. 31).

1987 yılında ise Bruntland Raporu yayınlanmıştır. Raporda ilk kez sürdürülebilir kalkınmadan bahsedilmiştir. Raporda sürdürülebilir kalkınma kavramı “bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerinde kendi ihtiyaçlarını karşılamalarında ödün vermeden karşılamak” biçiminde tanımlamaktadır (WCED, 1987). Derissen ve arkadaşları bu tanımda sürdürülebilirliği “*nesiller arası ve nesiller arası adaletin temel fikirlerini yakalayan normatif bir kavram*” olarak nitelendirmiştir (Derissen, Quass ve Baumgartner, 2011, s. 1121). Bruntland Raporunda da sürdürülebilir kalkınmadan bahsedilerek, sürdürülebilir kalkınmanın ilkeleri yayınlanmış ve bu ilkeler çerçevesinde uygulanabilir bir kalkınma stratejisi önerilmeye çalışılmıştır (Akgül, 2010, s. 136). Bruntland Raporu’nda dünyadaki çevresel sorunlar ele alınmış olup çevrede oluşan herhangi bir sorunun sadece o bölgede yaşayan insanlara değil bütün insanlara etki edeceği vurgulanmış bu çevresel sorunlara öneriler sunulmuştur (Karayılan, 2014, s. 12).

1992 yılında Brezilya’da, 3-4 Haziran tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı gerçekleştirilmiştir. Konferansın temel amacı çevre ve kalkınma sorunlarına çözüm bulmaktır. Ayrıca konferansta sürdürülebilir kalkınma ve gelişim konularında beş temel bildirge ortaya çıkmıştır (Çokmutlu, 2019, s. 47). Bu bildirgeler;

- Rio Bildirgesi; bildirgede Stockholm Konferansı’nda alınan kararlara bağlı kalınması konusunda ülkeler arasında küresel iş birlikleri oluşturulması hususunda sonuca varılmıştır (Aksu, 2011, s. 15).
- Gündem 21; uluslararası ve ulusal düzeyde giderek artan ekonomik eşitsizlikler, yoksulluk, açlık, hastalıklar ve çevre tahribatlarında artışa dikkat çekmiştir. Bu konulara çözüm olarak temel ihtiyaçların karşılanması, hayat standartlarının iyileştirilmesini, ekosistemlerin korunması ve daha güvenli bir gelecek için küresel ortaklık kavramı gündeme getirilmiştir (Emrealp, 2005, s. 16).
- İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi; sözleşmenin amacı karbondioksit (CO₂) ve diğer zehirli gazların emisyonlarının azaltılması ve iklimsel boyutta ki etkilerinin azaltılması için gelişmiş ülkelerin teknolojik destek sağlamasıdır (Aksu 2011, s. 15).

- Biyolojik Çeşitliliğin Korunması Sözleşmesi'nin temel amaçları; biyolojik çeşitliliğin korunması, çeşitlilik unsurlarının sürdürülebilir kullanımı ve biyolojik çeşitliliğin korunmasında gerekli teknolojilerin kullanılmasını amaçlamaktadır (TBMM, 1996).
- Orman Varlığının Korunmasına Dair Bildiri; bildirinin amacı tüm bölgelerde iklim ve orman varlıklarının korunmasını amaçlamaktadır (Aksu, 2011, s. 16).
- 1997 yılında ise Rio Konferansı'nda alınan kararların incelenmesi için New York şehrinde Rio +5 isimli bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantı ile amaçlanan kararlar;
- Sürdürülebilir kalkınmanın uygulanması konusunda alınan sorumlulukların yenilenmesi,
- Bir önceki konularda amacına ulaşamamış konuları belirleyerek nedenlerini incelemek,
- Bir önceki konferansta amacına ulaşmış uygulamaları tespit etmek ve bunları daha başarılı olacak biçimde geliştirmek,
- Bir sonraki döneme ilişkin öncelikleri tespit etmek,
- Rio Konferansında eksik olarak saptanan öncelikleri belirleyerek bu doğrultuda yeni konferansta gündeme gelmesini sağlamak (Çamur ve Vaizoglu, 2007, s. 301).
- Konferansta geçen beş yıl sonunda neler yapıldığı analiz edilmiş olup geçen süre zarfında yeterli aksiyonlar alınmadığı tespit edilmiştir. Konferans sonucunda bir sonraki gerçekleşecek konferansa kadar daha ciddi adımlar alınması konusunda kararlar alınmıştır (Karayılan, 2014, s. 17).

2002 yılında Rio Zirvesinin devamı gibi görülen Johannesburg Zirvesi düzenlenmiştir. "Rio+10" veya "Dünya Sürdürülebilir Kalkınma" zirvesi olarak ta anılmaktadır. Özmehmet'e göre bu zirvede amaçlanan toplumun tüm kesimlerinin katılımının sağlanmasıdır. Bu zirveye devlet temsilcileri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve yerel yöneticiler katılmıştır (Bozlağan, 2005, s. 1024). Bu amaçla hedeflenen asıl düşünce hükümetler bazında alınan kararların yeterince sonuç vermemesi ve toplumun tüm kesimlerinin sürdürülebilir harekete katılımıyla daha aktif sonuç almaktır (Özmehmet, 2008, s. 10). Zirvede uluslararası bildirgenin kabulüne karar verilmiştir. Kabul edilenler "Eylem Planı" ve "Johannesburg Bildirgesi" olarak belirlenmiştir (Bozlağan, 2005, s. 1025).

Johannesburg Zirvesi'nin ardından 2012 yılında Brezilya'nın Rio kentinde Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans Rio +20 olarak ta bilinmektedir. Konferansın sonucunda “İstediğimiz Gelecek” bildirisini yayınlanmıştır. Konferansta; sürdürülebilir kalkınma, cinsiyet eşitliği, gıda güvenliği, deniz ve okyanusların sürdürülebilirliği, sürdürülebilir kalkınma gibi konularda kararlar alınmıştır (Güneş, 2017, s. 117,123). Ayrıca raporda sürdürülebilir turizmle ilgili bazı maddelerde yer almaktadır. Bu maddelerde:

- Turizm planlamalarının doğru şekilde yönetilmesinin sürdürülebilir gelişmeye katkı sağlayacağı bununla birlikte farklı sektörlerle iletişim içinde bulunan turizm sektörünün istihdam sağlayarak sürdürülebilir bir model oluşturulabilir.
- Sürdürülebilir turizm planlaması ile birlikte çevre ve doğal kaynakların korunması ve hem biyolojik çeşitliliğe hem de kültürel çeşitliliğe katkı sağlanabilir. Turizm sayesinde yerel halkın ekonomisine katkı sağlanabilir ve halkın yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkiler sağlanabilir. Bu sebeple turizmin sürdürülebilir organize edilmesi önem arz etmektedir.
- Turizmin sürdürülebilir olarak planlanması öncelikli olarak gelişmekte olan ülkelerde desteklenmelidir.
- Turizm potansiyeli olarak ekolojik turizm, kültür turizmi gibi turizm çeşitlerinin devlet tarafından krediler ile desteklenerek faaliyetlere katılması ve gelirlerinin artırılması desteklenmelidir.
- Turizm potansiyeli yüksek olan ülkelerde turizmin sürdürülebilirliğini destekleyecek rehberler hazırlanmalıdır (Güneş, 2017, s. 117, 123).

Görüldüğü üzere sürdürülebilirlik adına birçok kez toplantı ve zirve yapılmıştır. Yapılan bu toplantıların ana amacı sürdürülebilir bir gelişme ortaya çıkarmak üzerinedir.

2.1.3. Sürdürülebilir Kalkınma

Kalkınma kavramı Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre; “bir ekonomide halkın değer yargıları, dünya görüşü ile tüketim ve davranış kalıplarındaki değişimleri içerecek biçimde toplumsal ve kurumsal yapıda dönüşüme yol açan büyüme” olarak tanımlanmıştır. Genel olarak kalkınma kavramı birçok toplumun hedeflediği ekonomik veya ekonomik olmayan değişkenlerde meydana gelen pozitif tutumlu süreç

olarak tanımlanabilir (Yıldız, 2019, s. 5). Kalkınma ile ilgili kavramların devamlılığını koruyabilmesi adına sürdürülebilir kalkınmaya vurgu yapılmalıdır. Sürdürülebilir kalkınma ile amaçlanan doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir olarak geliştirilmesidir. Sürdürülebilir kalkınmanın felsefesi “kaynakların sürekli olarak, korunması ve yinelenen kaynakların kendi yenilenme sınırlarını aşmadan kalkınmaya destek olması” olarak tanımlanmıştır (Çakılcıoğlu, 2013, s. 28).

Çevre sorunları dünya üzerindeki birçok toplumun ortak sorunudur. Bu sorunun altında yatan nedenlerin başında ise büyüyen ekonomi ve çevre arasındaki dengesizlik gelmektedir. Dünyada nüfus artışı ve bilinçsiz tüketimden kaynaklanan doğal kaynakların azalması gözlemlenmektedir. Gelecek nesillere ulaştırılabilir bir gelişmenin sağlanması, çevresel ve ekonomik büyümenin eş zamanlı gerçekleşebilmesi amacıyla sürdürülebilir kalkınma kavramı ortaya çıkmıştır.

Dünya üzerinde birçok konferansta sürdürülebilir kalkınma konulu konferanslar düzenlenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk olarak Brundtland Raporu’nda ele alınmıştır. 1992’de Gündem 21 ve Rio Konferansı’nda kalkınma kavramından bahsedilmiş olup Rio Konferansı’nda alınan kararlar ile 1997’de Rio+5 2002 yılında Johannesburg Zirvesi’nde değinilmiştir (Özmehmet, 2012, s. 4). Sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıkma süreci özellikle 1970’li yıllarda artan çevre tahribatları sonucu olmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın tanımı ilk olarak Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından, “bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin karşılamaktır” olarak yapılmıştır.

Ulusal Stratejiler Raporu’na göre ise sürdürülebilir kalkınma; “gelecek nesillerin kendi gereksinimlerinin karşılanması yeteneğini zarara uğratmadan bugünkü neslin ihtiyaçlarını karşılayan ekonomik ve sosyal gelişme” diye ifade edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın hedefleri Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından “Ortak Geleceğimiz” Brundtland Raporu’nda aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Çakılcıoğlu, 2013, s. 29).

- Büyümenin canlandırılması,
- Büyüme kalitesinin geliştirilmesi,
- Temel ihtiyaçların karşılanması,
- Nüfus seviyesinin taşıma kapasitesi ile orantılı olması,

- Kaynakların doğru kullanımı,
- Teknolojinin kullanımının çevre yararına kullanımı,
- Kararlar alınırken yalnızca ekonomik faydaların gözetilmemesi bunun yanında çevresel faydalarında gözetilmesi.

1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat 2 Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınma konusunda birçok karar alınmıştır. Zirvede özellikle gelişmiş ülkelerde sürdürülebilirliği olmayan kaynakların üretim ve tüketimlerine devam edilmemesi, plansız nüfus artışlarının önüne geçilmesi ve planlanmasına, evsizliğe, fakirliğe, işsizliğe, toplumsal dışlanmaya, alt yapı ve hizmet olanaklarının giderilmesine, afetlere ve çevresel bozulmaya dair konulara değinilmiştir (Özmehmet, 2012, s. 9).

Çizelge 1. Sürdürülebilir Kalkınmanın İlkeleri

Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri	
Çevresel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Canlı çeşitliliği ve ekolojik dengenin korunması 2. Yaşam sistemlerinin desteklenmesi 3. Kaynakların sürdürülebilir olarak kullanılması 4. Kıt kaynakların kullanımının düzenlenmesi 5. Çevrenin, canlıların sağlıklarını tehdit eden kirliliğin azaltılması 6. Tarihsel ve kültürel çevre tahribatının engellenmesi
Ekonomik	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geçmiş ve gelecek nesiller arasında adil ve dengeli tutum sergilenmesi 2. Eşitlik ilkesinin benimsenmesi 3. Toplumlar arası ekonomik dengenin sağlanması 4. Fiyatlandırmanın gerçeğe uygun yapılması 5. Tedarik ve yatırımlarda etik değerlerin ön plana çıkarılması 6. Ekonomik kazanımların adil dağıtılması 7. Ekonomik olarak yerel değerlerin ve halkın desteklenmesi
Sosyal	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hayat standartlarının maksimize edilmesi 2. Toplumlar arası sosyal eşitliğin sağlanması 3. Planlamalarda sosyal ve kültürel değerlerin hesaba katılarak karar verilmesi 4. İnsanlar arasında iradenin desteklenmesi 5. Karar alma sistemlerinde iş birliği ve katılım sağlanması 6. Halkın eğitilmesi ve fırsatların sağlanması

Kaynak: Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma. Ankara Üniversitesi, *Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 24, s. 159.

Dünyada kalkınma denilince ilk olarak akla ekonomik kalkınma gelmektedir. Ancak sürdürülebilirlik söz konusu olduğunda birbirine bağlı üç ilkeye dayanmakta olup bunlar; ekonomik, sosyo kültürel ve çevresel ilkelerdir (Munier, 2005, s. 1; Saarinen, 2006, s. 1123-1124).

Sürdürülebilir Kalkınmanın ilkeleri Çizelge 1’de gösterilmektedir. Çizelge’de ilkeler ekonomik boyut, sosyal boyut ve çevresel boyut olarak açıklanmıştır.

- Ekonomik Boyut, doğal kaynakların kıt olması ve bu kaynakların kullanılması ile ilişkilidir. Sürdürülebilir bir ekonomik sistem içerisinde, ürün veyahut hizmetlerin sürdürülebilirlik esaslarına uygun olarak üretim yapılması, tarım ve endüstri üretiminde zararlı olan sektörel bazda dengeye dikkat eden borçların sürdürülebilir olarak yönetilmesini destekleyen bir sistemdir (Özcan, 2019, s. 4). Ayrıca, ekonomik sürdürülebilirlik, operasyonel karı artırmak ve piyasa değerini maksimize etmek için kaynakların verimli kullanımını amaçlar. Bunun yanında doğal kaynakların kullanımını, geri dönüşüm ve kaynak kullanımının verimli olmasını da amaçlamaktadır (Olawumi ve Chan, 2018, s. 232).
- Sosyal Boyut, insanlar arasındaki eşitsizliği önlemeye çalışan, eşit eğitim, adalet, gelir dağılımının adaletli olması, insan hakları, cinsiyet eşitliği gibi konuları kapsar (Akkuş, 2015, s. 39). Sosyal sürdürülebilirlik bireyin eşitlik ihtiyacını, kamu bilinci ve uyumunu ve bölge işçilerin ve firmaların katılımı ile dengede tutarak halkın sosyal refah seviyesinin yükselmesini amaçlar (Olawumi ve Chan, 2018, s. 232).
- Çevresel Boyut, ekosistemin dengeli olmasını ifade etmektedir. Çevre kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanmasıyla, gelecek kuşaklarında şimdiki kuşak kadar çevreden faydalanmasını amaçlamaktadır (Kaypak, 2012, s. 16). Çevresel sürdürülebilirlik, insan faaliyetleri ve bölge ekosisteminin (malzemeler, enerji, toprak ve su gibi) taşıma kapasitesinin dengesini korumakla ilgilenmekte ve insan yaşamının kalitesine (hava kalitesi ve insan sağlığına) önem vermekte ve bununla ilgilenmektedir (Olawumi ve Chan, 2018, s. 232).

Sürdürülebilir Kalkınma bu üç boyutun birbiri arasındaki dengeli etkileşimi sonucunda oluşmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, sosyal ve çevresel hizmetlerin, biyo dengeyi ve toplumsal sistemin düzenini aksatmadan her bir bireye sunulabildiği gelişmeler olarak ifade edilebilir (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 90).

2.1.4. Turizmin Sürdürülebilir Gelişimi

İnsanların boş zamanlarının, gelir düzeylerinin, eğitim durumlarının artmasıyla beraber insanların turizm hareketliliğine olan ilgisi gün geçtikçe artmaktadır. Milyonlarca turist her sene turizm hareketliliğine katılmaktadır. Bu gelişmeler doğaya olumlu veya olumsuz etkiler bırakmaktadırlar. İnsanların sebep olduğu bu etkilerin azaltılması amacıyla sürdürülebilir turizm kavramı ortaya çıkmıştır (Çevirgen, 2003, s. 7).

Turizm sektörü özellikle Endüstri Devrimi'nden sonra yükselişe geçen bir sektör olup turizmin gelişmesinde, boş zaman aktivitelerinin artması, teknoloji alanında meydana gelen araçların hızlarının ve konforlarının gelişmesi, araç kapasitelerinde artış, ulaşım imkanlarının çoğalması, mesafelerin kısılması, kent yaşamının artması, nüfusun hızla artması, insan hayatının uzaması, çalışanlara verilen ücretli tatiller gibi unsurların etkisi vardır (Kozak, Kozak ve Kozak, 2017, s. 56). Yaşanan bu gelişmelerle birlikte turizm hareketliliği günümüzdeki halini almıştır. Siyaset ve politika alanında yaşanan gelişmelerle birlikte ülkeler arasındaki seyahat engelleri kalkmış, siyasi gerginlikler azalmış, kişisel hak ve özgürlükler konusunda yaşanan gelişmelerle birlikte insanlar seyahat özgürlüğüne kavuşmuştur (Sarkım, 2007, s. 80). Özellikle kitle turizm hareketlerinin artmaya başladığı 1960'lı yıllarda turistlerin çevreye verdiği zararların ortaya çıkması ile birlikte çevreye duyarlı işletmeler çevrenin korunmadığı ve doğal hayatın tehlikede olmasının söz konusu olduğu durumlarda turizm yapılamayacağını farkına varmışlardır (Tahtasakal, 2019, s. 17). Bu hususta çevre şartları ile uyumlu sürdürülebilir bir turizm kavramı oluşturulmaya çalışılmıştır. Sürdürülebilir turizm kavramsal olarak, turizm organizasyonlarının doğal ve kültürel çevre üzerinde yaptığı tahribatın etkilerini azaltmaya ve yahut yok etmeye yönelik bir yaklaşımdır (Saarinen, 2006, s. 1124).

Bramwell ve Lane sürdürülebilir turizmi, “turistlerin ziyaret ettikleri bölgelerde yaşayan yerel halk, turistler ve turizm endüstrisinin doğal yapısı içerisinde yaşanan etkileşimlerin zararlarını azaltma ve doğal ve beşerî kaynakların kalite ve kapasitesini uzun vadeli koruma niyetinde olan yaklaşım” olarak tanımlamışlardır (Bramwell ve Lane, 1993). Sürdürülebilir turizm 1992 yılında düzenlenen Rio Konferansı'nda ise “turistlerin ve ev sahibi bölgelerin gereksinimlerini, geleceğin olanaklarını koruyarak karşılayan, kültürel bütünlüğü ve uyumluluğu, ekolojik süreci, biyolojik çeşitliliği ve yaşam destek sistemlerini devam ettiren; aynı zamanda

kaynakların ekonomik, sosyal, estetik gereksinimlerinin karşılanmasını öngören, sonuç ürünleri yerel çevre, toplum ve kültürleri bozan değil, turizmde etkinliklerinden yararlandırıan bir turizm faaliyeti” olarak tanımlanmıştır.

Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin temel amacı turizm hareketleri içerisinde yerel halkında bulunmasıdır. Sürdürülebilir turizm doğa ile yerel halk arasındaki ilişkinin anlaşılmasını gerektirir ve kültürel, ekonomik, politik, topluluklar arasında bulunan ilişkiyi ifade etmektedir (Yıldız, 2019, s. 61). Kahraman ve Türkay (2012), sürdürülebilir turizmin tanımını yaparken ekonomi, çevre ve sosyo-kültürel etkilere vurgu yapmışlardır. Bu doğrultuda sürdürülebilir turizmi “çevre değerleri, toplum ve kültürün, gelişen turizmin kurbanı değil, bu gelişmelerden faydalananlar olarak yürütüldüğü üretim biçimi” olarak tanımlamışlardır.

Sürdürülebilir turizmin özellikleri Kahraman ve Türkay’a göre;

- Kaynaklar kullanılırken anlık faydalar düşünülmemekte gelecek içinde korunmalıdır.
- Turizm planlaması yapılırken taşıma kapasitesine dikkat edilmeli ve hem çevre hem kültürün bozulması engellenmelidir.
- Çevre kullanımına dikkat edilmekte ve korunması, geliştirilmesi üzerine planlama yapılmalıdır.
- Turist memnuniyetinin ve devamlılığının sağlanabilmesi hususunda destinasyonun pazarlanmasına dikkat edilmelidir.
- Turizmden toplumun birçok kesimi fayda sağlamalıdır (Kahraman ve Türkay 2014, s. 112).

2.1.5. Sürdürülebilir Turizmin İlkeleri

Sürdürülebilir turizm tanım olarak turistik hareketlilik sırasında doğanın en az seviyede zarar görmesini ve ekolojik dengenin bozulmadan gelecek nesillere aktarılmasını kapsamaktadır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) birlikte yürüttükleri çalışmada sürdürülebilir turizm ilkelerini 12 başlık altında toplamışlardır (UNEP, UNWTO, 2020).

UNEP ve UNWTO'a göre sürdürülebilir turizmin ilkeleri;

- 1) **Ekonomik Süreklilik:** Turistik destinasyonların sürdürülebilir gelişimlerini sağlayabilmek için uzun vadeli planlar oluşturmak ve ulusal ve uluslararası rekabetin desteklenmesini sağlamak.
- 2) **Yerel Kalkınma:** Turizm bölgelerinde ziyaretçilerin yerel üretici ve yerel hizmet sağlayıcıların desteklenmesini sağlamak. Bunun yanında konaklama ve yeme içme faaliyetlerinin karşılanmasında yerel ürünlerin kullanımının sağlanmasına destek olmak.
- 3) **İstihdam Kalitesi:** İstihdam yapılacak insanlar arasında ayırım yapılmadan, eşit ve adil seçim yapılmasını sağlamak. Yerel istihdam kalitesini artırmak.
- 4) **Sosyal Katılım ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği:** Turizmden kazanılan sosyal ve ekonomik getirilerin toplumun her kesimine adil dağıtılmasını sağlamak. Toplumda dezavantajlı olan insanların fırsatlarını iyileştirmek.
- 5) **Ziyaretçi Memnuniyeti:** İnsanlara herhangi bir ayrımcılık yapılmadan eşit ve güvenilir bir hizmet sunmak. Irk, dil, din, mezhep, engellilik vb. hiçbir durumda ayırım yapılmamasını sağlamak.
- 6) **Yerel Kontrol:** Yerel yönetimlerin turizm planlamasında etkin rol oynamasını sağlamak ve yerel halkın katılımını sağlamak.
- 7) **Toplum Refahı:** Yerel halkın yaşam kalitesini ve refahını geliştirmek ve bunun yanında toplum kültürünü ve değerlerini korumak.
- 8) **Kültürel Çeşitlilik:** Yerel halkın kültürel çeşitliliğinin desteklemesi ve korunmasını sağlamak.
- 9) **Fiziksel Bütünlük:** Kırsal alanların ve kentlerin bütünlüğünün korunmasını sağlamak ve çevre tahribatlarını engellemek.
- 10) **Biyolojik Çeşitlilik:** Endemik canlıların, yaşam alanlarının ve biyolojik çeşitliliğin desteklenmesi ve korunmasını sağlamak. Çevre bozulmalarını en aza indirmek.
- 11) **Kaynakların Verimli Kullanımı:** Turistik ürün ve hizmetlerinin gelişmesinde rol oynamak ve kıt kaynakların kullanımının en aza indirilmesini sağlamak. Bunun yanında yerel gelişimi destekleyerek yerel sahiplenmeyi sağlamak.
- 12) **Çevresel Etki:** Ziyaretçilerin ve turistlerin bilinçlendirilerek doğaya verilen zararın en aza indirilmesini sağlamak.

2.1.6. Sürdürülebilir Kent Turizmi

Turizmin kaynakları oluşturulmasına göre; doğal ve geliştirilmiş kaynaklar olarak ayrılabilir. Doğal kaynaklar; bölgenin sahip olduğu iklim, arazi yapısı, niş bitki örtüsü, doğal plajlar, endemik bitkiler ve hayvanlar, jeolojik vb. kaynaklar ve doğal kaynaklar olarak nitelendirilebilir. Geliştirilmiş kaynaklar ise; nitelikli işgücü, alt-üst yapı olanakları, bilgi kaynakları olarak tanımlanabilir (Ayaş, 2007, s. 64). Kent turizmi içerisinde bulundurduğu kültür, eğlence, sportif faaliyetler, alışveriş, kongre merkezleri, müzeler gibi birçok ürünü içerisinde bulundurmaktadır. Kent turizmi bu yönü ile turizmin hem doğal hem geliştirilebilir kaynaklarını içerisinde bulundurmaktadır. UNWTO (2019) Kent turizmini, yönetim, ticaret, üretim ve hizmetler gibi tarım dışı temelli ekonomiyle karakterize edilen kendine ait doğal güzellikleri ile kentsel alanlarda yapılan bir turizm türü olarak belirtmiştir (UNWTO, 2019, s. 48). UNWTO ve WTCF'ye göre 2050 yılından itibaren dünya genelinde nüfusun %70'inin kent hayatına geçeceği tahmin edilmektedir. Nüfusun kentlere geçişi ile birlikte kentlerde yoğunluk yaşanacağı ve kent kaynaklarının hızlı tüketilmesi beklenmektedir. Kent turizminin hem çevresel hem toplumsal olarak olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda kaynakların tüketilmeden kullanılabilmesi ve gelecek nesillere tahribat olmadan taşınabilmesi adına sürdürülebilirlik kavramı anlam kazanmaktadır. Turizm bir bölgenin çevresel, ekonomik ve sosyal olarak gelişmesinde büyük etkidir. Buna karşın turizmin bölgeye olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda turizm sektörünün gelişimi kentlerdeki yaşam kalitesini, kent ekonomisini geliştirmekle birlikte turizm kaynaklarının sürdürülebilir kullanılmaması ekonomik, sosyal ve çevresel olarak zarar vermektedir. Turizm faaliyetleri çevrede bozulmalara neden olduğunda kendi varlığını da tehdit etmektedir. Turizmin çevreye olan olumlu ve olumsuz etkileri şu şekilde sıralanabilir (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 60).

Sürdürülebilirlik kavramının turizm alanında kullanılması 1990'lı yıllara dayanmakla birlikte birçok toplantıda konu olmuştur. Bununla birlikte sürdürülebilir turizmin kapsamı kırsal alanlarda kalmıştır ve kent turizmi alanında daha az dikkat çekmiştir (Aydın, 2016, s. 32). Özellikle 2000'li yıllarda kent turizminde sürdürülebilirlik konusuna daha fazla dikkat çekilmeye başlanmıştır. Kent turizmi ister doğal oluşmuş olsun isterse insan yapımı olsun birçok türde turizm faaliyetine ev sahipliği yapmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2014, s. 56).

Çizelge 2. Turizmin Etkileri

Turizmin Olumsuz Etkileri	Turizmin Olumlu Etkileri
Su Kirliliği	Önemli Doğal Alanların Korunması
Hava Kirliliği	Arkeolojik Alanların Korunması
Gürültü Kirliliği	Tarihi Yapıların Korunması
Görüntü Kirliliği	Çevre Kalitesinin Yükseltilmesi
Kalabalık ve İzdiham	Altyapının Geliştirilmesi
Ekolojik Aksaklıklar	Çevre Değerinin Artması
Çevresel Tehlikeler	
Tarihi ve Arkeolojik Alanlarda Zararlar	

Kaynak; Kahraman ve Türkay (2014). *Turizm ve Çevre*, Ankara: Detay Yayıncılık, s. 60- 61.

Kent turizminin turizm faaliyetlerinde payının artması ile birlikte UNWTO 2012 yılında İstanbul'da gerçekleşen toplantıda Kent Turizmi Raporu'nda kent turizmi konusunda uyulması gereken etik kurallar ve öneriler olarak bir deklarasyon yayınlamıştır. Bu deklarasyonda;

- Turizm, kentlerin sunabileceği çeşitli ve esnek ürünlere ve şehirlerin sosyal ve ekonomik amaçlarına ulaşmak için turizme ihtiyacı vardır.
- Turizm, kentlere canlılık ve dinamizm getirmekte ve aynı zamanda kentsel alanlarına yeni modeller ve farklılıklar getirmektedir.
- Turizm insanları birbirine bağlar, ilişkiler oluşturur, insanların birbirleriyle yaşamalarını öğretir.
- Turizm birçok ülkenin temel dayanaklarından ve ekonomik etkenlerinden biridir.
- Kentsel altyapı ve kamu hizmetlerinin istihdamı, geliri ve bakımı açısından önemli bir rol oynamaktadır.
- Turizm daha rekabetçi bir yaklaşımı tetiklemiş ve destinasyonlar, ürünle daha fazla ilgilenmek ve kentle eşzamanlı ilerlemek ve değişmek için uzmanlaşmaya odaklanmıştır.
- Turizm endüstrisi, kente tutarlı bir imaj sağlamak ve kent sakinlerine önemli gelir ve katma değer sağlamak için yenilikçi stratejiler uygulamak zorundadır.

Kent turizminin sürdürülebilirliği kentin çevresel, ekonomik ve sosyal kaynakların sürdürülebilmesiyle doğru orantılıdır. Kentler turizmin gelişmesiyle veya kentin turizm dışı gelişimiyle bağlantılı olarak kent büyümeleri sürdürülebilir politikalarla olmalıdır. Kent mimarisinin korunması, tarihi değerlerin korunması ve

kentin çevre dengesinin korunması, kent yaşamının sürdürülebilir olması için gereklidir (Kahraman ve Türkay, 2016, s. 59).

2.1.2. Yerel Halk Kavramı ve Turizmin Sürdürülebilirliği

Çalışmanın bu bölümünde yerel halk kavramı anlatılacaktır. Turizmin sürdürülebilir olmasının yerel halk üzerinde etkilerine değinilecek ve yerel halkın turizmi algılamalarını açıklamak için yapılan çalışmalara yer verilecektir.

2.1.2.1. Yerel Halk Kavramı

Gündelik hayatımızda sürekli olarak kullandığımız “Yerel Halk” kavramının tam olarak ne anlam ifade ettiğini algılayabilmek için yerel ve halk sözcüklerinin ayrı ayrı anlamlarını incelememiz gerekmektedir. Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde yerel kavramı “Sınırlı bir yer ile ilgili olan mevzi, yöresel, bir bölgenin özelliklerini gösteren, bir yere olan aidiyeti” belirten bir kelime olarak ifade edilmektedir. Halk kavramı ise aynı sözlükte “Aynı ülke içerisinde ikamet eden, kültürel olarak benzer özellikler gösteren, aynı uyruktan olan insanlar” olarak ifade edilmiştir. Bu ifadelerden hareketle yerel halk, belirli sınırlar içerisinde aynı kültür özelliklerine, aynı yaşamsal koşullara sahip insanlar topluluğu olarak ifade edilebilir.

2.1.2.2. Yerel Halk- Turizmin Sürdürülebilirliği

Turizm, istihdam yaratma, yerel kalkınmayı destekleme ve gelirleri dengeleme açısından önemli bir endüstridir. Dünya’nın önemli ülkeleri Fransa, İtalya, Yunanistan gibi ülkeler turizm faaliyetlerinden yüksek gelirler elde etmektedirler. Bu sebeple turizm ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın önemli bir unsuru olarak görülmektedir (Bimonte ve Funzo, 2016, s. 129). Turizmin bu ülkelerde gelişimine bakıldığında ülke turizm potansiyelinin yanı sıra ülke yerel halkının da turizme olan pozitif yaklaşımının da katkısı olduğu kabul edilmektedir. Türkiye baz alındığında söz konusu ülkelere daha yüksek bir turizm potansiyeli bulunmasına karşılık turizmden elde edilen gelir olması gerekenden daha düşüktür. Kültür ve Turizm Bakanlığının istatistikleri incelendiğinde, Türkiye 2019 yılında turist sayısında altıncı sırada (51,2 milyon kişi) yer almaktadır. İspanya 83,5 milyon kişi ile ikinci sırada, Amerika 79,3 milyon kişi ile

üçüncü sırada, Çin 65,7 milyon kişi ile dördüncü sırada ve İtalya 64,5 milyon kişi ile beşinci sırada yer almaktadır. Turizmden elde edilen gelir sıralamasına bakıldığında ise Amerika, 214,1 milyar dolar ile birinci sırada, İspanya, 79,7 milyar dolar ile ikinci sırada, İtalya, 49,6 milyar dolar ile altıncı sıradadır. Türkiye ise 29,8 milyar dolar ile on altıncı sırada yer almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Yerel halkın turizme karşı olan olumlu tutumlarının turizm gelirlerini yükseltici etkilerinden bahsedilebilir (Kuvan ve Akan, 2005, s. 692; Cengiz ve Kırkbir, 2007, s. 20; Bimonte ve Funzo, 2016, s. 129). Turizm sektörü yapısı gereği turist ve bölgede yaşayan, turizm sektöründe doğrudan görev üstlenen ve içinde bulundurduğu kültürel değerlerle birlikte turistik hizmet veya ürünü oluşturan yerel halk arasında gerek kültürel gerekse ekonomik etkileşim gerçekleştirir (Kozak vd, 2017, s. 129). Turizm içerisinde yerel halk, turist ilişkisi turistlerin turizm faaliyetlerini gerçekleştirecekleri bölgeye varış anından itibaren başlamakla birlikte alışverişte, plajda, otelde, restoranda, diskoda, otobüste ya da yol üzerinde genel anlamda yaşamın her anında turist ve yerel halk arasında ilişki yaşanmaktadır (Kozak vd., 2017, s. 130). Bu nedenle yerel halkın turizme karşı oluşturduğu olumsuz algılarda, turizmin gelişimini engelleyici ve yahut etkisini azaltıcı etkilere sebep olmaktadır. Böylece yerel halkın katılımı sağlanmadığında turizm politikalarında olumsuz sonuçlar alınabilmekte olup turizm plan, programları yapılırken yerel halkın turizme ilişkin algı ve tutumlarına bakılmalıdır (Akova, 2006).

Choi ve Murray (2010) yerel halkın turizm politikalarına ilişkin algılarını anlayabilmenin, sürdürülebilir planlama sürecinin önemli bir parçası ve yerel turizmin gelişmesinin kilit bir göstergesi olduğunu belirtmiştir (Choi ve Murray, 2010, s. 576). Frauman ve Banks (2011) yerel halkın turizm planlama sürecinde istekli olarak katılımını sağlanması gerektiğini ve turizm sektörüne karşı olan tutumlarının ve turizmin yaşam alanları üzerine olan etkilerinin algılamasının sürekli olarak takip edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Frauman ve Banks, 2011, s. 137).

Turizm ve yerel halk arasındaki ilişki incelendiğinde turizmin çevreye olumlu ve olumsuz etkilerden bahsetmek mümkündür. Bu etkiler ekonomik çevre, toplumsal çevre ve fiziksel çevre olarak sıralanabilmektedir. Turizmin ekonomik etkileri; yerel halka istihdam sağlaması, gelir yaratıcı etkisinin olması, vergi gelirinin artması, altyapı ve üstyapı yatırımlarına teşvik edici olumlu etkileri bulunmakta bunun yanı sıra enflasyonist baskı, mevsimlik işçi dalgalanması, yerel halkın turizm gelirine aşırı bağlı

yaşaması, dış alım eğiliminde artış gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Turizm toplumsal etkileri; hoşgörü ortamını geliştirmesi, toplum bilincini artırması, kadın hakları konusunda ilerlemelere neden olması, yöre halkının tarihsel ve kültürel değerlerini sahip koruma bilincini artırması gibi olumlu etkilere sahip olmakla birlikte yerel halk üzerinde kültürün ticarileşmesi, yerel halkın turistleri davranışlarını taklit etmesi gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Turizmin fiziksel çevreye etkileri ise; yapıların restorasyonu, çevre park ve yabani hayatın korunması gibi olumlu etkileri bulunmakta buna karşın doğal çevrenin tahrip edilmesi ve çevresel atıkların artması gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır (Kozak vd.,2017, s. 109-144).

Turizmin geliştiği bölgelerde hem olumlu hem olumsuz etkilerden bahsedilebilmektedir. Bu bölgelerde gerçekleşebilecek sosyal, kültürel ve çevresel olumlu ve olumsuz gelişmelerden yerel halk etkilenmektedir. Turizm bölgelerinde gerçekleşecek yatırımlardan en yüksek faydanın sağlanabilmesi için yerel halkın desteği sağlanmalıdır. Yerel halkın turistlere ve turizme ait algı ve tutumlarının bölgedeki turizm sürdürülebilirliği konusunda büyük öneme sahiptir.

2.1.2.3. Yerel Halk- Sürdürülebilir Turizm İlişkisi

Sürdürülebilir turizm, Dinçer (1996) tarafından “insanın etkileşim içinde bulunduğu ya da bulunmadığı çevrenin bozulmadan veya değiştirilmeden korunarak, kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşamı sürdüren sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki insanların ve turistlerin ekonomik, sosyal ve estetik gereksinimlerini karşılayacak şekilde ve gelecek kuşakların da aynı gereksinimlerini karşılayabilecekleri biçimde yönetildiği bir yaklaşım” olarak tanımlanmıştır (Dinçer, 1996, s. 342).

Sürdürülebilir turizmle amaçlanan turizmin neden olduğu olumsuz çevresel ve toplumsal etkilerin azaltılmasıdır. Bunun yanında yerel ekonominin desteklenmesi, kültürel mirasın korunması ve yerel halk ile ziyaretçilerin yaşam kalitesinin artması da hedeflenmektedir. Turizmin sürdürülebilmesi için yerel halkın doğrudan veya dolaylı katılımı olmalıdır (Choi ve Sırakaya, 2005, s. 381). Yerel halkın turizmin gelişimine olan katkısını anlamak hem yerel yönetimler hem de turizm işletmeleri için önemli olmakla beraber bölgede olabilecek herhangi bir gelişimin başarılı olabilmesi ve sürdürülebilir olabilmesi için yerel halkın aktif desteği gerekmektedir (Gürsoy ve

Rutherford, 2004, s. 495,496). Yerel halkın turizme karşı olumsuz tutumları ise turizm gelişiminin önünde engel olmaktadır (Gürsoy ve Rutherford, 2004, s. 496).

Turizm hareketlerinin yoğun yaşandığı bölgelerde yerel halk turizmden etkilenmektedir. Bu etkilerin turizm tutumlarına yansımaları ise turizmden ekonomik olarak fayda sağlayan yerel halkın turizme olumlu tutum geliştirdiği öne sürülmektedir (Andereck ve Vogt, 2000, s. 28). Altıntaş (2010) turizmden ekonomik olarak fayda sağlayan yerel halkın, turizmin olumsuz etkilerine karşı daha anlayışlı tutum geliştirdiğini, ekonomik olarak fayda sağlayamayanların ise turizme karşı olumsuz tutum sergilediğini belirtmiştir (Altıntaş, 2010, s. 34).

Sürdürülebilir turizm planları oluşturulurken yerel halkında planlar içerisinde yer alması turizmin sürdürülebilirliğini etkilemektedir (Bramwell ve Sherman, 2002, s. 22). Son zamanlarda bölge turizminin başarısı ve sürdürülebilirliği konusunda yerel halkın turizme olan tutumunun etkisi birçok araştırmacı tarafından araştırılmıştır.

Cottrell, Vaske ve Roamer (2013) yılında sürdürülebilir turizm gelişimi ile konuk sakinlerinin memnuniyetini ölçmek için sürdürülebilirliğin boyutlarının (ekonomik, çevresel, sosyo-kültürel ve kurumsal) etkisini incelemiştir. Bu çalışmaya göre sürdürülebilirliğin boyutları arasında en güçlü boyutun ekonomik boyut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında diğer boyutlarında anlamlı olarak etkili olduğunu belirtmiştir. Araştırma sonucunda sürdürülebilir turizm gelişimi için planlama yapımcıların yerel halkı turizm planlamasına dahil etmelerinin olumlu bir etkiye neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır (Cottrell, Vaske ve Roamer, 2013, s. 46).

Gürsoy ve Rutherford (2004) yılında turizme yönelik ev sahibi toplumların tutumlarını inceleyerek yapısal bir model oluşturmuşlardır. Çalışmada yerel halkın turizmin gelişmesine yönelik tutumları içerisindeki öncülleri ölçülmek istenmiştir. Bulgular sonucunda yerel halkın tutumlarına ilişkin beş muhtemel faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar; toplum bağlılığı, topluluk endişesi, turizm kaynaklarının kullanımı, eko-merkezli tutumlar ve yerel ekonominin durumu olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında yerel halkın tutumlarının daha iyi anlaşılması için turizmin hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin de araştırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halk üzerinde topluluk üyelerinin çoğunun ekonomik faydalar konusunda olumlu tutum sahibi olduğu gözlemlenirken bir kısmı da fayda ve maliyet konusunda endişe göstermekteydi. Örneğin, yüksek ekonomik tutum gösteren halk ekonomik faydalara

ek olarak hem sosyal fayda hem de maliyetler konusunda olumsuz tutum gösterirken, topluluk sorunları hakkında oldukça olumsuz tutuma sahip olanlar kültürel maliyetler ve faydalar konusunda daha olumsuzdular (Gursoy ve Rutherford, 2003, s. 512-514).

McCaughey, Mao ve Dowling (2018) yerel sakinlerin turizm gelişimine yönelik algılarına dair çalışmasında algılanan ekonomik değerler, algılanan sosyo-kültürel maliyetler, algılanan sosyo-kültürel değerler ve çevresel maliyetler olarak incelemiştir. Araştırma sonucunda yerel halkın turizmin gelişmesine destek sağlayacağı sonucu çıkmıştır. Yerel halkın turizmi desteklemesinin en önemli sebebi ekonomik değerler olduğu ve ekonomik değer kazanımının bölge ekonomisine yapacağı etkilerden kaynaklanmakta olduğu vurgulanmıştır (McCaughey, Mao ve Dowling, 2018, s. 406, 407).

Kuvan ve Akan (2005) yılında Belek bölgesinde yerel halkın turizme ve ormanlara etkilerine dair bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın sonucunda yerel halkın turizme bakışını üç boyut altında toplamıştır. Boyutlar; ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlardır. Çalışmada turistlerin çevreye yönelik etkilere duyarlı oldukları turizmin ormanlar üzerinde ki tahribatının farkında oldukları ve bu duruma olumsuz tutum geliştirdiklerini belirtmiştir. Bunun yanında yerel halkın turizmin ekonomik faydalarına ise olumlu tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu çalışmada açığa çıkan genel sonuç turizm gelirini sağlayanların ekonomik faydalar, turizmden ekonomik fayda sağlamayanların ise çevresel etkiler üzerinde durduğudur. Bu sonuç sosyal değişim teorisine göre tutarlıdır (Kuvan ve Akan, 2005, s. 703).

2.1.2.4. Yerel Halkın Turizme İlişkin Algı ve Tutumları

Algı kavram olarak “nesnel dünyanın duyular yolu ile öznel bilince aktarılması” olarak ifade edilmektedir (Çoğalmış, 2019, s. 39). Akova (2006) algılamayı, herhangi bir uyarıcının, insanın beş duyu organı ve sezgilerinin yardımı ile yorumlanması, tanımlanması ve açıklaması olarak tanımlamıştır (Akova, 2006). Tutum, bireyin bir değer karşısında geliştirdiği bakış açısı olmakla birlikte kişinin durumlar karşısında süregelen davranışı olarak ifade edilebilir (Altıntaş, 2010, s. 22). Tutumlar, bireyin çevresinin belirli bir yönüne karşı kalıcı bir yatkınlık olarak tanımlanmıştır. Bu yatkınlık kişinin o yönle ilgili olarak hissetme, düşünme ve davranış biçimlerine yansiyabilir (McDoughall ve Munro 1987, s. 87). Bu sebeple

tutumlar üç boyutta yapılandırılabilir; (1) bilişsel (inançlar, bilgi, algılar); (2) duygusal (beğenme ve beğenmeme); ve (3) davranışsal (alınan veya ifade edilen eylem, belirli bir nesneye veya yere göre hareket etme içgüdü). Bu üç boyut konu turistik çekicilik ise birbiri ile ilişkilendirilebilir (Carmichael, 2000, s. 602).

Yerel halkın turizme ilişkin algı ve tutumlarının belirlenmesi üzerine birçok çalışma yapılmış olup yerel halkın turizme olan olumlu ve olumsuz tutumların sebepleri irdelenmiştir. Turizm bölge sakinlerinin etkilere karşı ve tutumları üzerine yapılan çalışmalar içerisinde en ünlüsü Butler (1980)'ın Turist Yaşam Döngüsü ve Doxey (1975)'in İrridex/ Tolerans Modeli (Bimonte ve Punzo, 2016, s. 129) olmakla birlikte yerel halkın turizme dair algılarına ait birçok teori bulunmaktadır. Bu bölümde yerel halkın turizme dair algılarına ilişkin başlıca modeller incelenecektir.

2.1.2.5. Yerel Halkın Turizm Algısına İlişkin Başlıca Modeller

Çalışmanın bu bölümünde yerel halkın ve turist arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışan bazı modellere yer verilecektir. Bu bölümde yer verilecek modeller, Doxey tolerans modeli, Butler yaşam döngüsü modeli, sosyal değişim teorisi, bütünleşik tehdit teorisi ve temas hipotezidir.

2.1.2.5.1. Doxey Tolerans/ İrridex Modeli

Doxey (1975) Tolerans Modeline göre turizm bölgesinde gelişim ile birlikte yerel halkın tutumlarında değişimler gözlemlenmektedir. Doxey modelinde yerel halkta turist sayısı arttıkça çeşitli aşamalardan geçtiğini belirtmiştir. Bu aşamalar; coşku, ilgisizlik, sinirlilik hatta düşmanlık olarak dört aşamalı bir model geliştirmiştir (Ma, Dai ve Fan, 2020, s. 3).

Doxey; yerel halkların gelişen turizm endüstrisinin etkileri belirgin hale gelmeye başladıkça turizme dair algılarının deneyimle değiştiğini belirtmektedir (Apollo vd., 2020, s. 2). Doxey bu önerisinde turist popülasyonunun artış göstermesiyle birlikte yerel halkın turistlere karşı düşmanlıkla bir tepki verdiğini ve bunun coşkudan, düşmanlığa dört aşamasının olduğunu belirtmiştir (Mason ve Cheyne, 2000, s. 392).

Çizelge 3. Doxey Tolerans Modeli

Öfori (Keyif, Mutluluk)	<ul style="list-style-type: none">• Ziyaretçiler ve yatırımcılar ağırlanır.• Çok az planlama veya kontrol mekanizması var.
İlgisizlik (Kayıtsızlık)	<ul style="list-style-type: none">• Turistler hafife alınır ve bölge sakinleri ile dışarıdaki kişiler arasındaki temaslar daha resmi hale gelir.• Planlamaların çoğu pazarlama ile ilgilenecektir.
Rahatsızlık	<ul style="list-style-type: none">• Yaklaşan doygunluk noktaları; Sakinler turizm endüstrisi hakkında endişeler göstermeye başladı.• Politika yapıcılar, çözümleri turizmin büyümesini sınırlamaktan ziyade artan altyapıda görüyorlar.
Antagonizm (Düşmanlık)	<ul style="list-style-type: none">• Tahrişler açıkça sözlü ve fiziksel olarak ifade edilir.• Karşılıklı nezaket, karşılıklı düşmanlığa yol açar ve dışarıdaki kişi, kişisel ve toplumsal tüm sorunların nedeni olarak görülür

Kaynak: Doxey, 1995'den aktaran Zhang, Wong ve Lai (2018). A geographic analysis of hosts irritation levels towards mainland chinese cross- border day trippers, *Tourism Management*, (68), 370.

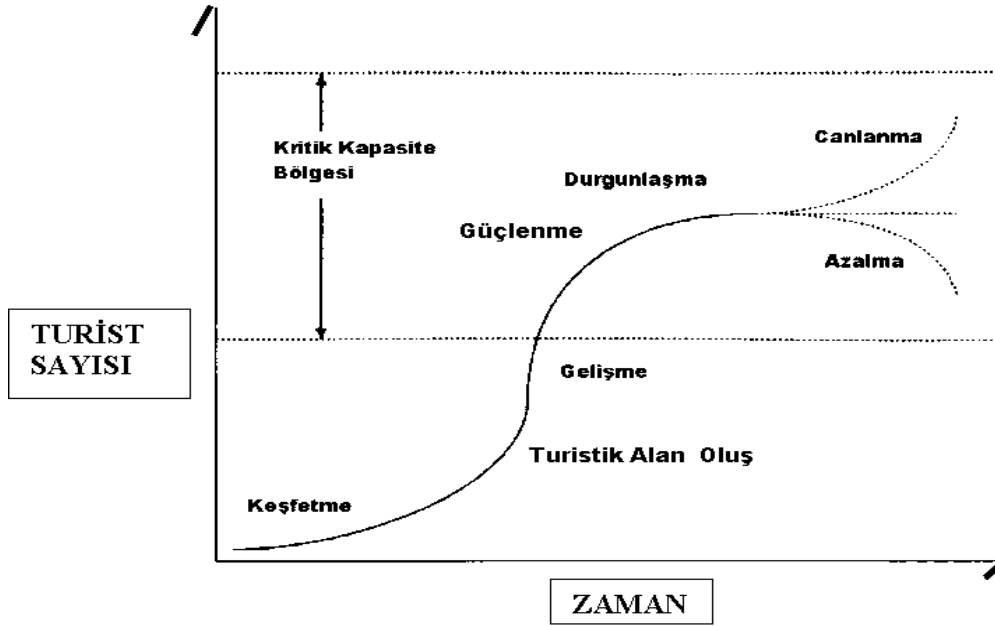
Tolerans modeline göre; Doxey yerel halkın öfkesini açıklamak için oluşturduğu modelde bu dört evreden ilki olan “coşku” evresinde yerel halk turistlerin destinasyona gelmesinden memnundur ve turiste karşı memnuniyet hissetmektedir. Modelin ikinci aşamasında turistler yatırım amacı olarak görülür ve daha resmi ilişkiler kurulur bu aşamaya “ilgisizlik” evresi denir. Modelin üçüncü evresinde “kızgınlık” evresi başlamaktadır. Bu evrede turist sayısı doyuma ulaşır ve altyapı olanakları yetersiz kalır bu evrede yerel halkın yatırım yapması gerekmekte aksi takdirde artan turist sayısına karşılık veremeyeceği için kızgınlık evresi başlar. Son evrede turistlere karşı “düşmanlık” başlar. Turistler bütün problemlerin kaynağı olarak görülmeye başlanır. Bu evrede düşmanlık sözlü olarak ifade edilir hatta fiziksel şiddete de ulaşabildiği görülebilmektedir (Sbobha, 2019, s. 147).

2.1.2.5.2. Butler Destinasyon Yaşam Eğrisi Modeli

Doxey modeline benzer bir çalışma da Butler (1980) tarafından “Destinasyon yaşam döngüsü” adlı bir model ile açıklanmaya çalışılmıştır. Butler bu modelinde yöre halk ve turistler arasındaki ilişkinin turizm gelişimi üzerinde etkisi olduğunu açıkladı. Bir destinasyonu ziyaret eden turist sayısının artışı ile birlikte yerel halkın olumlu

tutumdan olumsuz doğru bir tutum değişimi olduğunu belirtmiştir (Chun-cu, 2005, s. 1363).

Butler yaşam modelinde turistik çekim merkezlerinin varsayımsal bir evrim modelini önerdi ve bu evrim modelinin yedi aşamadan (Keşif, Katılım, Geliştirme, Konsolidasyon, Durgunluk, Düşüş ve Yeniden Yapılandırma) oluştuğunu belirtti (Rodriguez, Parra- Lopez ve Yanes-Estevez, 2007, s. 54).



Şekil 1. Turizm Destinasyon Yaşam Eğrisi Modeli

Kaynak; Butler (2008). The concept of a tourist area cycle of evolution: implications for management of resources. *La Geographe Canadien*, 24(1), 7.

Butler'ın modeline göre ilk aşama "keşif" aşaması olmakla beraber bu evrede turist sayısı az bölgenin turizm yatırımı ise yok denecek kadar azdır. Bu evrede turist ile yerel halk arasında temas fazladır. Bir sonraki evre "katılım" evresi olmakla beraber turist sayısında artış beraberinde turizm yatırımı da yanında getirmektedir. Bu evrede turist ile yerel halk arasında etkileşim yüksektir. "geliştirme" evresinde turistik faaliyetler hızla gelişim göstermeye başlar ve turist sayısı yerel halkın sayısını geçmeye başlar. Artan talep sonucu bölgeye yatırım ve uluslararası şirketlerin sayısı artar. Yerel halk bu evrede kontrolünü kaybetmeye başlar. "konsolidasyon" evresinde turist sayısında durağanlaşma başlamakla birlikte turist sayısının en yüksek olduğu dönem olmakla birlikte ziyaretçi artış oranında azalma meydana gelmektedir. Yerel ekonomi turizme dayalı hale gelmiştir. Bu evrede yerel halkın turistlere karşı olumsuz

tutumları başlamaktadır. “durgunluk” evresinde turist sayısı en yüksek rakama ulaşır ve bu evrede çevresel, toplumsal, ekonomik problemler meydana gelir. Son evrede ise “düşüş” evresi yaşanmaktadır. Bu evrede yerel yönetimlerin alacakları kararlar doğrultusunda beş farklı durum söz konusu olup “yeniden yapılandırma” veya “düşüş” yaşanacaktır (Avcıkurt, 2020, s. 34,35).

2.1.2.5.3. Sosyal Değişim Teorisi

Sosyal değişim teorisi bireysel ve yahut gruplararası ilişkileri açıklamak için geliştirilmiş bir sosyoloji teorisi olmasının yanında; antropoloji, davranışsal, psikoloji, sosyal psikoloji ve iktisadi bakış açılarını içinde barındıran multidisipliner bir teoridir. Teori varsayımsal olarak taraflar arasında faydasal bir ilişki olduğu üzerinde durmaktadır (Buzlukçu, 2020, s. 48). Teori sosyal bilimler alanında büyük bir ilgi gördü ve son kırk yılda yerel halkın turizme yönelik tutumlarını açıklamada önemli bir teorik perspektif haline geldi (Choi ve Murray, 2010, s. 576). Teoriye göre turizmin gelişiminin desteklenmesinde toplum sakinleri turizmin ekonomik, kültürel, çevresel etkilerine dikkate alarak turizmin fayda ve maliyetlerine bakarak bölgede turizmin gelişimine destek verip vermeyeceklerini belirlerler (Yoon, Gursoy ve Chen, 2001, s. 364; Gursoy ve Rutherford, 2004, s. 496). Yerel halk turizmin yoğun maliyetlerine katlanmadan ekonomik fayda sağlayacaksa muhtemel olarak bu ilişkiyi olumlu olarak karşılayacak gelişime destek vereceklerdir fakat yerel halk bu gelişimde faydadan daha çok maliyetle karşılaşacaksa muhtemel olarak bu gelişime karşı duracaklardır (Lee, 2013, s. 38). Genel olarak ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel faktörlerin, yerel halkın turizme dair algılarını ve değişime ilişkin tutumlarını ve turizmin gelişimine katkılarını etkiledikleri düşünülmektedir (Yoon vd. 2001, s. 365).

Teori bölgede turizmin sürdürülebilir olarak devam edebilmesi ve gelişim sağlayabilmesi için karşılıklı değişimlerin olması gerektiğini savunur. Yerel halk bu noktada turizmin başarısında veya başarısızlığında bir neden olarak görülmeli ve turizm planlamasına, gelişmesine ve turizm işleyişinin bir parçası olarak değişimin bir parçası olmalıdır (Büyükkuru, 2019, s. 85).

Yerel halkın turizmin gelişmesine ilişkin tutumlarını inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Çizelge 5’de “Sosyal Değişim Teorisi” üzerine yapılan çalışmalar ve çalışmalarda kullanılan değişkenler gösterilmektedir.

Çizelge 4. Sosyal Değişim Teorisi ve Modelde Kullanılan Değişkenler

Yazarlar ve yayın yılı	Modellerde kullanılan değişkenler
Lindberg ve Johnson (1997)	Demografik değişkenler, değerler (net ekonomik kazanç; günlük yaşamda asgari düzeyde kesinti, yeterli rekreasyon tesisleri, estetik açıdan hoş bir ortam, yerleşik olmayanlarla tatmin edici etkileşim, topluluk / kültürün onaylanması, topluluk kararları üzerindeki etki), turizmin gelişmesine yönelik tutumlar
Bachleitner ve Zins (1999)	Turizm Etki ve Tutum Ölçeği (TIAS ölçeği) ve ek değişkenler (turizm gelişimi, kişisel ekonomik faydalar, altyapı, kalabalık, kirlilik ve ayrımcılık)
Yoon vd. (2001)	Ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkiler, toplam etkiler, dört tipolojiye dayalı turizm gelişimi için destek (Doğa, kültür veya tarihi cazibe merkezleri, çok sayıda turist için tasarlanmış turistik yerler, etkinlikler / açık hava programları ve destek hizmetlerinin geliştirilmesi)
Gürsoy vd. (2002)	Topluluk endişesi, topluluk eki, ekosantrik tutum, bölge sakinleri tarafından turizm kaynak tabanının kullanılması, yerel ekonominin durumu, algılanan fayda, algılanan maliyetler, iki tipolojiye dayalı turizm desteği (kültürel ve tarihi cazibe merkezleri, kültürel etkinlikler ve halk etkinlikleri)
Ko ve Stewart (2002)	Turizm gelişiminden kişisel faydalar, turizmin algılanan olumsuz etkileri (ekonomik, sosyo / kültürel ve çevresel etkilerle ilgili 11 değişken); Turizmin algılanan olumlu etkileri (ekonomik, sosyo / kültürel ve çevresel etkilerle ilgili 13 değişken), topluluktan memnuniyet, büyük bir turizm gelişimi için destek (bölgesel bağlamlarda destek ve yaşayan topluluk bağlamlarında destek)
Jurowsky ve Gürsoy (2004)	Topluluk endişesi, ekosantrik tutum, sakinlerin turizm kaynaklarının kullanımı, yerel ekonominin durumu, algılanan fayda, algılanan maliyetler, iki turizm geliştirme tipolojisine destek (kültürel veya tarihi temelli turistik yerler ve kültürel ve halk etkinlikleri)
Gürsoy ve Rutherford (2004)	Topluluk endişesi, topluluk eki, ekosantrik tutum, bölge sakinleri tarafından turizm kaynak tabanının kullanılması, yerel ekonominin durumu, algılanan ekonomik, sosyal ve kültürel faydalar; Algılanan sosyal ve kültürel maliyetler, üç türe dayalı turizme destek (tabiata dayalı gelişmeler, kültürel veya tarihi temelli gelişim ve doğa programları)
Gürsoy ve Kendall (2006)	Topluluk endişesi, topluma bağlılık, çevre merkezli tutum, algılanan faydalar, algılanan maliyetler, mega etkinliklere destek
Dyer vd. (2007)	Turizmin algılanan etkileri: Pozitif ekonomik (4 değişken), negatif sosyoekonomik (7 değişken), pozitif sosyal (5 değişken) ve negatif sosyal (5 değişken) ve pozitif kültürel etkiler (4 değişken); turizm gelişimine destek
Oviedo-García, Castellano-Verdugo ve Martín-Ruiz (2008)	Olumlu etkiler (ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel), olumsuz etkiler (ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel), küresel değerlendirme, turizm gelişimi, turizm planlaması
Vargas-Sánchez vd. (2009)	Turizm gelişiminden kişisel faydalar, turizmin algılanan olumsuz etkileri, turizmin olumlu algılanan etkileri, toplumdaki memnuniyet, turizmde büyük bir gelişme için destek
Nicholas vd. (2009)	Topluma bağlılık, çevresel tutumlar, Pitons Yönetim Alanı'na (PMA) katılım düzeyi, PMA algısı, PMA'da sürdürülebilir turizm gelişimi için destek, PMA'nın Dünya Mirası Alanı olarak desteklenmesi

Çizelge 4- devamı

Gürsoy vd. (2009)	Topluluk endişesi, topluluk eki, ekosantrik tutum, bölge sakinleri tarafından turizm kaynak tabanının kullanılması, yerel ekonominin durumu; algılanan ekonomik, sosyal ve kültürel faydalar, algılanan sosyal ve sosyo-ekonomik maliyetler, iki farklı turizm geliştirme türüne yönelik tutumlar, kitle turizmi ve alternatif turizm
-------------------	---

Kaynak: Sanchez, Bueno ve Mejia (2011), Explaining residents' attitudes to tourism: Is a universal model possible?, *Annals of Tourism Research*, 38(2), 460-480.

2.1.2.5.4. Bütünleşik Tehdit Teorisi

Tehdit teorisi, bir grubun bir diğer grubu tehdit olarak algılaması durumunu açıklamaya çalışan bir teoridir (Eser ve Uygur, 2019, s. 137). Gruplararası ilişkilere ilişkin sosyal psikolojik teoriler, gruplararası tutumları belirleyebilmek için rekabet ve tehdit unsurlarının rolünü ön plana çıkarmaktadır (Ward ve Berno, 2011, s. 1158). Teori gruplararası kaygı düzeyi arttığında, insanların abartılı tutumlar sergilemeye müsait olduklarını, genel düzeyde olumsuz tavırlar sergilediklerini, stereotipler gibi bilişsel sezgisel yöntemlere dayandıklarını ve olumsuz duyguları ifade etmekte olduğunu göstermektedir (Stephan ve Stephan, 1999, s. 618). Teori, insanların gruplararası ilişkilerini açıklayıcı bir model olarak turist- yerel halk etkileşimini açıklama hususunda araştırmalara konu olmuştur (Avcıkurt, 2020, s. 113).

Teori, insanların gruplararası ilişkilerde karşı karşıya kaldıkları tehdit biçimlerini içeren dört tehdit unsurunu açıklamaktadır (Stephan, Stephan, 1999, s. 618; Ward ve Berno, 2011, s. 1158; Avcıkurt, 2020, s. 113). Bu dört tehdit unsuru; Gerçekçi Tehditler, Sembolik Tehditler, Negatif Stereotipler, Gruplararası Ankisiyeteler olarak belirlenmiştir.

Gerçekçi Tehditler, bir iç grubun politik ve ekonomik gücüne ilişkin tehditler bunun yanında iç grubun veyahut grup üyelerinin refah düzeyine ilişkin tehditler ile ilgilidir (Stephan ve Stephan, 1999, s. 619; W.Stephan, Renfro, Esses, G.Stephan ve Martin 2005, s. 2). Gerçekçi tehditler ekonomik, politik, sosyal ve fiziksel olmasının yanı sıra kıt kaynakların özellikle de ekonomik varlıklar ve istihdam fırsatlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Ward ve Masgoret, 2006, s. 672). Turizm alanına örnek vermek gerekirse Avcıkurt (2020), turistik yörede yaşayan halkın, turistlerin olumsuz davranışlarının örneğin uyuşturucu kullanımı gibi veya yabancı çalışanların

bölgede yaşanacak işsizlik problemine neden olacağına ve artan arazi fiyatlarını, gerçekçi tehditlere örnek göstermiştir (Avcıkurt, 2020, s. 114).

Sembolik Tehditler, iç grubun dünya görüşüne dair tehdit oluşturan normlar, inançlar ve farklı değerler ile ilişkilidir (Ward ve Masgored, 2006, s. 672). Sembolik tehditler iç grubun dünya görüşüne dair tehditlerdir ve bu tehditler iç grubun kendi ahlaki değerlerine inanması nedeniyle ortaya çıkar (Stephan, Stephan, 1999, s. 619). Turizm bölgelerinde yaşayan halkın, kendilerini dışlanmış hissetmeleri, çevrede oluşan tahribat, yerel kültürün bozulması gibi örnekler sembolik tehditler arasında gösterilebilir (Avcukurt, 202, s. 114). Ayrıca, kalabalıklaşma, artan yaşam maliyeti, çevresel tahribat, değişen aile değerleri gibi faktörler hem sembolik hem gerçekçi tehditlere örnek verilebilir (Ward ve Berno, 2011, s. 1158).

Negatif Sterotipler, dış grup sterotiplerinin olumsuz olduğu durumlarda, grup üyeleri arasında çatışmalı veya hoş olmayan etkileşimler beklenmektedir. Burada tehditler olumsuz olayların öngörülmesi olarak ifade edilebilir (Stephan vd.,1999, s. 619-620). Negatif sterotipler genellikle turistlere ve turizmin gelişmesine yönelik tutumlar ile ifade edilmektedir (Ward ve Berno, 2011, s. 1559).

Gruplararası Ankisiyeteler, insanların bir dış grubun bireyleri ile bir şekilde etkileşime giremediklerini ve etkileşime girdikleri vakit reddedilmekten, utanmaktan, alay edilmekten veya istismar edilmekten korktukları için kültürlerarası etkileşimler ile ilişkili olarak kendilerini tehdit altında hissettiklerini düşünmektedirler (Ward ve Berno, 2011, s. 1559).

2.1.2.5.5. Temas Hipotezi

Temas hipotezi, gruplararası ilişkilerde grup üyeleri arasında olan yüz yüze temasın ön yargıyı değiştirebileceğini öngörmektedir (Alperin, Hornsey, Hayward, Diedrichs ve Barlow, 2014, s. 39). Teori ilk olarak Alport (1954) tarafından farklı ırksal ve etnik gruplararası sosyal teması ve Amerika'da ki karşılıklı düşmanlıkları incelemek için önerilmiştir (Li ve Wang, 2020, s. 2). Bu teorinin turizm alanında turist ve yerel halk arasındaki ilişkinin açıklanmasında, turist davranışlarının incelenmesinde ve turistlerin destinasyona ilişkin tutumlarını anlamada önemli bir teori olduğu düşünülmektedir (Ward ve Mosgared, 2008, s. 226; Ward ve Berno, 2011,

s. 1560). Turistler, yerel halk teması ve grup dışı temasa ilişkin çalışmaların sonucu belirsiz ve farklı sonuçlar içermektedir (Ward ve Berno, 2011, s. 1560).

Li ve Wang (2020) Kuzey Kore'yi ziyaret eden Çinli turistler üzerine yaptıkları çalışmada Çinli turistlerin Kuzey Kore halkına empati gösterme, şüphe, öfke duyguları geliştirmeye ilişkin üç tür tutum ölçümü yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda Çinli turistlerin empati gösterme ve Kuzey Kore halkına ilişkin şüpheli tutumlarının anlayışı tutuma dönüştüğü gözlemlenmiştir ve bu gözlemler “Temas Hipotezini” desteklemektedir. Bunun yanında öfke duygularının artışı gözlemlenmiştir ve bu analiz ile temasın hem olumlu hem olumsuz türde tutum geliştirdiğini göstermektedir (Li ve Wang, 2020, s. 6,7).

Maruyama ve Woosnam (2015) Japonya'daki bir Brezilya kasabasına ilişkin tutum analizi çalışması yapmışlardır. Çalışma amacı Japonların, etnik mahalle turizmine ilişkin algılarını ölçmektir. Bu çalışma sonucunda Brezilyalılara ilişkin olumlu tutuma sahip bireylerin etnik mahalle turizmini destekledikleri ve o insanlarla bağlantı kurmak için bunun bir fırsat olduğunu belirtmişlerdir (Maruyama ve Woosnam, 2015, s. 236).

Çelik (2018) Şırnak iline gelen ziyaretçilerin tutumlarının ölçülmesi ve ön yargılar üzerine bir çalışma yapmış olup bunun sonucunda ziyaretçilerin çoğunluğunun ziyaretten memnun kaldığını, yerel halk ile olumlu iletişim içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Katılımcılarının çoğunluğunun tutumunda pozitif değişimler gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bu çalışma temas hipotezini destekler niteliktedir (Çelik, 2018, s. 448).

Ward ve Berno (2011) turistlere yönelik tutumlar konusunda yaptığı çalışmasında temas hipotezi hakkında turistlerle daha sık ve tatmin edici kişilerarası temasın daha olumlu tutumlara sebep olduğunu belirtmiştir (Ward ve Berno, 2011, s. 1565).

Temas hipotezi konusunda olumlu olduğu gibi olumsuz etkilerinin de olabileceğine dair fikirler vardır. Gruplararası temas ön yargıyı azaltmayacağı gibi bazı durumlarda arttığı düşünülmektedir. Olumsuz temasın katılımcıların kendilerini baskı altında hissettikleri durumlarda iletişim kurmamayı seçtikleri durumları içermektedir (Petrigrew, Troop, Wagner ve Christ, 2011, s. 276).

Anastasopoulos (1992) Türkiye'yi ziyaret eden Yunanistan'lı ziyaretçiler üzerinde bir çalışma yapmıştır. Bu çalışma sonucunda Yunan turistlerin ziyaretlerinden sonra yerel halka dair olumsuz tutum geliştirdikleri sonucuna ulaşmıştır (Anastasopoulos, 1992, s. 640-641).

2.1.3. Kent Kavramı

Kent kavramı dinamik bir yapıya sahip olmakta birlikte Topal'a göre "İnsanlık tarihi boyunca uygarlık ile eş anlamlı bir sözcük olarak kullanılmış olup uygarlığın kentleşme ile birlikte anlam kazandığı ve var olduğu düşünülmektedir" (Topal, 2004, s. 277). Yunancada "Polis" kelimesi kent devleti olarak tanımlanmaktadır. Kent kavramı TDK'nın tanımında "Kent, nüfus yoğunluğunun ticaret, sanayi, hizmet ve yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, site" olarak tanımlanmıştır (http:1). Topal (2004), yaptığı çalışmasında kent kavramını "Aristo'ya" göre insanların daha iyi bir yaşam sürmek için toplandıkları yerler olarak tanımlanmışken, sosyo ekonomik gelişmeye koşut olarak gelişen şehir algılamasında Adam Smith, şehirlerin zanaat fonksiyonları üzerinde durmuştur. İnsanların toplu halde yaşama nedenlerini ekonomik ve güvenlik ihtiyaçları açısından değerlendiren İbni Haldun ise şehirlerin endüstri merkezi olması özelliklerini incelemiş ve kentleri "Göçebe ve kır insanları için son aşama olarak" belirtmiştir (Topal, 2004, s. 277).

Kentler; nüfus yoğunluğunun büyük bir yoğunluğunun sanayi, ticaret, yönetim ve hizmet ile ilgili alanlarda geçimin sağlandığı ve örgütlenmenin olduğu yerlerdir (Sevim, 2019, s. 32). Kentler tarih kültür ve medeniyetin çıktığı mekanlardır (Sevim, 2019, s. 32). Kentler; bireylere hem ekonomik anlamda hem de kültürel anlamda kendilerini geliştirme imkanı sunan yapılar olmakla birlikte, tarihi, kültürel, sosyal, siyasi, ekonomik özelliklere sahip yerleşmeler olarak tanımlanmaktadır. Kentler ticaret, hizmet sanayi gibi ekonomik döngünün olduğu, içerisinde birçok ürünü barındıran (tarımsal ürünler, sanayi ürünleri, hizmet ürünleri) farklı birçok nüfus grubuna ev sahipliği yapan ve örgütlenmenin yüksek olduğu ve idari kurumların temsil edildiği heterojen bir yapıdır (Bal, 1999, s. 30). Ayrıca kentler bunların yanında modern, estetik görünümlü, temiz, güvenli ve birçok çeşitliliği içerisinde bulunduran yerleşim birimi olarak turizmin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Emekli, 2018, s.

470). Kentler uzun süreler boyunca birçok topluluğa ev sahipliği yaparak değer kazanmışlardır.

Turizm açısından bakıldığında kentler içerisinde kültürel mirası bulundurmaktadırlar. Kentler içerisinde; doğal, kültürel, tarihi turizm unsurlarını bulundurması ile birlikte altyapı olanakları sunan bunun yanında eğlence alanları (bar, restoran, kafe), parklar, gezinti yolları gibi dinlenme faaliyetlerinin sunulduğu alanlardır (Emekli, 2011, s. 30). Kentler içerisinde bulundukları tarihi yapılar ile kendini diğerlerinden ayırmaktadırlar. Kentlerde bulunan yapılar kent ile özdeşleşmekle birlikte ait oldukları kenti eşsiz kılmaktadırlar ve kent turizmine katkı sağlamaktadırlar (İçellioğlu, 2014, s. 40).

2.1.3.1. Kent Turizmi

Günümüzde turizm anlayışı gün geçtikçe değişmektedir. Bunun başlıca sebepleri değişen tüketim algısı ve tüketim alışkanlıklarının çeşitlenmesi olarak söylenebilmektedir. İnsanların tüketim konusundaki değişken ilgi ve istekleri gün geçtikçe artmaktadır. Turizm söz konusu olduğunda da aynı şeylerden bahsedebiliriz. İnsanlar yaş gruplarına, sosyo-kültürel yapılarına, farklı ve gelir durumlarına göre alternatif turizm türlerine yönelmektedirler. Kent turizmi de turizm çeşitleri arasında eski zamanlardan itibaren yerini almış olsa da günümüzde yeniden şekillenmektedir. Kent turizmi, Avrupa Komisyonunun tanımında “kasaba ve şehirlerde ziyaretçilere sunulan turizm faaliyetleri” olarak ifade edilmiştir (European Commission, 2000, s. 21). Kent turizmi, turistlerin ve yerel halkın karşılıklı etkileşimi ve turistik faaliyetler içerisinde bulunmasıdır. Kentler turistik açıdan kültürel mirasın toplandığı alanlar olarak ifade edilebilmektedirler. İçerik olarak kent turizmi, turistlerin ziyaret ettikleri bölgelerin kültürel miraslarını, yaşam aktivitelerini, düşünme biçimlerini deneyimlemek için yaptıkları tüm turizm faaliyetlerini içerisinde bulundurmaktadır (Emekli, 2011, s. 30). Kentsel turizmin öğeleri; tarihsel çekici yapılar, olaylar, alışveriş merkezleri, sanatsal aktiviteler ve galerileri içerisinde barındıran bunun yanında geleneksel çekiciliklere de sahip olan alanlardır (Douglas, Douglas ve Derret, 2001, s. 440). Page ve Hall (1999) turistleri kentlere çeken faktörleri;

- Arkadaş ve akraba ziyaretleri,
- İş amaçlı ziyaretler,

- Rekreasyon Faaliyetleri,
- Eğlence ve gezi faaliyetleri,
- Alışveriş amaçlı ziyaretler,
- Eğitim amaçlı ziyaretler,
- Kültürel miras amaçlı ziyaretler,
- Dini amaçlı ziyaretler,
- Günlük ziyaretler,
- Kişisel sebepli ziyaretler olarak belirtmişlerdir.

Günümüzde kentler turistik açıdan fark yaratabilmek, tercih nedeni olabilmek için çeşitli çabalar göstermektedirler. Kent turizminde ön planda olan kentler incelendiğinde farklı özelliklerine göre ön plana çıktıklarını fark edebiliriz. Bu farklar, kültürel ve tarihi miras, deniz, dağ, orman gibi doğal çekim unsurları veya insan üretimi eserler olarak belirtilebilir (Avcıkurt ve Giritlioğlu, 2010, s. 77). Diğer taraftan bakıldığında ise turistler ziyaret ettikleri kentlerde yemek yeme, alışveriş yapmak, konaklamak ve diğer işletmelerin sunduğu faaliyetlerden yararlanmaktadır. Gerçekleşen bu olayın sonucunda turistler memnuniyet duymakta aynı zamanda şehir içinde hizmet veren işletmeler şehir ekonomisine katkı vermektedir. Kentlerin turistlere sunabileceği imkanlar, Koçak ve Tandoğan (2008) tarafından 4 grupta toplanmıştır; (Koçak ve Tandoğan, 2008, s. 7)

- Kentte bulunan işletmeler, oteller, restoranlar, seyahat acenteleri, alışveriş merkezleri, halk pazarları, otoparklar,
- Kentin altyapı olanakları, turist bilgilendirme ofisleri, otoyollar, güzergahlar, kentin turistler için kolay ulaşılabilirliği.,
- Kentte yapılan faaliyetler, tiyatrolar, festivaller, gece kulüpleri, müzeler, konserler, spor etkinlikleri.
- Kentin yaşanabilir hareketliliği, yerel halkın kültürü ve kent turizmi içerisinde aktifliği.

Kent turizminin diğer turizm türlerine göre en önemli avantajı içerisinde birçok organizasyonu bulundurabilmesidir. Kent turizminin önemli avantajlarından birisi de diğer bölgelere göre daha gelişmiş olup sosyal aktivite sayısının daha fazla olmasıdır.

Fainstein (2007) çalışmasında şehir turizmini 3 temel tür olarak tanımlamış ve bunlar;

- Tatil köyleri, eğlence amacı ile özel olarak ayrılmış yerler (Las Vegas, Santa Fe gibi).
- Dönüştürülen turistik kentler, bu şehirler devlet ve yerel yönetimler tarafından alt yapı ve üst yapı olanaklarıyla oluşturulmuş şehirlerdir.
- Turistik kültürel kentler ise içerisinde bulunan çekicilikler unsuru ile turizm değeri kazanan kentlerdir (İstanbul, Roma gibi) (Fainstein, 2007).

Kentler turistlere ihtiyaç duyduğu ürünlerin sunarken bir yandan da büyümekte ve gelişmektedirler (WTO, 2012). Bu bağlamda büyük şehirler turizm açısından daha fazla talep görmektedirler. Turistlerin kentlere geliş amaçları farklılık göstermesine rağmen kent destinasyonlarında bulunan aktiviteleri birleştirerek farklı turizm deneyimi yaşayabilirler. Kent turizminin gelişmesi, kent içerisinde ekonomik, politik ve sosyal gelişmelerin önünü açmaktadır. Kent turizmi ile birlikte kentlerin üst yapı ve alt yapı olanaklarında gelişmeler yaşanmaktadır. Bunun yanı sıra kentte yaşanan turizm faaliyetleri yerel halk için istihdam olanağı ve ek gelir sağlamakta bunun yanında kentin bölgesel ve çevresel gelişimi üzerinde etkili olmaktadır (European Commission, 2000). Bu bağlamda kent turizmi yerel halkın sosyal, kültürel, ekonomik olarak gelişmesine etki ederken, turistlerin ise çekiciliklere sahip kentlere ziyaret etmesini sağlamaktadır (Karavatsız ve Ashworth, 2007, s. 16). Kent turizmi her yaş grubundan turistlerin birden çok ulaşım aracı ile her mevsimde yapılabilen bir turizm çeşididir (İçellioğlu, 2014, s. 43).

2.1.3.2. Kent Turizminin Tarihi Gelişimi

Dünya’da turizm alanında sürekli değişimler meydana gelmiştir. Değişimlerin temel sebepleri içerisinde nüfusta meydana gelen artışlar, toplumun tüketim alışkanlıklarının değişmesi, sektörü elinde bulunduranların pazarlama faaliyetleri gibi etkenlerin değişmesi sebep olmuştur. Turizm alanında değişim yaşanmış ve farklı zaman aralıklarında farklı turizm türleri öne çıkmıştır. En eski turizm türlerinden olduğu tahmin edilen “kent turizmi” de son zamanlarda tekrar popüler olmuştur. Kent turizminin M.Ö. 4000’li yıllarda başladığı düşünülmektedir. Kent turizm hareketleri Mezopotomya’da Sümerliler dönemine dayanmaktadır. Bu dönemde Aristokratlar çocuklarının görgüsünü, bilgisini artırmak için geziler düzenlenmekteydi, yakın dönemlerde de kentlerde turizm hareketleri, kent merkezi çevrelerinde somut miras alanlarını, müzeleri, anıtları, sanat merkezlerini ziyaretlerle sınırlı iken bu faaliyetler

geleneksel kent turizmi kapsamında ele alınmaktaydı (Emekli, 2018, s. 474). M.Ö. 3000’li yıllarda Mısır piramitlerini merak eden insanlar turizm hareketliliğine katılmışlardı. Modern anlamda turizmin başlangıcı ise M.Ö. 700’lü yıllarda başladığı tahmin edilmekle birlikte “Olimpiyat Oyunları”nın başlamasıyla turizm hareketliliği artmıştır (Kozak, Kozak, Kozak, 2017, s. 49-50). Bununla birlikte “kent turizmi” alanında hareketlilik yaşanmıştır diyebiliriz.

Avrupa’da 17. ve 18. yüzyıllarda “Grand Tour” kapsamında aristokrat ailelerin çocukları eğitim seyahatlerine katılırlardı (Kozak, Kozak, Kozak, 2017, s. 51). Bu seyahatlere katılan çocuklar önemli kentlerde eğitim alırlardı. Grand Turların günümüzde devam eden kültür turizminin öncüsü olduğu kabul edilmektedir. Aynı zamanda dini amaçlı yapılan seyahatlerde kentsel turizm kapsamında sayılmaktadır. Hristiyan dünyasında birçok kent dini açıdan şehir turisti tarafından ilgi görmekle birlikte Mekke, Medine gibi şehirlerde birçok insan tarafından ziyaret edilmişlerdir.

19. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa ve Kuzey Amerika’nın bazı kentlerinde büyük sergiler düzenlenmeye başlanmıştır (Aydın, 2016, s. 12). İkinci Dünya Savaşının bitmesiyle birlikte kitle turizmi hız kazanmaya başlamıştır. Kitle turizmi ulusal ve uluslararası olarak ilk önce Avrupa kıtasında başlamış bu turizm hareketi sonrasında Akdeniz çanağında bulunan ülkelere sonrasında ise dünyaya yayılmıştır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002, s. 184). Ulaşımın araçlarının artması ve teknolojik gelişmelerle birlikte ise kitle turizmi hızlanmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru kent turizminin hareketlenmesinde bir diğer etken de ticaretin artması ve küreselleşmedir. Artan ticari faaliyetler ile birlikte insanlar ürünlerini tanıtmak, yeni ürünler almak, ürünlerinin satışlarını yapmak amaçlı seyahatlere başlamışlardır. Ticari gelişmelerin getirisi olarak kentlerde büyük sergiler ve fuarlar düzenlenmeye başlanmıştır (Aydın, 2016, s. 13).

20. yüzyılda dünyanın küreselleşmesi, nüfusun hızla artması, ulaşım olanaklarının artması ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte turizm hız kazanmıştır. Küreselleşme ile birlikte sanayiye dayalı yönetim biçiminden bilgiye dayalı üretim sistemine geçilmiş, bu gelişme ile kentler hizmet sektörünün yoğunlaştığı merkezler haline gelmişlerdir (Eriçok, 2019, s. 173).

2.1.3.3. Dünya’da Kent Turizmi

Dünya’da turizm hareketliliği gün geçtikçe artmaktadır. Dünya Turizm Örgütü turist sayılarını 2000 yılında 674 milyon olarak belirlenmişken, 2010 yılında 952 milyon rakamına ulaşmıştır. Geçtiğimiz yıl içerisinde ise toplam turist sayısı 1.461 milyar olarak belirlenmiştir (UNWTO, 2018). Dünya üzerinde nüfus arttığı sürece turist sayısının artacağını öngörmek mümkün değildir. Birçok kentte yüksek nüfus görülecektir. Dünya ülkelerinde artış gösteren turist sayıları ve onunla birlikte yükselişe geçen turizm gelirleri tarihsel veya farklı türde kentlere yansımakta ve bu artış kentlerin coğrafi olarak görünümünü de etkilemektedir (Kerimoğlu ve Çıracı, 2006, s. 36). Kentlerin büyümesi, hem coğrafi olarak geniş alana yayılması hem kent ekonomilerinin gelişmesi ile ulusal ekonominin içerisinde önemli pay edinmektedirler. (Aydın, 2016, s. 15). Kent turizmi bölgenin kalkınması ve kentte yarattığı istihdam olanakları ile kent ekonomisine katkıda bulunmaktadır (European Commission, 2000). Kentlerin turistik olarak pazarlanması kentlerin ekonomik, politik, aynı zamanda sosyal hayatta değişim göstermesi ve bununla orantılı olarak kentlerin operasyonel çevrelerinin de gelişimine katkı sağlamaktadır (Avcıkurt ve Giritlioğlu, 2010, s. 75).

İnsanların kültür düzeylerini ve gelirlerini artırması sonucunda turizmin gelişimi hızlanmıştır. Özellikle son dönemlerde insanlar sadece yıllık izinlerinde değil, kısa zamanlı olarak bir iki geceliğine ulaşılabilirliği kolay olan kentlere ziyaret eğilimi göstermektedirler (Emekli, 2014, s. 30). Kentler özellikle son zamanlarda büyük çekim merkezleri haline gelmişlerdir. Kentler turistlere, sanat, kültür ve popüler gelenekler, anıtsal veya endüstriyel miras, etkinlikler ve eğlence imkânı sunarlar (European Commission, 2000). Kentler sahip oldukları bu potansiyeller sayesinde turist çekmektedirler.

Dünya genelinde kent turizmi gelişmiş olan birçok kent vardır. Bunların önemli bir kısmı Avrupa kıtasında bulunmaktadır. Avrupa’da nüfusun %80’i kentlerde yaşamakta ve Avrupa Birliği dünya turizm gelirlerinin %40’ını elinde bulundurmaktadır. Avrupa Komisyonu’na göre “Kent turizmi, toplam turizm payının %18’i büyüklüğüne ulaşmıştır” ayrıca kent turizmi diğer seyahat türlerine göre daha yüksek hızlı büyüme göstermektedir (European Commission, 2000). Avrupa’da en çok kent turizmi yapılan şehirler; Roma, Viyana, Amsterdam, Paris, Londra, Prag, Brüksel ve Berlin’dir (Matexas, 2007).

Asya ve Pasifik bölgesi 2018 yılında 348 milyon turistle Avrupa'dan sonra en çok turist çeken bölge olmuştur. Bölge %7'lik bir büyüme göstererek yine Avrupa'dan sonraki en büyük büyümeyi göstermiştir (http:2). Turizm ve Kentler Raporunda dünyada en çok ziyaret edilen 100 kentin 41'nin Asya kıtasında bulunduğu görülmektedir. Asya bölgesindeki kentlerin turizm açısından tercih sebepleri incelendiğinde %58'in tatil amaçlı, %23'lük dilimin sağlık amaçlı %10'luk dilimde iş amaçlı seyahatlerin %9'luk kısmınsa herhangi bir sebep gözetmeksizin turizm faaliyetlerine katıldığı gözlemlenmektedir (http:3). Amerika kıtası ise 2018 yılında 216 milyon turist çekmiştir. Amerika kıtasına yapılan ziyaretlerin %46'sı tatil amaçlı, %26'sı sağlık amaçlı, %10'u ise iş amaçlı ziyaretlerden oluşmaktadır.

Kent turizmi içerisinde birçok unsuru bulundurmaktadır. Kentler vizyonlarına göre farklı türde turistlere hitap etmektedirler. Şehir vizyonlarına bakıldığında Kuala Lumpur kenti için "Lüks, alışveriş ve hizmetler" olarak tanımlama yapılabilirken Seul için "rekabet gücü, destek, destinasyon ve yönetim", Taipei için ise "Yerel ve Tarihsel" kelimeleri ile ifade edilmektedir (Urban Stragety Partners, 2017).

2.1.3.4. Türkiye'de Kent Turizmi

Türkiye coğrafik konumu itibarıyla dünya turizmi açısından önde gelen ülkelerinden olmuştur. Asya ile Avrupa kıtaları arasında köprü kurmasından kaynaklı olarak turizmde kendine yer edinmiştir. Türkiye'de turizm hareketliliği her sene artış göstererek devam etmekte olsa da turistlerin tercih ettiği bölgelerde değişim çok belirgin değildir. Türkiye'yi tercih eden turistlerin birçoğu deniz, kum, güneş ekseninde turizme katkı sağlamaktadırlar (Avcıkurt ve Giritlioğlu, 2010).

Şehir turizmi kavramı Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Bu hızlanmada Türkiye'de turizm çeşitliliğinin artırılması ve sezonun yılın tümüne yayma stratejileriyle ve bu konuda yapılan çalışmalarla birlikte şehir turizmi ön plana çıkmıştır (Kerimoğlu ve Çıracı, 2006). Kent turizmi içinde barındırdığı tarihi ve kültürel birikimler, iş gezileri, sanatsal etkinlikler (müze, sergi vb), spor etkinlikleri, akraba ziyaretleri gibi birçok etmeden dolayı Türkiye'de hızla artmaktadır. Türkiye'de son zamanlarda birçok kentte tarihsel, kültürel ve sanatsal etkinliklerle kent turizmi olanaklarının aktif olarak kullanılmasına başlanmıştır (Özer, 2010, s. 15). Türkiye'de turizm potansiyeline sahip birçok kent bulunmaktadır. Potansiyel kentlerin

fazlalığına karşılık Türkiye'nin beklentileri karşılayamadığı görülmektedir. Potansiyel hedeflerin belirlenmesine ve uygulanmasına esas olarak Turizm Eylem Planı yapılmıştır.

Eylem Planında kent turizminin önemi vurgulanmakta ve marka kentler oluşturulması planlanmaktadır. Kentsel ölçekte markalaşma stratejisi turizm eylem planında “zengin kültürel ve doğal değerlere sahip kentlerimizin markalaştırılarak, turistler için çekim noktası haline getirilmesi” vizyon olarak belirlenmiştir (Türkiye Turizm Eylem Planı, 2007). 2023 hedefleri ve planları şu şekilde belirlenmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007):

- Turizm potansiyeli en yüksek ilimiz olan İstanbul'un yanı sıra, Ankara, İzmir ve Antalya'da da kent turizmini geliştirmeye yönelik plan ve projelerinin başlatılması,
- Adıyaman, Amasya, Bursa, Edirne, Gaziantep, Hatay, Konya, Kütahya, Manisa, Nevşehir, Kars, Mardin, Sivas, Şanlıurfa ve Trabzon illerinde kültür turizminin canlandırılması ve marka kültür kentlerinin oluşturulması,
- Kültür turizmini geliştirmek için her yıl Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bir şehrimizin” Kültür Turizmi Kenti” olarak ilan edilmesi,
- Tarihi, kültürel ve mimari özelliği olan yapıların ve ören yerlerinin restorasyonunun yapılması,
- Yöresel etkinliklerin uluslararası standartlarda gerçekleştirilmesi,
- Kültürel ve sanatsal gösterilerin sergileneceği tesislerin ve mekanların yapılması,
- Yerel halkın kültürel mirasın değeri ve korunması konusunda bilinçlendirilmesi,
- Zengin bir kültürel mirasa sahip şehirlerimizin ulusal ve uluslararası alanda tanıtım ve pazarlamasının yapılması.

2.1.3.5. Kent Turizminin Kaynakları

Kent turizmi içerisinde birçok alternatifi bulunduran bir turizm türüdür. Kentler, tarihi ve kültürel çekiciliklerin, tiyatroların, sergilerin, alışveriş merkezlerinin, spor tesislerinin, kafe ve restoranların, temalı eğlence parklarının içerisinde bulunduğu turizm alanlarıdır (N. Kozak, M. A. Kozak ve M. Kozak, 2017).

Yapılan turizmin tercih nedenleri arasında farklılıklar bulunsa da kent çekiciliklerinin tanıtımı ve pazarlanması kent turizmine büyük katkılar sağlamıştır.

Jansen ve Verbeke (1988), şehir turizmine ilişkin bir sınıflandırma yapmıştır. Verbeke'nin sınıflandırmasına göre şehir turizmi kaynakları üç kaynak olarak sınıflandırılmıştır. Verbeke sınıflandırmasında, temel kaynaklar, ikincil kaynaklar ve ek kaynaklar olarak üç kaynaktan bahsetmiştir. Çizelge 5'te kent turizminin kaynakları gösterilmiştir.

Çizelge 5. Kent Turizminin Kaynakları

TEMEL KAYNAKLAR	
Aktivite Alanları	Boş Zaman
Kültürel Mekanlar	Fiziksel Karakteristikler
• Kongre Merkezleri	• Sokak Düzeni
• Sinemalar, Tiyatrolar	• Dini Yapılar
• Konser Salonları	• Limanlar
• Müzeler	• Tarihi Yapılar
	• İlginç Yapılar
Spor Mekanları	
• Açık	Sosyal Etkinlikler
• Kapalı	• Çevre hareketliliği
Eğlence Mekanları	• Kültürel Miras
• Gazinolar	• Güvenlik
• Gece Küpleri	• Yerel kıyafetler
• Festivaller	
• Özel Etkinlikler	
İKİNCİL KAYNAKLAR	
• Oteller	• Alışveriş Merkezleri
• Yiyecek, İçecek Tesisleri	• Marketler
EK KAYNAKLAR	
• Bölge İçi Ulaşım	• Park Olanakları
• Turist Danışma Büroları	• Erişebilirlik

Kaynak: Jensen ve Verbeke (1988). *Leisure, recreation tourism in inner cities*, Amsterdam, 70.

Temel kaynaklar; turistlerin şehrin turistik faaliyetleri, aktiviteleri ve çekicilikleri olarak sınıflandırmıştır. Bu özellikler genellikle turistlerin kenti tercih etme nedenlerini sağlayan temel unsurlardır. Bunlar spor organizasyonları, sosyo-kültürel aktiviteleri içerir. İkincil kaynaklar, konaklama amacıyla tasarlanmış turizmin üst yapı olanaklarından olan otelleri, restoranları, pazarları içerisinde bulundurmaktadır. Ek kaynaklar ise turistler tarafından yararlanılan ulaşım ve turizm bürolarını kapsamaktadır. Temel kaynaklar turistlerin tercih sebepleridir. Bunlar turistlere sunulan çekici imkanlardır. İçerisinde etkinlikler, şehrin fiziksel çekicilikleri bulunur.

İkincil kaynaklar ve ek kaynaklar doğrudan turist çekiciliğine sahip olmasa bile memnuniyet açısından önemlidir.

2.1.4. Eskişehir' in Kentsel Turizm Kapsamında Potansiyel Değerleri

Bu bölümde Eskişehir ilinin turizm kapsamında değerlendirilebilecek alanlarından, coğrafyasından ve tarihinden bahsedilecektir. Bunun yanı sıra kültür turizmi kapsamında arkeolojik alanlar, camiler, kiliseler, külliyeler, müzeler ve sosyal amaçlı yapılarından bahsedilecektir. Kentin turizm çekiciliği kapsamında değerlendirilen festival ve özel etkinlikleri anlatılacaktır.

2.1.4.1. Eskişehir ili Coğrafyası

Eskişehir kenti İç Anadolu bölgesinin Kuzeybatısında bulunmaktadır. Kent üç bölgeye komşudur. Bu bölgeler, Karadeniz, Ege ve Marmara bölgeleridir. Sakarya Nehrinin kollarından biri olan Porsuk Çayı'nın ve ona dökülen Sarısu'nun içinden geçtiği büyük bir ovanın etrafında kurulmuştur. Eskişehir'in il sınırları içerisinde Sakarya Nehri ve Porsuk Çayı geçmektedir. Eskişehir kenti 14 ilçeden oluşmaktadır. İlin alanı yaklaşık 13.653 km karedir. Türkiye sınırları içerisinde %1,8'lik bir alana sahiptir. 2018 nüfus sayımına göre toplam nüfus 871.187 kişi olmak üzere bu nüfusun 80.240'ı köylerde yaşamaktadır. Nüfusun %9,21'i köylerde %90,79'u ise kentte yaşamaktadır. Eskişehir yıllık nüfus artışı 2018 yılında binde 12,2 olarak hesaplanmıştır ([http:4](http://4)).

Kent fiziki coğrafyası incelendiğinde çukur görünümündedir. Türkmen Dağı, Bozdağ, Sündiken Dağı ve Emirdağ etrafını çevrelemiş durumdadır. Güneydoğu çevresinde, Sakarya Dirseği içinde yer alan Sivrihisar dağları kenti güneydoğu, kuzeybatı olarak adeta ikiye ayırmaktadır (Şahin, 2012, s. 47). Yaklaşık %22'sini dağlardan oluşan kentin %26'lık alanın içerisinde ovalar yer almaktadır. Eskişehir ovaları ziraat faaliyetleri açısından da önemli bir kenttir. Eskişehir'in ovalarında tahıl yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bu ovalarda buğday, arpa, mısır, yulaf, pirinç, ayçiçeği üretimi yapılmaktadır (Şahin, 2012, s. 47). Hayvancılık alanında da kent gelişmiştir. Kentte, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Ayrıca Eskişehir geniş düz toprakları sayesinde hayvan yetiştirmek için uygun bir coğrafik alana sahip olmakla

birlikte, Sultanoğlu Beyliği ve Germiyanoğulları topraklarında Selçuklu zamanından itibaren at yetiştiriciliği yapılmaktadır (Koşlu ve Birgün, 2015, s. 171-173). Madencilik açasından da zengin olan kentte; lületaşı, krom, perlit, manyezit, bor, toryum gibi madenler çıkmaktadır (Koşlu ve Birgün, 2015, s. 175).

Eskişehir iklimsel özellikleri incelendiğinde sert ve karasal iklim özellikleri göstermektedir. Eskişehir’de yaz ayları sıcak olmakla birlikte kış ayları soğuk geçmektedir. Bunun yanında yaz- kış arasında sıcaklık değişimi belirgin oranda fazladır. Kış ayları sert olmakla birlikte uzun bir döneme yayılır. Gece, gündüz sıcaklık farkları belirgindir (Yıldırım, 2004, s. 148).

Eskişehir’in nüfus hareketliliğinin artışı 19. yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. Bunun başlıca sebebi Balkanlardan, Kafkaslardan ve Kıyımdan Anadolu’ya yapılan göçlerdendir. Bu dönemde yapılan göçlerden önemli bir kısmı Eskişehir’e yerleşmiştir. Bunun sebeplerin den biriside bu dönemde sanayi faaliyetlerinin kentte gelişmiş olmasındandır (Şahin, 2012, s. 48; Üsküdar, 2012, s. 29). Günümüzde ise Eskişehir nüfusunun artışında kentte bulunan Anadolu Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitelerinin varlığı ayrıca sanayinin gelişmiş olması ve askeri alanda hava üssünün kent nüfusuna olan etkisidir (Ertin, 1994, s. 111).

2.1.4.2. Eskişehir’in Tarihi

Eskişehir tarihsel olarak birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Son zamanlarda kentte yapılan araştırmalar Eskişehir ve çevresinde yer alan bölgelerin önemli bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Eskişehir ili özellikle ticari ve stratejik olarak önemli bir konumda yer almaktadır (Uçkan ve Uçkan, 2002, s. 14).

Eskişehir günümüzde Frigya Vadisi denen bölgenin içerisinde yer almaktadır. Tarih boyunca Frigler, Bergama Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Selçuklu Devleti, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti devletlerine ev sahipliği yapmıştır (Uçkan ve Uçkan, 2002, s. 14,18).

Bu bölümde Eskişehir’in Prehistorik dönemden Cumhuriyet tarihi ve sonrasına kadar olan tarihinden bahsedilecektir.

2.1.4.2.1. Prehistorik Dönemden Antik Çağa

Eskişehir iklimsel ve coğrafi avantajları sebebiyle tarihin ilk dönemlerinden itibaren önemli bir yaşam alanı olmuştur. Kral Yolu adıyla da bilinen Batı Anadolu bölgesinde Efes kentinden İran'da Persapolis kentine kadar uzanan yolun bir kısmı Eskişehir kentinin içerisinde yer almaktadır. Bu bilgiye dayanarak Eskişehir'in önemli bir yerleşim alanı olduğu sonucuna varılmaktadır (Koylu, Birgün, 2015, s. 14). Yapılan kazılar sonucunda kente ait en eski buluntular Paleolitik (M.Ö. 40.000- 12.000) ve Mezolitik (M.Ö. 12.000- 10.000) dönemlere kadar uzanmaktadır. Eskişehir Seyitgazi yolu üzerinde Mesudiye, Hamidiye ve Arapören Köyleri civarında ve Alpanos Köyü civarında Paleolitik çağa ait delici, kazıyıcı, el baltası gibi aletler bulunmuştur (Efe ve Türkteki, 2007, s. 75-84; Şimşek, 2017, s. 75; Ertin, 2018, s. 38).

Neolitik Dönem olarak adlandırılan yerleşik yaşamın başladığı döneme ait buluntular Bilecik- Eskişehir arasında bulunan Demircihöyük yerleşkesi ve Kalkanlı höyükte bulunmuştur (Akyol, 2018, s. 9-12). Kalkolitik Çağa (M.Ö.5000- 3000) ait buluntular ise Eskişehir Orman Fidanlığı çevresinde bulunmuştur (Efe ve Türkteki, 2007, s. 75-84; Ünsal, 2010, s. 41-42; Atak, 2012, s. 9-10).

Yüzey araştırmaları ve kazılarda Hitit dönemine ait eserlere rastlanması üzerine Eskişehir'de Hitit devletinin yaşadığını göstermektedir. Eskişehir merkezine 16 km uzakta kalan Çavlum köyünde yapılan kazılarda Erken Hitit dönemine ait mezarlara rastlanmıştır (Darga, 2004, s. 269-283). Ayrıca yapılan kazılarda Hitit çanak, çömlekleri, bronz iğne ve bilezikler, kemik objelere rastlanmıştır. Bu kazılarda Dorylaion (Şarhöyük) eski Hitit adına rastlanmamıştır. Fakat M.Ö. 13. yüzyıla tarihlenen pişmiş toprak yazılı bir pul üzerinde Luwice hiyerograf yazılı bulla, şehrin Hitit kralının oğlu veya çok yakın bir soylu tarafından yönetildiğini göstermektedir. Şarhöyük Hitit egemenliğinin en bilindik batı ucudur (Darga 2004, s, 269-283).

M.Ö.1200'lerde Anadolu'ya gelen Frigler, Hititlerden sonra Eskişehir yöresine yerleşmişlerdir. Frigler dönemin merkez devleti olan Hititlerin yıkılmasında önemli role sahiptirler. Frigler yukarı Sakarya vadisinde Eskişehir' inde içinde bulunduğu Frigya Krallığını kurmuşlardır (Şahin, 2012, s. 49). Krallığın merkezi Gordios olmakla birlikte en güçlü dönemlerini Kral Midas döneminde yaşamışlardır. Friglerin en güçlü merkezleri Dorylion (Eskişehir) ovası olmak üzere Dağlık Frigya Bölgesinde birçok eser bırakmışlardır. M.Ö. 8. yüzyılın sonunda Kimmer saldırı sonucunda Frig

Krallığı yıkılmış ve sonucunda Kral Midas intihar etmiştir (Albek, 1991, s. 34). Kimmerler'in Frigleri yıkması sonucunda bölgede güçlenen Lidya Krallığı bölgede hüküm sürdü. Lidyalılar ise Persler tarafından yıkılmış ve Persler bölgede iki yüzyıl kadar bu alanda yaşamışlardır (Albek, 1991, s. 37). Bölge daha sonralarında ise Makedon Kralı Büyük İskender Çanakkale taraflarından Anadolu'ya kadar gelerek bu coğrafyaya hâkim olmuş, Büyük İskender'in ölümü sonrasında ise bölge Antigonos'a geçmiştir. Eskişehir ve civarı daha sonralarında ise Lysimachos'un, sonrasında Selevkos'un eline geçmiştir (Albek, 1991, s. 38). Anadolu içerisinde meydana gelen siyasi karışıklıklardan yararlanan Galotlar Pergamnon Kralının isteği ile Yukarı Sakarya ve Orta Kızılırmak bölgesine yerleştirilmişlerdir (Albek, 1991, s. 38). Eskişehir ve civarı Pergamon kralının veraset yoluyla topraklarını Roma'ya bırakmasından sonra Roma İmparatorluğunun eline geçmiştir (Şahin, 2012, s. 50).

2.1.4.2.2. Roma ve Bizans Dönemi

Phrighia bölgesinin Romalılaştırma sürecinin başlaması Bergama Kralı 3. Attalos'un M.Ö. 133'te ölümüyle birlikte Roma'nın Asia eyaletine dahil edilmesiyle başlar. M.Ö. 116 Roma Senatosu Phrighia'ya vergi ve sınırların belirlenmesi için memurlarını yollamıştır (Haspels, 1971'den aktaran Evcim: 2015, s. 21). M.Ö. 25 yılında yapılan anlaşmalarla Phrighia'nın bir kısmı Galatia' da bir kısmı da Asia' da kalmıştır. M.S. 1. yüzyılın ortalarından 2. Yüzyılın ortalarına kadar barış dönemi hüküm sürmüştür (Evcim, 2015, s. 22).

Eskişehir en hızlı gelişim dönemini Roma imparatorluğu zamanında yaşamıştır ve kentte kaplıca ve eğlence merkezi olarak kullanılmıştır. İmparatorluğun ayrılmasıyla beraber Eskişehir civarında birçok kent oluşmuştur. Doğu Roma İmparatoru Justiniaus tarafından inşa edilmiş olan Justinianopolis (Sivrihisar) bu kentlerin içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bölgeye önem veren Doğu Roma İmparatoru Justinianus önemli yapılar yaptırmıştır (Doğru, 2005, s. 25-26).

M.S. 7. yüzyılda Frigya bölgesi Araplar için önemli bir yer haline almıştır. Arap kaynaklarında Dorylaion kenti Drusilya olarak kayıtlıdır. Araplar bu kente seferler düzenlemişlerdir ve 708 ve 838 yıllarında kentin önlerine kadar ulaşmışlardır (Doğru, 2003, s. 50).

2.1.4.2.3. Selçuklu'dan Osmanlı'ya

Eskişehir kenti Araplardan sonra Türklerin de saldırılarına uğramışlardır. Abbasilerden itibaren Anadolu yerleşmeye başlayan Türkler 1015, 1021 yılları arasında Doğu Anadolu'ya akınlar düzenlemişlerdir. 1071 yılında ise Malazgirt Savaşı ile birlikte Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle birlikte 1074 yılında Sultan Süleyman'ın İmparator Michael ile anlaşması sonucunda Dorylaion ve Söğüt Türklerin eline geçmiştir (Şahin, 2012, s. 223).

1097 yılında Dorylaion'da Haçlılar ve Anadolu Selçukluları arasındaki savaşı Haçlılar kazanmışlar ve bölge 100 yıla yakın tekrar Bizans egemenliğine geçmiştir. Sonrasında 11. Yüzyılda Türklerin tekrar Dorylaion bölgesine gelmesiyle birlikte tekrar savaşlar yapılmış ve 1176 yılında Myriokephalon Savaşında Anadolu Selçukluları savaşı kazanmış ve bölge Türk egemenliğine girmiştir (Evcim, 2015, s. 42).

Selçuklu Devleti, Anadolu'nun siyasi birliğinin tamamlanması için 11. yüzyıldan itibaren bölgeye göçmenleri yerleştirmişlerdir. Eskişehir 13.yüzyıldan itibaren Anadolu Selçukluların uç vilayetlerinden Sultanönü'nün merkezi olmakla birlikte bölge Türkmen yerleşim yeri olmuştur. 1243 yılında Köseadağ Savaşı ile birlikte Moğallardan kaçan Türkmenler uç beyliğe yönelmişlerdir. Uç beyliğe göçen Türkmenlerin arasında Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Kayı Türkmenleri'de bulunmaktaydı (Adalıoğlu, 2014, s. 438-442). Uç Beyliğine gelen Türkmenler Ertuğrul Gazi önderliğinde güç kazanmışlar ve Ertuğrul Bey'in ölümünden sonra Osman Bey Karacahisar'ı fethederek bayram hutbesini Eskişehir'de okutmuştur. Eskişehir bu olayla beraber Osmanlı Beyliği'ne bağlanmıştır. Eskişehir Osmanlı Beyliği'nin yükselerek imparatorluk olmasına kadar büyük önem görmüş olsa da duraklama ve gerileme döneminde destek görmemiştir (Şahin, 2012, s. 225, 228).

2.1.4.2.4. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Mondros Mütakeresinin imzalanması sonucunda Eskişehir stratejik bir konumda olmasından dolayı İngilizler Eskişehir İstasyonunu işgal etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa demiryollarının stratejik önemi olmasına sebep Ali Fuat Paşa'nın emri ile Eskişehir'in geri alınması için harekate başlandı (Koylu, 2008, s. 388, Ertin, 2018, s. 46-47,). Kurtuluş Savaşı döneminde Eskişehir yakınlarında İnönü, Sakarya ve

Kütahya muharebeleri olmuştur. Yunan saldırıları sonucunda Türk ordusunun geri çekilmesi sonucunda kent bir yıl işgal altında kalmıştır. Eskişehir 2 Eylül 1922 tarihinde Türk ordusunun şehre girmesiyle birlikte işgalden kurtulmuştur (Koşlu, 2008, s. 391; Ertin, 2018, s. 46). Eskişehir Kurtuluş Savaşından sonra Cumhuriyet Dönemi ile birlikte yapılan yatırımlarla sanayi ve ticaret alanında gelişmeler yaşamıştır (Ertin, 2018, s. 46).

2.4.3. Eskişehir Kent Turizm Potansiyeli ve Turistik Ürünleri

Kent turizmi kapsamında değer oluşturabilecek, kentin turistik değerini artıracak potansiyel değerler bu alanda incelenecektir. Bu değerler, arkeolojik değerler, dini yapılar, eğitim kurumları, müzeler, parklar ve tesisler olarak incelenmiştir.

2.1.4.3. Arkeolojik Alanlar

Kültürel ve doğal miraslar bize tarihsel olarak farklı medeniyetlerden ve onların yaşantılarından ipucu vermektedirler (Kaya, Yiğit, Ulvi ve Yakar, 2021, s. 57). Arkeolojik alanlar tarihsel olarak bizlerden önce yaşamış olan medeniyetlerin kalıntılarıdır. İnsanlar tarih boyunca eski medeniyetlere ilgi duymuşlar ve bu ilgi sonucunda eskiden yaşamış milletlerin kültürlerini öğrenmeye çalışmışlardır (Emekli, 2006, s. 54). Bu öğrenme isteği turizm alanında hareketlenmelere neden olmuştur. Turistlerin başka ülkelerin tarihini, yaşama biçimlerini, geleneklerini, dini inanışlarını, müziklerini kısaca kültürlerini merak etmesi ve buna yönelik turizm faaliyetlerine yönelmesi sonucunda “kültür turizmi” kavramı ortaya çıkmıştır (Emekli 2006, s. 56).

Arkeolojik sit alanları ise kültür turizmi içerisinde yer alan çekiciliklerin içerisinde yer almaktadır. Arkeolojik alanlar, insanlar tarafından inşa edilmiş binalar, mezarlar, sütunlar gibi alanları içerisinde barındırmaktadır (Birinci, Kaymaz ve Camcı, 2018, s. 1353).

Eskişehir ili ve çevresinde birçok arkeolojik alan bulunmaktadır. Bu alanlar kültür turizmi bağlamında kente katkı sağlamaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Eskişehir ili ve çevresinde yer alan arkeolojik sit alanları anlatılacaktır.

2.1.4.3.1. Frigya Vadisi

Friglerin kökenleri ve Anadolu'ya geliş tarihleri net olarak bilinmemekle beraber kültürel özellikleri ve dilleri incelendiğinde Doğu Avrupa'dan Anadolu'ya geldikleri düşünülmektedir. Aynı zamanda antik kaynaklar Friglerin Makedon asıllı olduklarını belirtmişlerdir. Kabul edilen görüşe göre ise Frigler M.Ö. 1200'lü yıllarda Balkanlardan Anadolu'ya göç etmişlerdir (Evcim, 2015, s. 17). Krallık ilk Ankara civarından kurulmuş fakat saldırılar sonucunda Eskişehir, Afyon ve Kütahya şehirlerinin arasında bir bölgede yaşamışlardır (Aşılıoğlu, Memlük, 2010, s. 189). Friglerin kültürel ve siyasi olarak en güçlü oldukları bölge Dağlık Frigya Bölgesi'dir (Sivas ve Sivas, 2007, s. 5). Arkeolojik tanımlamada Dağlık Frigya olarak bilinen bölge; doğuda Eskişehir il sınırında Seyitgazi'ye batısında Kütahya'nın Sabuncupınar köyüne, güneyinde Afyon ilinin İhsaniye ilçesine kuzeyde ise Eskişehir'in Gökçekısık köyü içerisinde kalan bölgedir (Tüfekçi Sivas ve Sivas, 2010, s. 14). Frigler, bu bölgede özellikle Afyonkarahisar'ın kuzeyinde Seydiler, Ayazini, Göynüş Vadisi ve Döğer civarında Frig anıtları ve yerleşimleri meydana getirmişler ve bunun yanında bu bölgede kült mezar, mezar anıtları ve tanrıça Kibele'ye adanmış tapınaklar yapmışlardır (Aşılıoğlu, Memlük, 2010, s. 189).

Eskişehir sınırları içerisinde kalan Frig Vadisi bölümünü Han ilçesinin Yazılıkaya köyünde bulunan Antik Yazılıkaya kentidir. Bu kent Friglerin dini merkezi olarak görülmektedir. Bu kent kayalık bir platformda olup yerleşim Erken Tunç Çağına dayanmaktadır. Antik kent içerisinde Hitit kalıntılarında bulunmakla birlikte bölge Hititlerden sonra Frigya kenti olarak gelişmiştir. Yazılıkaya içerisinde Frig dönemine ait kale duvarları, yerleşim yerleri, kaya kabartmaları, anıtlar, kaya mezarları, tapınak işlemleri, Frig kale kalıntıları bulunmaktadır (Sivas ve Sivas: 2003, s. 4,5; Aşılıoğlu ve Memlük, 2010, s. 189).

Frigya Vadisi içerisinde yapılan kazılarda Romalılar ve Bizanslara ait yaşam kalıntlarına ulaşılmıştır. Bölgede Roma ve Bizanslara ait oyma ve yontma mağaralar, kaleler, antik kentler, kaya mezarları, kilise, şapeller ve yeraltı şehirleri bulunmaktadır (Şahin, 2012, s. 56).

2.1.4.3.2. Yazılıkaya Midas Anıtı

Yazılıkaya anıtı Eskişehir'in Yazılıkaya Köyü içerisinde yer almaktadır. Midas anıtı öne çıkan bir kayanın üzerinde çıkıntı biçimindedir. Anıtın ismi sol üst kısmında Paleo- Phryge yazıtta geçen "Midai" isminden gelmektedir (Sivas, 1999, s. 52). Yazılıkaya 1800'lü yıllarda Albay W. M. Leake tarafından keşfedilmesi ve 1824 yılında yayınladığı seyahat notlarından sonra bölgeye araştırmacılar gelmeye başlamış ve bölgenin arkeolojik değeri artmıştır (Haspels, 1971, s. 3'den aktaran Kavak, 2019, s. 53). Aynı zamanda bu anıt üzerinde yazılar olmasından kaynaklı "Yazılıkaya" olarak adlandırılmıştır (Texier, 2002'den aktaran Kavak, 2019, s. 53).

Yazılıkaya ile ilgili olarak G. Huxley, C. Brixhe, M. Lejeune gibi araştırmacılar anıt üzerindeki yazıları "Ateş? Arkeavas' ın oğlu Akenanolas' ın torunu, bunu Lavegetas, Kral Midas için yaptı" (Huxley,1959; Brixhe, Lejeune, 1984'den aktaran Sivas, 1999, s. 62-63).

Anıtın boyu 17 metre, eni ise 16.50 metredir bu anıtın yapımı M.Ö. 8.yüzyıla dayanmakta ve Ana tanrı Matar'a yapılmıştır (Sivas ve Sivas, 1999, s. 55).

2.1.4.3.3. Bitmemiş Anıt

Bitmemiş Anıt, Yazılıkaya Anıtının batısında yer almaktadır. Bu anıt Midas Anıtı'nın yaklaşık 200 metre güney batısındadır. Bu anıt tamamlanmadan bırakılmasından ötürü "Bitmemiş Anıt" olarak adlandırılmıştır (Tören, Kozak ve Demiral, 2012, s. 75). Anıt mimari elemanların boyutlarındaki orantısızlık sebebi ile tamamlanamamıştır (http: 5).

2.1.4.3.4. Sümbüllü Anıt

Antik kentin doğu kısmında yer almaktadır. Anıt stilize bitkisel motiflerinden dolayı arkeolojide "Hyacinth Monument- Sümbüllü Anıt" olarak adlandırılmıştır (Haspels, 1971'den aktaran Kavak, 2019, s. 57). Anıtın yüksekliği 3,9 metre eni 3,23 metre ve yerden yüksekliği 1,60 metredir (Sivas, 1999, s. 127, 128). Sümbüllü anıtın diğer anıtlardan farkı üçgen alınlık üzerinde sadece niş bulunmasıdır ayrıca bu nişin Friglerce kutsal olduğunu göstermektedir (Tören vd., 2012, s. 75).

2.1.4.3.5. Areyastis Anıt

Yazılıkaya'nın 1,7 km kuzeyinde Eskişehir ilinin Han ilçesine bağlı Yazılıkaya Köyü'nde bulunmaktadır. Anıt ismini üzerinde yazan Frig dilinde yazılardan dolayı Areyastin olarak almıştır (Sivas, 1999, s. 43,44). Bu anıt yöre halkı tarafından Hasan Bey kayası olarak da bilinmektedir. Anıtın yüksekliği 5,5 metre eni ise 4,2 metre genişliğindedir. Anıtın çatısı üçgen alınlıklı olmakla beraber tepe akroteri ile süslenmiştir. Cephe duvar kabartma ile iki çerçeveye ayrılmıştır. Yazıt Frig yazıtları içerisinde günümüze en sağlam kalan anıttır ve iyi okunabilmektedir (http: 6).

2.1.4.3.6. Bahşeyiş Anıtı

Eskişehir'in Seyitgazi ilçesinin Gökbağçe Köyü'nün Kurtkoca Deresi'nin yanındadır. Anıt Frig Kayalarının genel özelliklerini yansıtmaktadır. Anıtın yüksekliği 5,30 metre eni ise 3.45 metredir. (Sivas, 1999, s. 71). Bahşeyiş anıtı genel Frig eserlerinin özelliğini göstermektedir. Anıtın kapı nişinde bulunan oyuğunun anıtın üçgen alınlığın ortasından geçen başka bir oyuk ile birleşmesi bu anıtın "Sıvı Sunak" olduğu yönünde düşünülmektedir (Bahçe ve Coşkun, 2006'den aktaran; Şahin, 2012, s. 62).

2.1.4.3.7. Frig Kaleleri

Frig kaleleri Dağlık Frigya bölgesi hâkim bir alanda kuruludur. Kalelerde Frig eserlerinin genel özellikleri bulunmakta ve kalelerin örülmüş sur duvarlarının yanında, doğal kayaya oyulmuş mazgal delikli sur duvarları, kale girişleri, gizlenmiş merdivenler ve kaya geçitleri, anıtsal nişler, kaya mezarları, sunaklar, sarnıçlar ve ahşap mimari izleri bulunmaktadır (Tören, vd., 2012, s. 76). Frigya Vadisi'nin kuzeyinde Akpara Kale, güneydoğusunda, Gökgöz Kale, Pişmiş Kale ve Kocabaş Kale vardır (Polat, 2009'dan aktaran Altan ve Polat, 2012, s. 136).

Gökgöz Kale, tepe bir alanda kurulmuş olup diğer kalelerin yanında daha küçük kalmaktadır, Pişmiş Kale'nin parçası olarak düşünülebilir. Kale yapı olarak dar bir gemiye benzemekle birlikte Pişmiş Kale için sınır karakolu olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Haspels, 1971'den aktaran Altan ve Polat, 2012, s. 137).

Pişmiş Kale, Frig Vadisi'ne hâkim bir konumda bulunmaktadır. Vadi'nin uç kısmında yer alan kalenin Kral Yolu'nu gözetlemek için kullanıldığı düşünülmektedir (Altan ve Polat, 2012, s. 138).

Frig Vadisinin içerisinde bahsedilenler dışında birçok kale bulunmaktadır. Bunlar; Doğanlı Kale, Dübecik Kale, Gökçekısıık Kale, Akhisar Kale ve Kümbet Kale vadinin içerisinde yer almaktadır.

2.1.4.3.8. Kaya Mezarları

Frigya Vadisi içerisinde bulunan tarihi değerlerden birisi de anıt mezarlardır. Vadi içerisinde yapılan yüzey araştırmaları ve çalışmaları içerisinde 3 tip mezar tespit edilmiştir. Mezarlar, “Khamosorionlar”, “Arcosolimlu” ve “Oda Mezarlar” olmak üzere üç tip mezar tespit edilmiştir (Kortanoğlu, 2008, s. 29).

2.1.4.3.9. Aslanlı Mezar (Himmet Baba Kümbeti ve Solon' un Mezarı)

Anıt Seyitgazi İlçesi'nin Kümbet Köyü içerisinde bulunmaktadır. Mezar ilk olarak Frig döneminde yapılmış ve kullanılmış olmakla birlikte, Roma döneminde de kullanılmıştır. Mezar ismini içerisinde yer alan yazıttan almıştır (Haspels, 1971'den aktaran Kavak, 2019, s. 67).

2.1.4.3.10. Gerdekkaya Mezar Anıtı

Anıt Seyitgazi İlçesi'nin Çukurca Köyü'nde yer almaktadır. Anıtın yöredeki adı “Kızlar Manastırı”dır. Mezar Doğu'ya yönelik olarak yan yana odalı olarak düzenlenmiştir. Mezarda hol ve iki oda bulunmaktadır. Odalar kare şeklinde ve tavanı kemerli olarak dizayn edilmiştir (Kortanoğlu, 2008, s. 96).

2.4.3.1.2.10. Anıtsal Frigya Mezarı

Yazılıkaya'nın Kuzey kısmında yer almaktadır. Frig mimarisinin en önemli eserlerinden birisi olarak bilinmektedir. Mezarın Krallar ve soylular için tasarlandığı

düşünülmektedir. Mezar Eskişehir Müzesi tarafından iki kere restorasyona uğramıştır (Bahçe ve Coşkun, 2006, s. 85).

2.1.4.3.12. Körestan Nekropolü

Seyitgazi ilçesinin Kümbet Köyü yakınlarında yer almaktadır. Tamamı Batı'ya dönük olmak üzere 10 odalı mezar bulunmaktadır. Mezarlar farklı türlerde mimariye sahiptir.

2.1.4.4. Odunpazarı Kentsel Sit Alanı

Eskişehir İli'in kentsel gelişimini dönemlere ayıracak olursak iki ayrı dönemden bahsedebiliriz. Bunlardan birincisi Antik Kent Dorylaion ikincisi ise Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi ile birlikte gelişen ve yeni yerleşim bölgesi olan Odunpazarı bölgesidir (Yakut, 2016, s. 37). Odunpazarı, Anadolu Selçuklu Sultanı I.Kılıç Arslan'ın 1097 yılında I. Haçlı ordusu ile yaptığı Dorylaion Savaşı ile birlikte bölgede kurduğu ordugâh ile yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Bölge böylece Sultan Höyüğü olarak anılmaya başlanmıştır (Özüdoğru, Ertuğrul ve Manaz, 2005, s. 11). 1176 yılında II.Kılıç Arslan Bizanslıları mağlup ederek Eskişehir'i ele geçirmiştir. Kentin o zamanki adı "Dorylaion" olmakla birlikte uzunca bir süre kullanılmamıştır. Sonrasında ise Güney'de yeni bir kent kurulmuş ve yanında Eskişehir kurulmuştur. Bu bölgede kalan Dorylaion kalıntıları, Eskişehir adıyla anılmıştır (Erdoğan, 2002'den aktaran Yakut, 2016, s. 38). Bu dönemlerden sonra Eskişehir Türk Kenti olmuş ve bölgede yoğun yerleşim gözlenmektedir. Eskişehir bu dönemde sıcak sulara sahip olması nedeni ile tedavi, tatil yeri, alışveriş merkezi olarak kullanılmıştır (Şahin, 2012, s. 77).

Kurşunlu Külliyesi etrafında kurulmuş olan Odunpazarı 19.yüzyıl geleneksel mimarisi ile tasarlanmıştır (Atıcı ve Kaçar, 2020, s. 26). Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye devletlerinde yerleşim alanı olarak kullanılmıştır. Eskişehir'in kentleşme sürecinde Porsuk Çayı önemlidir. Kent Porsuk Çayı'nın yukarısı ve aşağısı olarak ikiye ayrılmıştır. Kentin aşağısında sıcak sular, çarşı, yukarısında ise Odunpazarı evleri bulunmaktadır (Uçkan ve Uçkan, 2002, s. 8). Odunpazarı evleri 17. yüzyıla kadar gelişim göstermiştir. Fakat bu tarihten sonra duraklama dönemine girmiştir. Odunpazarı'nın gelişiminin en önemli nedenlerinden birisi 1525 tarihinde yapılan

Kurşunlu Külliyesidir. Külliyenin içerisinde; Camii, medrese, kervansaray ve aşhane bulunmaktadır (Uçkan ve Uçkan, 2002, s. 8). 17. yüzyılda duraklama dönemine giren Odunpazarı bölgesinin yeniden yerleşim alanına dönüşmesi 19. yüzyılda göçmenlerin kente gelerek yerleşmeleri sonucu oluşmuştur. Bu durumun yanında 1894 yılında Eskişehir'e Demiryolu'nun gelmesi önemli rol oynamıştır (Uçkan ve Uçkan, 2002, s. 23). Bölge 20. yüzyıl başlarında yüksek gelir sahibi kesimin yerleşim sağladığı bir bölge olmasına karşın, kentin modernleşmesi ve gelişmesi ile birlikte alt gelir grubundan insanların yaşadığı bir yerleşim alanına dönüşmüştür. Daha sonralarında ise evlerin dokusunun bozulması ile birlikte bu bölgenin korunmasını zorunlu kılmıştır.

Odunpazarı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEYAK) tarafından 1981 yılında 2808 sayılı kararla tarihi ve kentsel sit olarak kabul edilmiştir (Uçkan, Uçkan, 2002, s. 29). Sit alanı içerisinde 23 anıt, 253 sivil mimarlık ürünü bulunmaktadır (Şahin, 2012, s. 79).

2.1.4.4.1. Odunpazarı Evleri ve Özellikleri

Odunpazarı semtine tarihi ruh katan evler genellikle 18. ve 19. yüzyıl arasında inşa edilmişlerdir. Odunpazarı Evleri tipik olarak geleneksel Türk mimarisine göre inşaa edilmiştir. Sokaklar yapı olarak kentin eğimine uygun inşa edilmiştir (Erşan, Demiraslan, 2020, s. 196). Odunpazarı evleri genellikle iki katlı olarak planlanmıştır fakat bunun yanında tek katlı veya 3 katlı örneklerini de görmek mümkündür. Odunpazarında yer alan evler farklı tiplerde oluşmaktadır. Bu tipleri sıralamak gerekirse; Ön cephesi sokağa bakan, bahçesi bulunmayan konutlar, Ön tarafı sokağa doğru olan, kapı girişi sokaktan direk olan, bahçesi arka tarafta bulunan, Ön tarafı sokağa bakan ve girişte bahçesi bulunan, iki cephesi sokağa bir cephesi bahçeye bakan evler, Bahçesi yan tarafında, sokak cephesinin sade kaldığı evler olarak birçok tipte oluşmuştur (Uçkan ve Uçkan, 2002, s. 52; Özkut, 2013, s. 117).

Odunpazarı evleri genel olarak iki katlı olarak bunun içerisinde alt kat servis alanı, üst katı ise oturma alanı olarak planlanmıştır. Bahçeli planlanan evlerde tuvalet, çamaşırılık, odunluk, servis alanlarının bahçede planlandığı görülebilmekle birlikte bazılarında ise bu alanlar evin içerisinde bulunabilmektedir. Evlerin alt katlarında genellikle mutfak olmakla birlikte evlerin büyüklüğüne göre tuvalet veya bir, iki oda

bulunabilmektedir. Birçok evde banyo bulunmamaktadır. Bunun ana nedeni ise kentte sıcak suların bulunması ve hamam sayısının fazla olmasındandır. Evlerin ikinci katında yaşama alanları bulunmasından kaynaklı daha dekoratif düzenlenmiştir. İkinci katta dolap, tavan, kapı gibi ögeler bulunmaktadır. Oda tavanları genellikle ahşap ve sahibinin maddiyatına göre veya sade dekorasyona sahiptir (Uçkan ve Uçkan, 2002, s. 54).

Odunpazarı evlerinin dış mekanlarda ise moloz, taş, ahşap ve kerpiç malzemeler kullanılmıştır. Genelde "Bağdadi" tekniğiyle yapılmışlardır. Evler dışarıdan bakıldığında sade veya süslemeli olarak farklılıklar göstermekle birlikte geleneksel mimariyi yansıtmaktadır (Uçkan ve Uçkan: 2002, s. 54).

2.1.4.5. Eskişehir ili Dini Yapılar

İnsanlığın başlangıcından itibaren din kavramı her dönemde varlığını sürdürmüştür. Din insanları bir arada tutan olgu olmakla birlikte insanlar için önem arz etmektedir. Din birçok sektörle ilişki içerisinde olmakla beraber turizm ile de bağlantılıdır (Küçük, 2013, s. 102). Bu bağlamda inanç turizmi; insanlar için kutsal olan yerlere gerçekleştirilen turizm etkinlikleri olarak tanımlanmaktadır (Kozak vd., 2017, s. 35). Dini rehberler, dini açıdan önemli olan yerlerin ziyaret edilmesini önerirken aynı zamanda bir ekonomi hareketini başlatmışlar ve bu olayın sonucunda dini olarak önemli şehir ve tapınakları içerisinde bulunduran ülkeler ekonomik olarak gelir elde etmişlerdir (Sargın, 2006, s. 2).

İnanç turizmi, bilinen en eski turizm türlerinden birisi olarak bilinmektedir. Orta Çağ'da insanların Roma, Kudüs gibi dini açıdan önemli kentlere yaptıkları ziyaret bu bağlamda değerlendirilebilir (Güzel, 2010, s. 90). İnanç turizmi, kentsel turizmin önemli kaynaklarından birisi olarak öne çıkmaktadır.

İnanç turizmi kapsamında farklı din ve mezhepler için kutsal olan alanlar değerlendirilmektedir. Bu kapsamda camiler, kiliseler, sinagoglar, türbeler yer almaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde Eskişehir ilinde kentsel turizm açısından değerlendirilebilecek bazı alanlardan bahsedilecektir.

2.1.4.5.1. Kurşunlu Camii ve Külliyesi

Kurşunlu Camii ve Külliyesi Odunpazarı Mahallesiinde yer almaktadır. Külliye 16. yüzyıl Osmanlı Dönemi yapılarındandır. Vezir Çoban Mustafa Paşa tarafından 1517 yılında inşa edilmeye başlanıp 1525 yılında tamamlanmıştır. Kurşunlu Külliyesinin mimarının Mimar Sinan'dan önce mimarbaşı olan Acem Ali olduğu düşünülmektedir. (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 151). Caminin ana mekânı tek kubbe ile son cemaat yeri ise altı mermer sütun üzerine oturan beş kubbe ile kaplıdır. İç mekânda renkli kalem süsleri bulunan caminin mihrabı niş biçiminde yuvarlak kemerlidir (Albek, 1991, s. 165).

2.1.4.5.2. Reşadiye Camii

1916'da Sultan Reşad tarafından yaptırılan Reşadiye Camii yıkılmış ve 1969-1978 tarihleri arasında yeniden yaptırılmıştır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 161). Yapının mimarı Cevat Ülger'dir. Reşadiye Cami kent meydanında yer almaktadır. Yanında Eskişehir Valilik binası, karşısında ise il kütüphanesi yer almaktadır.

Mimari olarak geleneksel Osmanlı mimarisinin izlerini taşımaktadır. Caminin girişinde sağ ve solunda revaklardan ortasında ise tek bir alandan oluşmuştur. İç duvarlarda kalem işi süslemeler, Mihrap kürsü, müezzin mahveli, minber mermer işleme ile yapılmıştır. Kubbe ve minaresi ise kurşun işlemelidir (Şahin, 2012, s. 115).

2.1.4.5.3. Alaeddin Camii

Anadolu Selçukluları zamanında 1267 yılında Gıyasettin Keyhüsrev tarafından yaptırılmıştır. Yapılış yılından sonra cami çok kez restorasyona uğramış ve bununla birlikte Selçuklu mimari özelliklerini yitirmiştir. Bunun yanında Alaeddin Camii kentin en eski camilerinden birisidir (Eskişehir Rehberi,2014, s. 153). Camii 1944-1951 yılları arasında müze olarak kullanılmış, Eskişehir Arkeoloji Müzesinin kurulması ile tekrar ibadete açılmıştır (Şahin, 2012, s. 115).

2.1.4.5.5. Sivrihisar Ulu Camii

Ulu Cami 1274 yılında Mevlâna Celaleddin Rumi'nin müritlerinden ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in naiplerinden Emineddin Mikail tarafından yaptırılmıştır. Fatih Sultan Mehmet dönemi kadılarında, İstanbul'un ilk Kadısı Hızır Bey bu camiyi 1440 yılında onarmıştır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 50).

Camii 1485 metrekarelik bir alanda içerisinde konumlandırılmıştır. Caminin çatısı 67 adet ahşap direğin üzerine inşaa edilmiştir. Direklerin üstleri rozet, palmet ve geometrik işlemlerle süslenmiştir. Caminin minberi Horasanlı İbni Mehmet tarafından ceviz ağacından işleme ile yapılmıştır. Cami içerisindeki dolaplar zengin ceviz ağacı işlemleriyle kaplıdır. Caminin duvarları kesme taş ve molozlar la yapılmıştır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 50).

2.1.4.5.6. Sivrihisar Hoşkadem Camii

Camii'nin yapımı 13. yüzyıl sonlarında Anadolu Selçuklu hazinedarı Necibiddin Mustafa'nın karısı Hoşkadem Hatun adına yaptırılmıştır. Camii tek kubbeli olup, kare bir mimariye sahiptir. Caminin duvar işçiliği kesme taş ve tuğlalardan oluşmaktadır. Şekil olarak bir dizi kesme taş, iki dizi tuğla şeklinde yapılmıştır. Camii günümüzde halen kullanılmaktadır (Eskişehir ili Turizm Geliştirme Envanteri ve Turizmi Geliştirme Raporu, 1994, s. 98).

2.1.4.5.7. Hazinedar Mescidi

Sivrihisar merkezinde bulunan mescid 1273 yılında Necibiddin Mustafa tarafından yaptırılmıştır. Mescid 15. yüzyıla tarihlenen minyatürlerle kaplanmıştır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 54).

Şahin' in anlatımıyla mescidin iç alanı 11 metre çapında kubbe ile kapatılmıştır. Mihrap; kademeli ve bezemeli beş şerit ve dört silmeden oluşmuştur. Mihrabın yanlarında süsleme ve duvar resimleri bulunmakla birlikte mihrap nişlerinin cephelerinde sekiz kollu yıldız ve sekiz dilimli gülbezek bulunmaktadır. Pencereilerin üzerinde ki süslemelerde rozet, çarkı felek ve ayet ve çiçek figürleri bulunmakla birlikte Kâbe tasviri bulunmaktadır (Şahin, 2012, s. 118).

Hazinadar mescidi üzerinde bulunan süslemeler, hat sanatı ve freskiyle 1967 yılında Cambridge’de Uluslararası 3. Türk Sanatları Kongresi’nde bildiri konusu olmuştur (Eskişehir İl Kültür Turizm Geliştirme Raporu, 1994, s. 99; Eskişehir Kent Rehberi, 2014, s. 54).

2.1.4.5.8. Hüsrev Paşa Cami

Hüsrev Paşa Cami, IV. Murad’ın vezirlerinden Hüsrev Paşa tarafından 1631-1638 yılları arasında yaptırılmıştır. Menzil Külliyesi’nin içerisinde bulunan ve Külliye’nin en önemli yapısı olan cami, Büyük bir ihtimal olarak Bizans Kilisesi üzerine yapılmıştır. Cami ters “T” plan tipli olarak inşa edilmiş olup günümüzde halen kullanıma açıktır (Eskişehir Rehberi,2014, s. 110).

Eskişehir il merkezinde ve ilçelerinde birçok tarihi cami bulunmaktadır. Yukarıda bu camiler arasında korunmaya alınmış ve şehir içerisinde en çok bilinen camiler ele alınmıştır. Bu camilerin yanında; Hızır Bey Mescidi, Hamam Karahisar Ulu Camii, Çalıcı Köyü Camii, Akdoğan Cami, Kılıç Minaresi, Elmalı Cami, Mihaliçcik Ulu Camii gibi tarihsel olarak önemli ve korunmaya alınmış birçok cami bulunmaktadır (Şahin, 2012, s. 121-123; Üsküdar, 2012; s. 49, Eskişehir Kent Rehberi, 2014).

2.1.4.5.9. Ermeni Kilisesi

Kilise, Sivrihisar ilçesinde bulunmaktadır. Kilisenin bir diğer ismi “Surp Vertonyun Kilisesi” olarak ta bilinmektedir. Kilise 1881 yılında Ermeni cemaat üyelerinin yardımlarıyla yaptırılmıştır. Kilise mermer işçiliği ile yapılmakla birlikte mermerlerin bir kısmı Antik Kent Pessinus’tan getirtilmiştir. Kilisenin kapısında birçok fresk ve figürlerle bezenmiştir (Üsküdar, 2012, s. 52; Şahin, 2014, s. 126; Eskişehir Rehberi, 2014, s. 74).

Kilise, Sivrihisar Belediyesi tarafından 30 yıllığına Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğüne restore edilmesi için tahsis edilmiştir. Tahsis’e ilişkin Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 08.06.2001 gün, 1479 sayılı Kararı ile rölövesi, 27.07.2001 gün, 1553 sayılı Kararıyla birlikte restorasyona uygun olduğu kabul edilmiştir (Şahin,2014, s. 126).

2.1.4.5.10. Gökçeyayla Kilisesi

Han İlçesi'ne bağlı Gökçeyayla Köyü'nde bulunmaktadır. Kilise hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Kilisenin bir dönem Roma Bazilikası olduğu düşünülmektedir. Yapıya ait bazı parçalar köy evlerinin yapımında kullanılmış ve köy caminin önünde de kiliseye ait parçalar bulunmaktadır (Bahçe ve Coskun, 2006, s. 88).

2.1.4.5.11. Şeyh Ahi Mahmut Türbesi

Türbe, Odunpazarı sit alanı içerisinde yer almaktadır. Kurşunlu Külliyesi'nin yakınlarında yer almaktadır. Hangi tarihte yapıldığına dair net bir bilgi bulunmama ile birlikte Osmanlı dönemine ait olabileceği bazı kaynaklarda belirtilmiştir. Kuzey-Güney doğrultuda planlanan türbe tek katlı ve ahşap tavanlıdır (Altınsapan ve Parla, 2010, s. 10).

2.1.4.5.12. Şeyh Edebalı Türbesi

Türbe, Odunpazarı sit alanında bulunmaktadır. Mevki olarak Odunpazarı mezarlığının batısında kalmaktadır. Türbe, tek katlı, dikdörtgen planlı, içten kubbe şeklinde planlanmıştır. Dış alanı kırma çatı ile kaplıdır. Türbenin duvarları, düzensiz duvar örgü sistemi ile yapılmıştır. Türbenin yapılış tarihi 14. yüzyıl olarak tarihlenmiş ve restorasyon geçirmiştir (Altınsapan ve Parla, 2010, s. 13-14).

2.1.4.5.13. Şeyh Şehabettin Sührevi Türbesi

Türbe, Odunpazarı ilçesinde yer almaktadır. Türbe Doğu-Batı yönlü olarak yamuk biçimde inşa edilmiştir. İç alanı düz ahşap tavan, dış alanı ise kiremitten çatı ile kaplanmıştır. Türbe, Sultanönü Sancağı vakıf kayıtlarına göre 13. yüzyıl olarak tarihlenmiştir (Altınsapan ve Parla, 2010, s. 13-14).

Şeyh Şehabettin'in Mevlâna Celalettin Rumi'nin yakın dostlarından biri olduğu söylenmekte ve Anadolu-İslam kolonizasyonlarında önemli bir isim olduğu söylenmektedir. Tekke'nin bir diğer ismi de "Salı Tekkesi" olarak bilinmektedir. Bunun nedeni ise eskiden salı günleri düzenli toplantılar olmasından kaynaklanmıştır (Atuk, 2002; Küçük, 2010'den aktaran Şahin, 2012, s. 129).

2.1.4.5.14. Seyit Battal Gazi Türbesi

Seyitgazi İlçesi'nde Üçler tepesi adı verilen mevkide Seyit Battal Gazi Külliyesinin içerisinde yer almaktadır. Rivayete göre Battal Gazi'nin türbesi I.Alaeddin Keykubat'ın annesi Ümmühan Hatun'un gördüğü bir rüya sonucunda bulunur. Sonrasında Ümmühan Hatun buraya önce türbe sonra cami yaptırmıştır. Osmanlılar döneminde ise içerisine imarethane, dergâh ve tekke eklemiştir.

Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren türbeye eklemeler yapılmıştır. Türbe Bağdat-Hicaz yolunda yer almasından dolayı hac ziyareti yapacakların konaklama merkezi haline gelmiştir. Külliye içerisinde dini eğitimlerin verdiği bir merkez olur. Önce Kalenderi dervişlerinin sonrasında ise Bektaşiliğin merkezi haline dönüşmüştür. Külliye içerisinde; Zikir odası, Kırklar odası, Halife meydanı, Ekmek evi, Aşevi, Bektaşî Dergâhı, Çoban Baba Türbesi, Semahane, Çilehane, Kesikbaşlar Türbesi, Mescid, Mihaloğlu Mehmet ve Ahmet Beylerin mezarı, Ümmühatun Türbesi ve Medrese yer almaktadır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 87-94).

2.1.4.5.15. Sücaeddin Veli Baba Türbesi

Seyitgazi İlçesi'ne 7 km uzaklıkta yer alan Arslanbeyli Köyünde yer almaktadır. Yaşadığı dönem tam olarak bilinmemekle birlikte Velâyetnâme-i Sultan Şucâeddîn'e göre 15. yüzyılın ilk yarısında yaşamış, Çelebi Mehmed, II.Murad dönemlerini görmüş alperen gazilerden ayrıca Hacı Bektaş-i Veli'nin halifelerinden birisidir. Türbenin yapılış tarihi 1515 tarihine dayanmaktadır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 90).

2.1.4.5.16. Üryan Baba Türbesi

Seyit Gazi İlçesi'nde yer almaktadır. Üryan Baba'ya dair net kaynak bulunmamaktadır. Fakat Kalenderi dervişi olduğu bilinmektedir. Türbe mimari olarak Bizans yapılarına benzemekle birlikte dönemin dini mimari özelliklerini göstermektedir. Türbe sekizgen yapı üzerine kurulmuş, on altıgen kasnak üzerine oturtulmuş kubbe ile kaplıdır. Türbe ve imaretinin Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde yaptırıldığı 1511-1517 yılları arasında yaptırılmıştır (Altınsapan ve Parla, 2010, s. 159-161; Eskişehir Rehberi,2014, s. 94).

2.1.4.5.17. Emir (Melik) Gazi Türbesi

Türbe, Seyitgazi İlçesi'nin Doğançayır Köyü'nde yer almaktadır. Türbenin tam olarak ne zaman yapıldığı bilinmemekle birlikte 14. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir. Türbe tek kat ve dörtgen olarak inşa edilmiştir (Altınsapan ve Parla, 2010, s. 151,152).

Emir (Melik) Gazi, Danişmend Gazi'nin en büyük oğludur. 1105 yılında Danişmend Gazi'nin ölümü ile tahta geçmiştir. Melik Gazi, Bizanslılar, Ermeniler, Haçlılar ve Anadolu'da kazandığı zaferler ile öne çıkmıştır. Dönemin Abbasi Halifesi ve Büyük Selçuklu Hükümdarı Sancar, Emir Gazi'ye hediyeler göndermişler ve ona Melik unvanını vermişlerdir. Ancak Emir Gazi ünvanını alamadan Malatya'da vefat etmiştir. Mezarının Kayseri'de olduğu bilinmektedir. Fakat birçok şehirde olduğu gibi Eskişehir'de de türbesi bulunmaktadır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 94).

2.1.4.5.18. Yunus Emre Türbesi

Mihallicık İlçesi'nde yer almaktadır. Türbe, üç kez yer değiştirmiştir. İlk mezarı Yunan işgalinde yıkılmış, 1949 yılında bu mezardan ikinci mezarına daha sonra ise 1970 yılında üçüncü mezarına defnedilmiştir (Şahin, 2012, s. 137). 1974 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ziyarete açılmıştır. Yeni yapılan mezarı Selçuklu mimari düzenine göre yapılmış rumi, palmet dokulu mezar lahti birbirine bağlanmış, sekiz sütünlü etrafı açık mezarın ortasına yerleştirilmiştir. Ayrıca bu mezarın yanına 1982 yılında bir kültür evi, cami ve şadırvan eklenmiştir. Ayrıca Yunus Emre'nin heykeli ve kitapları da bu alanda sergilenmektedir ([http: 7](http://7)).

2.1.4.5.18. Mahmud Suzani Türbesi

Türbe, Sivrihisar merkezinde yer almaktadır. Yapılış tarihi 1948 olarak tarihlenmiştir. Aynı adlı Külliye içerisinde bulunan Türbenin mimarı Yakub Bin Hoca Bahadır Ömer'dir. İki katlı olarak inşa edilen yapı dörtgen yapılı ve üstü eyvanla kaplı olarak inşa edilmiştir. Yapıda iki kapı bulunmaktadır. Alt katta dikdörtgen bir kapı, Üst katta ise sivri kemerli, eyvandan basık kapı bulunmaktadır ([http: 8](http://8)).

2.1.4.6. Sosyal Amaçlı Yapılar

Külliye tanım olarak; İçerisinde değişik fonksiyonları bulunan birkaç yapının bir arada bulunduğu binalar topluluğu olarak tanımlanmaktadır. Külliyeler çoğunlukla bir cami etrafında çeşitlenen bazen de medrese ve türbeler etrafında oluşan yapılar bütünüdür. Külliyeler çoğunlukla devletin üst kademe yönetiminde bulunan insanlar ve hayır sahipleri tarafından sosyal hizmet amaçlanarak yaptırdığı yapılardır (http: 9). Bu tanım kapsamında Eskişehir ili içerisinde yer alan bazı külliyeler açıklanacaktır.

2.1.4.6.1. Seyit Battal Gazi Külliyesi

Seyitgazi İlçesi'nin Üçler Tepesi olarak adlandırılan mevkisin de yer almaktadır. Rivayete göre Seyit Battal Gazi'nin mezarı bir rüya sonucunda bulunmuştur. I. Keykubat'ın annesi Ümmühan Hatun ilk olarak bir türbe daha sonrasında ise buraya bir cami yaptırmıştır. Külliye zaman içerisinde tamamlanmakla beraber türbe, imarethane, medrese ve dergâh Osmanlılar döneminde tamamlanmıştır. Külliye Fatih Sultan Mehmet'ten itibaren, II. Bayezid ve I. Selim tarafından restore edilerek eklemeler yapılmıştır. IV. Murat zamanında ise buraya bir kervansaray yaptırılır. Külliye ilk olarak Kalenderi dervişlerinin daha sonrasında ise Bektaşiliğin simgesi haline gelmiştir (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 84).

Külliye içerisinde; Genç dervişlerin eğitim aldığı zikirhane, Kırklar odası, Halife meydanı, Ekmek evi, Aşevi, Sultan Süleyman döneminde yapılan Bektaşî dergâhı, Çilehane, Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde yapıлып 1511 tarihinde Bayezid tarafından yaptırılan Mescid, Medrese ve Ümmühan Hatun, Battal Gazi, Aynı Ana türbeleri bulunmaktadır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 84).

2.1.4.6.2. Şücaeddin Veli Külliyesi

Seyitgazi İlçesi'nin Arslanbeyli Köyü'nde yer almaktadır. Sultan Şücaeddin ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte 15. yüzyılda yaşamış olduğu düşünülmektedir. Sultan Şücaeddin sadece şeyh olmamakla birlikte Osmanlı komutanları ile de bağlantılıdır. Timurtaş Oğlu Ali Bey ile Rumeli'de gazalara katıldığı bilinmektedir. Külliye ise 1517 yılında Şeyh'in Müritlerinden Timurtaş

Paşa'nın oğlu Mürvet Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 86).

Külliye Kurtuluş Savaşı zamanında yıkılmıştır. Sonrasında ise 1969 yılında restore edilmiştir. Külliye içerisinde; Mürvet Ali Paşa Türbesi, Kırklar Meclisi, Aşevi, Dervişler Evi, Cami, Şadırvan ve Şücaeddin Veli Türbesi bulunmaktadır (Şahin, 2012, s. 143).

2.1.4.6.3. Kurşunlu Külliyesi

Kurşunlu Külliyesi, Odunpazarı sit bölgesinde yer almaktadır. Konum itibariyle Eskişehir merkezine çok yakın bir konumda yer almaktadır. Külliye 16. yüzyılda yapılmış olup Topkapı Sarayı Müzesi arşivlerinde Çoban Mustafa Paşa tarafından 1517 yılında yaptırıldığı belgelenmiştir. İçerisinde bulunan kervansaray hariç binaların tamamı Çoban Mustafa Paşa tarafından inşa edilmiş olup, 1525 yılında tamamlanmıştır. Külliye'nin mimarının Osmanlı'nın mimarbaşı olan Acem Ali olduğu tahmin edilmektedir (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 151). Bazı kaynaklarda Külliye'nin Mimar Sinan tarafından yaptırıldığı belirtilse bile 1538 yılında mimarbaşı olduğu düşünüldüğünde bu olasılığın düşük olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında Mimar Sinan'ın kitaplarında adının geçmemesi ile birlikte Mimar Sinan'ın yaptığı yapıları içeren Tuğfet-ül Mimarın adlı eserde Mimar Sinan'ın Eskişehir'de bir kervansaray yaptırmış olduğu yazmaktadır (Uçkan ve Uçkan, 2002, s. 39).

Sönmez (1983)'e göre Külliye iki aşamalı olarak oluştuğu, Acem Ali tarafından medrese, cami, şadırvan ve aşhane yer alırken, Mimar Sinan'ın kervansaray, ikinci aşhane ve paşa odaları eklenmiştir (Sönmez, 1983'den aktaran; Uçkan ve Uçkan, 2002, s. 40).

2.1.4.7. Müzeler

Müzeler, tarihi eserleri tespit eden ve tespitlerin sonucunu bilimsel yöntemlerle verileri inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları ile tarihi eserler konusunda halkı bilgilendiren ve bilinçlendiren bu bağlamda toplumun kültür düzeyini artırmayı amaçlayan bilim ve sanat kurumları olarak tanımlanmıştır.

Bunun yanında müzeler yer aldığı kentler için prestij kaynağıdır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Turizm ve müzeler bu bağlamda kültür turizminin önemli faktörlerinden birisidir. Birbirlerini olumlu anlamda etkilemektedirler. Turizm ile birlikte müzelerde sunulan koleksiyonların bilinirliği artarken, müzelerde turizme alternatif destinasyonlar oluşturmakta ve turist sayısının artmasını desteklemektedirler (Kervankıran, 2014, s. 348).

Ülkemizde Müzeciliğin başlangıcı Osman Hamdi Bey'in çabaları ile başlamış olup Cumhuriyet Dönemi'nde kazıların artması ile birlikte yoğunlaşmıştır. Eskişehir ise müzeler bakımından ülkemizin en önemli kentlerindedir.

2.1.4.7.1. Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi

Arkeoloji Müzesi Eskişehir çevresinde bulunan eserlerden oluşmaktadır. Müzenin kuruluş tarihi 1945 yılında olmuştur. İlk olarak Aleaddin Camii'nde eserlerin bir depoda toplanması sonucu oluşturulmuştur. 1966 yılında ise Kurşunlu Külliyesi'nde Eskişehir Müze Müdürlüğü'nün resmen kurulması ile birlikte sergilenmeye başlanmıştır. 1974 yılında ise Akarbaşı Mahallesi'nde bir bina yapılarak eserler buraya alınmıştır (Halaç ve Akbaş, 2017, s. 305).

Müze, 2001 yılında yetersiz kalması ve modern istekleri karşılayamama sonucunda ziyarete kapatılmış ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ETİ Şirketler grubu arasında 28.02.2007 yılında imzalanan bir protokol ile müze inşaatı sponsorluğunu ETİ Şirketler grubu üstlenmiştir.

Müze, 2010 yılında tamamlanmış olup 1300 m²'lik alan üzerinde 4000 m² lik kullanım alanı bulunmaktadır. Bina içerisinde laboratuvar, fotoğrafane, kafeterya, kütüphane, idari alan ve bahçesinde taşınmaz kültür varlıkları bulunmaktadır. Müzenin halka açılması 28 Mayıs 2011 yılında olmuştur. Müze içerisinde yoğun olarak Eskişehir yakınlarında bulunan eserler bulunmaktadır.

Müzedede bulunan eserler, Dorylion, Pessinus, Yazılıkaya, Keçiçayırı, Eski Hitit Nekropolü, Demircihöyük, Karacahisar, Küllüoba gibi alanlarda bulunan eserler kronolojik olarak sergilenmektedir. Müzedede, Neolitik, Kalkolitik, Tunç, Hitit, Frig,

Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini kapsayan 22.500 taşınır kültür varlığı bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

2.1.4.7.2. Devlet Demiryolları Müzesi

Eskişehir merkezinde yer alan müze 1997 yılında Eskişehir 13. Şube amirliğinin deposunda bulunan soba borularının restore edilerek bir müze fikrinin doğması sağlanmıştır. 1908 yılında Almanya’da lale motifleri bulunan soba yanında TCDD 1. Bölge Müdürlüğü ve ile TÜLOMSAŞ Genel Müdürlüğü tarafından temin edilen malzemelerle kurulan müze 1998 ziyarete uygun hale gelmiştir.

Müze içerisinde 5 metre uzunluğunda istasyon maketi, buharlı ve dizel lokomotifler, vagonlar, telegraf, kömür ocakları, lambalar, levhalar ve Abdülhamit’in Anadolu- Bağdat demiryolunun yapılmasına dair fermanında yer almaktadır ([http: 10](http://10)).

2.1.4.7.3. Lületaşı Müzesi

Lületaşı; pipo, sigara ağızlığı, kolye, bilezik, küpe, biblo gibi süs eşyalarının yapımında, bunun yanında toz olarak leke çıkarma işleminde oto sanayinde katalizör yapımında, otomobil sanayinde yakıt temizleme işleminde, füze ve diğer uzay araçlarının kapaklarının yalıtımında kullanılmaktadır (Ürersoy, 1989’dan aktaran Özdemir ve Dudaş, 2011).

Dünyanın en büyük Lületaşı madeni Eskişehir’ de bulunmaktadır. Lületaşı işleciliği M.Ö. 3000’li yıllardan itibaren yapılmasının yanında Birinci Dünya Savaşından sonra tüm dünyada tanınmış ve süs eşyası olarak kullanılmaya başlamıştır (Özdemir ve Dudaş, 2011). Lületaşı müzesi ise 2008 yılında İl Özel İdaresi tarafından 1998 yılından itibaren Lületaşı Festivalleri, El Sanatları yarışmaları ve sergilerinde yer alan eserlerin satın alınması ile açılmıştır. Müze Odunpazarı içerisinde bulunan Kurşunlu Külliyesinde sergilenmeye başlamıştır ([http:11](http://11)).

2.1.4.7.4. Havacılık Müzesi

Tepebaşı ilçesinde Anadolu Üniversitesi’nin Yunus Emre Kampüsünün karşısında yer almaktadır. Müze 1998 yılında gösterim amaçlı olarak açılmıştır. Müze

içerisinde savaş uçakları, yolcu uçakları, pilot giysileri, rozetler, maket uçaklar ve uçak motorları yer almaktadır.

2.1.4.7.5. Çağdaş Cam Sanatları Müzesi

Çağdaş Cam Sanatları Müzesi Odunpazarı ilçesinde Büyükşehir Belediyesinin yeniden düzenlediği tarihi evlerin birinin içerisinde Türkiye'nin ilk Cam Sanatları müzesi burada açılmıştır. Müzenin açılmasında Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi ve Cam Sanatları Müzesi birlikte çalışmıştır. Müzede yerli ve yabancı birçok sanatçının eseri bulunmaktadır ([http: 12](http://)).

2.1.4.7.6. Anadolu Üniversitesi Çağdaş Sanatlar Müzesi

Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü'nün içerisinde yer almaktadır. Müze Birinci Ulusal Mimarlık Döneminde yapılmış olup Askeri Kışla ve Talimgah binası olarak kullanılmıştır. Anadolu Üniversitesi'nin isteği üzerine 1998'de inşasına başlanmıştır. Müze içerisinde 3 sergi salonu bulunmaktadır.

Müze uzun yıllar boyunca yapılan birikimler sonucunda oluşmuştur. Güzel Sanatlar Fakültesi ve Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nun denetiminde olan sanat sergisi olan Palet Sanat Sergisi 10 yıl boyunca yerli ve yabancı birçok sanatçının eserlerini sergilemiş ve üniversite koleksiyonuna kazandırmıştır. Müze bu birikim sonucunda oluşturulmuş ve 2001 yılında açılmıştır. İçerisinde yerli ve yabancı olmak üzere 213 sanatçının eserini sergilemektedir ([http: 13](http://)).

2.1.4.7.7. Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi

Eskişehir Kent merkezinde yer alan müze 2013 yılında açılmıştır. Türkiye'nin ilk Balmumu müzesi olması ile önemli bir müzedir. Eserler başta Mustafa Kemal Atatürk ve sivil, askeri arkadaşları, aile bireyleri bunun yanında Osmanlı İmparatorluğu'na yön veren padişahlar, yerli ve yabancı devlet adamları, gazeteci, sinema ve tiyatro sanatçıları olmak üzere 160'dan fazla eser bulundurmaktadır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 190).

2.1.4.7.8. Anadolu Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Müzesi

Anadolu Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Müzesi Odunpazarı sit alanı içerisinde yer almaktadır. 1916 yılında Turan Numune Mektebi olarak yapılan bina içerisinde yer almaktadır. Müze tarihi boyunca birçok farklı alanda hizmet vermiştir. Bina ilk olarak 30 Aralık 1916 yılında eğitim ve öğretime başlamıştır. Bina Yunan işgali sırasında hastane olarak kullanılmıştır. Bina 1922 yılında Yunan işgalci askerlerinin tutulduğu hapisane olarak kullanılmış, Cumhuriyet ilan edildikten sonra ilk okul olarak kullanılmıştır. Daha sonrasında Lise olarak kullanılmış, 1957 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerine tahsis edilmiş, 1980 yılında Anadolu Üniversitesine verilerek müze haline getirilmiştir. Müze 2013 yılına kadar kullanılmış ve restore edilmek için kapatılmıştır. Müze 2019 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın isteği doğrultusunda Rektör Şafak Ertan Çomaklı'nın çabaları ile 21 Mart 2019'da tekrar açılmıştır. Müze içerisinde Türk tarihinde kurulmuş devletlerin anlatımı, Osmanlı arması, Mustafa Kemal Atatürk'ün 15 Ocak 1923 yılında yaptığı konuşma metni ve kişisel eşyaları sergilenmektedir. Bunun yanında Nusret Mayın Gemisi, Bandırma, Savarona gemilerinin maketleri, Kurtuluş Savaşından fotoğraflar, tarihi belgeler yer almaktadır. Bunun yanında Eskişehirli şehitler bölümü de bulunmaktadır ([http: 14](http://14)).

2.1.4.7.9. İnönü Savaşları Karargâh Müzesi

Müze, Kurtuluş Savaşında esnasında Komutan İsmet İnönü'nün Karargâh Binası olarak kullanılan evin içerisinde 2001 yılında açılmıştır.

Müze içerisinde, İnönü Savaşını anlatan fotoğraflar, cephe emirleri, savaş alanından toplanan silah ve askeri malzemeler, İsmet İnönü'nün Eti Müzesinde sergilenen üniformalarının kopyaları yer almaktadır (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 186).

2.1.4.7.9. Seyitgazi Bor ve Etnografya Müzesi

Müze Seyitgazi ilçesinde yer almaktadır. Osmanlı dönemine ait Selçuklu Hamamı içerisinde kurulmuştur. Müze içerisinde Kırka, Kestelek, Bigadiç, Emet ve Bandırma' dan çıkarılmış bor madeni örnekleri yer almaktadır. Bor madenine ait

bilgiler ve Etibor Genel Müdürlüğü'ne ait bor madeni maketi ve bor madeninden yapılan ürünlerde müze içerisinde sergilenmektedir (Eskişehir Rehberi, 2014, s. 186).

2.1.4.7.10. Pessinus Açık Hava Müzesi

Müze, Sivrihisar İlçesi'ne 13 km uzaklıkta bulunan Ballıhisar Köyü'nde yer almaktadır. Pessinus Antik Kenti Frig kral yolu üzerinde yer almaktadır. Kent Ana Kraliçe Kibele adına kurulmuştur. Müzenin ortasında meteor olduğu farz edilen bir taş bulunmakta ve bu taşın göklerden inen ana tanrıça olduğu düşünülmekte idi. Pessinus Kenti Roma ve Bizans dönemlerinde de sıkça kullanılmış ve bu sahnede meclis binası, stoa ve tiyatro olarak kullanılmaktadır (http:15). Müzede yer alan eserlerin bir kısmı Eti Arkeoloji müzesine taşınmıştır. Kentte yapılan kazılar sonucunda kalan kısım ise açık hava müzesinde sergilenmektedir.

2.1.4.7.11. Seyit Gazi Müzesi

Seyit Gazi Müzesi Seyitgazi ilçesinde yer alan Seyit Battal Gazi Külliyesi'nin müderris odaları ve dersane bölümleri içerisinde bulunmaktadır. Külliye yapı olarak iyi korunmakla birlikte Selçuklu ve Osmanlı mimarisine ışık tutmaktadır. Müze ilk olarak 1966 yılında kullanıma açılmıştır. İlk açılışı Eski Eserler ve Müzeler Genel müdürlüğü ile Seyit Gazi Turizm Derneği tarafından kullanıma açılmıştır. Günümüzde ise Anıtlar ve Müzeler Müdürlüğüne bağlıdır. Müze içerisinde Herakles heykeli, pişmiş lahitten figürler, yerel kıyafetler, şamdanlar, gümüş takılar, silahlar, halılar, kap kacaklar yer almaktadır (Şahin, 2012, s. 176).

2.1.4.8. Festival ve Özel Etkinlikler

Festivaller, bir destinasyonda belirli ve düzenli aralıklarla düzenlenen toplumun geleneksel özelliklerini ortaya çıkaran, toplumun ortak değerlerini (kişi, olay vb.) kutlamak amacıyla düzenlenen etkinliklerdir (Giritlioğlu, Olcay ve Özekici, 2015 s, 308). Festivaller destinasyonların pazarlanması ve turizm çeşitliliğinin sağlanması ve destinasyona gelen turist sayısının yükseltilmesi konusunda önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda festivaller turist hareketlerini artırarak destinasyona farklı ilgi gruplarında turistleri çekerek, yerel halkın geleneklerini deneyimlemelerine katkı

sağlamakta ve destinasyonun turizm çekimine etkide bulunurlar (Bezirgan ve Çolakoğlu, 2017, s. 75,76). Festival ve etkinlikler konusunda zengin bir il olan Eskişehir'in festival ve etkinliklerini bu bölümde incelenecektir.

2.1.4.8.1. Uluslararası Eskişehir Festivali

Eskişehir Festivali ilk olarak 1995 yılında düzenlenmiştir. Festivalin amacı Kültür ve sanat etkinliklerinin Anadolu'da gelişmesini sağlamak ve yaygınlaşması amaçlanarak Zeytinoğlu Eğitim ve Bilim Kültür Vakfı tarafından başlatılmıştır. Festival her yıl ekim ya da kasım ayları arasında 9 gün sürmektedir. Festival 6 yıl boyunca dünyaca ünlü sanatçıları ağırlamıştır. Festival kapsamında konser, bale gösterileri, tiyatro, dans gösterileri, paneller, resim atölyesi çalışmaları yapılmaktadır.

Festival 2001 yılından itibaren Zeytinoğlu Vakfı, Eskişehir Kentsel Gelişim Vakfı, Eskişehir Valiliği, Büyükşehir Belediyesi, Anadolu ve Osmangazi Üniversitelerinin ortaklaşa düzenlediği bir festival olmuştur. Festivalin önemli özelliklerinden biriside çocuklar için ayrılmış bölümlerinin de olması ve çocukların kültürel faaliyetlere yönelmesini amaçlamaktadır (Çakır, 2019, s. 70).

2.1.4.8.2. Eskişehir Film Festivali

Festival ilk olarak 1998 yılında Anadolu Üniversitesi'nin 40. Kuruluş yılı kutlama etkinliği ile birlikte başlamıştır. İlk yapıldığında ismi "Sinema Günleri" olarak anılmaktaydı. 2007 yılı ile birlikte festival olarak anılmaya başlamıştır. Yılın mayıs ayı başında başlayan festival şehirdeki bütün sinemalarla birlikte Eskişehir halkına sunulmaya başlanır. Festival Anadolu Üniversitesi bünyesinde yer alan Anadolu Üniversitesi Sinema Kültürünü Geliştirme Birimi tarafından düzenlenmekte ve geliştirilmektedir. Festival, ulusal ve uluslararası pek çok ödüllü filmi gösterime almış ve 14 bine yakın izleyiciye ulaşmıştır. Bunun yanı sıra festival kapsamında sinema ustaları atölye çalışmalarına katılmaktadırlar (Çakır, 2009, s. 70).

2.1.4.8.3. Eskişehir Tepreş Şenlikleri

Eskişehir’de yaşayan Kırım Türklerinin her yılın haziran ayının başında Tatar Kültürünü tanıttığı etkinliktir. Etkinliğe “Tepriş” denmesinin nedeni Tatar kültüründe gelmektedir. Tatarca’da “kırlarda gezmek, huzur bulmak, bahar havasını solumak” anlamına gelmektedir. Şenlik boyunca Tatarlar’a özgü börekler, tatar kültürüne özgü içecekler sunulmaktadır. Bunun yanında yöresel söylenceler yapılır. Bunun yanında geleneksel olarak şenliklerden bir gün önce pişirilen ekmeğınler şenlik günü yuvarlanır ve bunun sonucunda ekmeğın düz ya da ters gelmesine bağılı olarak o yılın bolluk yılı mı yoksa kısır bir yıl olacağıını anlaşılır (Çakır, 2009, s. 70).

2.1.4.8.4. Nasreddin Hoca Festivali

Nasreddin Hoca 13. yüzyıl Eskişehir ilinin Sivrihisar ilçesinde Hortu köyünde doğmuştur. Mizahi yönüyle öne çıkan aynı zamanda güldürürken de düşündüren bir Anadolu düşünürüdür. Söz konusu festival Hortu Köyünde her yılın 3-10 Haziran tarihleri arasında düzenlenmektedir. Aynı zamanlı olarak Sivrihisar ilçesinde ve Eskişehir ilinde de etkinlikler düzenlenmektedir.

Festival içerisinde Nasreddin Hoca fıkralarının temsili, halk oyunları, mehteran gösterileri, karikatürler, sergiler ve Nasreddin Hoca pilavı ve helvası ikramı yapılmaktadır.

2.1.4.8.5. Diğer Etkinlikler ve Festivaller

Eskişehir ilinde yukarıda bahsedilen etkinlikler dışında da birçok etkinlik bulunmaktadır. Kültür ve sanat alanında birçok etkinliğin olduğu şehirde her sene mart ayında Eskişehir Uluslararası Opera ve Bale Günleri, Amatör Caz Müzisyenleri Festivali, Lületaşı ustaları ile yapılan workshoplar bulunmaktadır. Nisan ayı içerisinde İnönü Zaferleri günü, Mayıs ayı içerisinde, Uluslararası Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Festivali, Yunus Emre Kültür Sanat Haftası, Seyyid Şücaeddin Veli Anma ve Dostluk ve Sevgi Günü, Haziran ayında, Kilim Festivali, Ertuğrul Gaziyi Anma ve Yörük festivali, Eylül ayında Seyyid Battal Gaziyi anma Etkinlikleri, 2 Eylül Eskişehir’in Düşman İşgalinden Kurtuluş Günleri etkinlikleri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra geleneksel olarak ilki 2001 yılında gerçekleşen üretimi ve sanayinin gelişmesine

etkide bulunmak amacıyla Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu yapılmaktadır (Çakır, 2009, s. 70; Şahin, 2012, s. 181; Kent Rehberi, 2014).

2.1.4.9. Rekreasyon Alanları

Rekreasyon TDK'nın sözlüğünde “İnsanların boşa zamanlarında, eğlence ve dinlemek için katıldığı etkinlikler” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2020). Bu tanım doğrultusunda rekreasyon alanları, insanların boş zamanlarında ziyaret ettikleri ve eğlenme, dinlenme ve tatmin duygularını karşılamak amacıyla kullanılan alanlar olarak ifade edilebilir (Kozak vd. 2017, s. 90). Rekreasyon alanları; Ulusal parklar, hayvanat bahçeleri gibi doğal alanlar, paraşüt, kayak, binicilik, futbol gibi sportif alanlar, tiyatro, konser, müze, sinema, festivaller gibi kültürel alanlar, oyun salonları, barlar, gece kulüpleri gibi eğlence alanları gibi yerlerden oluşmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde Eskişehir ilinde yer alan rekreasyon alanları anlatılacaktır.

2.1.4.9.1. Haller Gençlik Merkezi

Eskişehir merkezine yakın konumda olan yapı ilk olarak meyve sebze hali olarak kullanılmaktaydı. Bu hal başka bir bölüme kaydırılarak şehir merkezinde bulunan bina yapının dokusu korunarak restore edildi. Gençler için çeşitli aktivitelerin yapılabildiği bir mekân olarak kullanılmaya başlandı. Bugün içerisinde tiyatro salonu, çeşitli el sanatları, sergilerin ve birçok restoran, kafe ve barlar bulunmaktadır (Çakır, 2009, s. 65).

2.1.4.9.2. Bilim ve Sanat Kültür Parkı

Eskişehir'in “Disneyland”ı olarak bilinen bu yapı Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılmıştır. 400 metrekarelik park alanı içerisinde Korsan Gemisi, Nuh'un gemisi, Masal Şatosu, Buharlı tren, çocuk oyun alanları, hayvanat bahçesi, bilim müzesi, amfi tiyatro, spor alanı, çocuk oyun alanları ve kafeler bulunmaktadır. Park içerisindeki aktivite olanakları sayesinde gün içerisinde fazlaca ziyaretçi çekmektedir (Çakır, 2009, s. 65).

2.1.4.9.3. Kent Park

Büyükşehir Belediyesi tarafından 1998 yılında temelleri atılan park 300 dönümlük arazi üzerine kurulmuştur. Paris, Viyana gibi kentlerden ilham alınarak yaz aylarında yüzülebilecek ve güneşlenebilecek yapay bir plaj oluşturuldu. Kent park içerisinde 350 metrelik plaj, açık, kapalı yüzme havuzları, at binme alanları, restoranlar, çocuk oyun alanları ve ortasında gölet bulunmaktadır (Çakır, 2009, s. 65).

2.1.4.9.4. Şelale Park

Odunpazarı Belediyesi tarafından 2009 yılında kullanıma açılmıştır. Park yaklaşık 38.000 metrekarelik alanda kurulmuştur. Park içerisinde yapay şelale, yürüyüş yolları, oyun alanları, spor alanları, mini amfi tiyatro, oturma alanları, kafeteryalar ve restoranlar bulunmaktadır ([http:16](http://16)).

2.1.4.9.5. Şehr-i Derya Parkı

Odunpazarı ilçesinde merkez konumda yer alan park 2010-2012 yılları arasında yaklaşık 1 milyon metrekarelik bölgede alanın ağaçlandırılması sonucunda oluşturulmuştur. Park içerisinde 120 bin metrekarelik bir gölet, küçük kanallar, yapay şelale, piknik alanları, mangal alanları, kamelyalar, yürüyüş alanları yer almaktadır. Ayrıca yürüyüş alanlarında Devlet Demiryollarından tahsis edilen eski traversler ile bağlantı yolları oluşturulmuştur ([http:17](http://17)).

2.1.4.9.6. THK İnönü Uçuş Eğitim Merkezi

Eskişehir tarihinden kaynaklı havacılık alanında ülkemizin en önemli sportif havacılık merkezlerinden birisidir. THK İnönü Uçuş Merkezi 1936 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün emri ile kurulmuştur. Uçuş Eğitim Merkezinde havacılık eğitimi verilmektedir. Merkez toplam 1200 dönümlük arazi üzerinde kurulmuş ve pek çok havacılık spor dallarında eğitim vermektedir. Bu eğitimler kapsamında planör, paraşüt, yamaç paraşütü, mikrolayt, balon ve yelken kanat yer almaktadır. Bu alan içerisinde konaklama amacıyla 1937 yılında yapılan Rus mimari özelliklerini gösteren taş binalar yer almaktadır (Eskişehir Rehberi, 2012, s. 222).

2.1.4.9.7. Mahmudiye Harası ve Atçılık

Atçılık Türk tarihi boyunca en önemli spor dallarından birisi olmuştur. Eskişehir bölgesi özellikle Osmanlı Döneminde at yetiştiriciliği alanında önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Mahmudiye bölgesi 1800'lü yıllarda yerleşim alanı olarak kullanılmış ve bölge orduya at yetiştirmek üzere Çiflikat-ı Humayun olarak Osmanlı'nın il modern harası olmuştur. Bölgede Türkiye Jokey Kulübünün harası bulunmakta ve burada Arap atı yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlçede Osmangazi Üniversitesi'nin Meslek Yüksek Okulunda 2007 yılında atçılık ile ilgili ön lisans programı açılmış ve nitelikli at yetiştiricileri yetiştirmektedir (Eskişehir Rehberi, 2012, s. 253).

Eskişehir İli'nde yukarıda bahsedilen rekreasyon alanları dışında birçok sporun yapılabildiği alanlar yer almaktadır. Bunlar; Mağaracılık sporu alanında, Yarımkaya, Yelinüstü, Afarın Dümeni, Beyyayla, Çalpınar, Eşekini, Güvercinin, Heybeci, İnönü Mağaraları, Sarıkaya ve birçok mağarada doğa sporu yapılabilmektedir. Bunun yanında Kızılınlar, Karakaya ve Sivrihisar Kayalıklarında kaya tırmanışı, yapılabilmektedir. Bisiklet sporu alanında Frig Vadisi Parkuru, Türkmen Dağı çevresi Sarıungur Göleti gibi alanlarda yapılabilmektedir. Ayrıca Kentte motosiklet parkurları, tırmanış rotaları ve kamp alanları bulunmaktadır. Bunların yanında yabanıl hayat yönünden zengin Eskişehir'de 2000'e yakın bitki yetişmekte ve bunlardan 220'si Türkiye'ye özgü ve 14'ü sadece Eskişehir'de yetişmektedir. Önemli bir alternatif turizm çeşiti olan Kuş gözlemciliği alanında Balıkdamı Kuş Cenneti önemli yer tutmaktadır. Sivrihisar'ın 40 km uzaklığında Türkiye'nin sayılı alanlarından birisidir (Eskişehir Rehberi, 2012, s. 247,258).

2.2. İlgili Araştırmalar

Cottrell, Vaske ve Roamer (2013) yılında sürdürülebilir turizm gelişimi ile konuk sakinlerinin memnuniyetini ölçmek için sürdürülebilirliğin boyutlarının (ekonomik, çevresel, sosyo-kültürel ve kurumsal) etkisini incelemiştir. Bu çalışmaya göre sürdürülebilirliğin boyutları arasında en güçlü boyutun ekonomik boyut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında diğer boyutlarında anlamlı olarak etkili olduğunu belirtmiştir. Araştırma sonucunda sürdürülebilir turizm gelişimi için

planlama yapımcıların yerel halkı turizm planlamasına dahil etmelerinin olumlu bir etkiye neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır (Cottrell, Vaske ve Roamer, 2013, s. 46)

Gürsoy ve Rutherford (2004) yılında turizme yönelik ev sahibi toplumların tutumlarını inceleyerek yapısal bir model oluşturmuşlardır. Çalışmada yerel halkın turizmin gelişmesine yönelik tutumları içerisindeki öncülleri ölçülmek istenmiştir. Bulgular sonucunda yerel halkın tutumlarına ilişkin beş muhtemel faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar; toplum bağlılığı, topluluk endişesi, turizm kaynaklarının kullanımı, eko-merkezli tutumlar ve yerel ekonominin durumu olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında yerel halkın tutumlarının daha iyi anlaşılması için turizmin hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin de araştırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halk üzerinde topluluk üyelerinin çoğunun ekonomik faydalar konusunda olumlu tutum sahibi olduğu gözlemlenirken bir kısmı da fayda ve maliyet konusunda endişe göstermekteydi. Örneğin, yüksek ekonomik tutum gösteren halk ekonomik faydalara ek olarak hem sosyal fayda hem de maliyetler konusunda olumsuz tutum gösterirken, topluluk sorunları hakkında oldukça olumsuz tutuma sahip olanlar kültürel maliyetler ve faydalar konusunda daha olumsuzdular (Gursoy ve Rutherford, 2003, s. 512-514).

McCaughey, Mao ve Dowling (2018) yerel sakinlerin turizm gelişimine yönelik algılarına dair çalışmasında algılanan ekonomik değerler, algılanan sosyo-kültürel maliyetler, algılanan sosyo-kültürel değerler ve çevresel maliyetler olarak incelemiştir. Araştırma sonucunda yerel halkın turizmin gelişmesine destek sağlayacağı sonucu çıkmıştır. Yerel halkın turizmi desteklemesinin en önemli sebebi ekonomik değerler olduğu ve ekonomik değer kazanımının bölge ekonomisine yapacağı etkilerden kaynaklanmakta olduğu vurgulanmıştır (McCaughey, Mao ve Dowling, 2018, s. 406,407).

Kuvan ve Akan (2005) yılında Belek bölgesinde yerel halkın turizme ve ormanlara etkilerine dair bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın sonucunda yerel halkın turizme bakışını üç boyut altında toplamıştır. Boyutlar; ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlardır. Çalışmada turistlerin çevreye yönelik etkilere duyarlı oldukları turizmin ormanlar üzerinde ki tahribatının farkında oldukları ve bu duruma olumsuz tutum geliştirdiklerini belirtmiştir. Bunun yanında yerel halkın turizmin ekonomik faydalarına ise olumlu tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bu çalışmada açığa çıkan genel sonuç turizm gelirini sağlayanların ekonomik faydalar, turizmden ekonomik

fayda sağlamayanların ise çevresel etkiler üzerinde durduğudur (Kuvan ve Akan, 2005, s. 703).

Nunkoo ve Ramkinson (2011) yerel halkın turizm gelişimi konusunda desteklerini incelemek için bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonucunda yerel halkın desteğini sağlamak üzerinde turizmin ekonomik katkılarının etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yerel halk, turizmin, istihdam artırıcı, altyapı tesisleri üzerindeki olumlu etkileri ve bölgeye yapılan yatırım imkanlarının artması nedeniyle turizm gelişimine destek vermiştir (Nunkoo ve Ramkinson, 2011, s. 978, 979).

Scheyvens vd. (2021) Fiji’de sürdürülebilir kalkınma ve yerel halkın desteği üzerine bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışma sonucunda çevresel etkenler ön plana çıkmıştır. Yerli halk, turizm gelişimini çevreye zarar verilmediği müddetçe desteklemektedir (Scheyvens, vd, 2021, s. 1,12).

Dickson (2019) Gana’da eko turizm gelişimi için yerel halkın bakış açısını değerlendirmek üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışmada yerel halkın kültür ve geleneklerinin eko turizm gelişimi üzerinde etkilerini incelemiştir. Çalışmanın bulguları neticesinde kültür ve geleneklerin korunmasının sürdürülebilir bir turizm için gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halkın eko turizm katılımında kültür ve geleneklerin dikkate alınmadığı durumlarda, eko turizme olan katılımlarının azaldığını ve bu alandan elde edilen gelirin azaldığını göstermektedir (Dickson, 2019, s. 1, 12).

Keleş (2021) Manavgat’ta yerel halkın yaşam kalitesi ve memnuniyetinin, turizmin gelişimine verilen destek üzerindeki etkilerini incelemek için bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini incelemiştir. Araştırma sonucunda yerel halkın turizme destek vermesi üzerinde ekonomik etkilerin önemli derecede etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yerel halk turizmin olumsuz etkilerini bilmesine rağmen ekonomik faydalardan dolayı turizmin gelişimine destek vermiştir. Sosyal ve çevresel etkenler göz önüne alındığında ise yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Keleş, 2021, s. 151, 157).

Cengiz ve Kırkbir (2007) Bodrum’da yerel halk tarafından algılanan toplam turizm etkisi ile turizm desteği arasındaki ilişkiyi yapısal bir model ile açıklamaya çalışmışlardır. Bu çalışma sonucunda ilk olarak turizmin toplam etkilerini analiz etmiş bu analiz sonucunda ekonomik etkiler, sosyal etkiler, kültürel etkiler ve çevresel

etkiler toplam turizm etkisini oluşturmuştur. Turizmin toplam etkisinin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde bir yapısal model kurmuş ve bu model sonucunda bütün değişkenlerin anlamlı olarak etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Cengiz ve Kırkbir, 2007, s. 33, 35).

Lee (2013) Tayvan'ın Cigu ilinde yerel halk ve turizm arasındaki ilişkiye dair bir çalışma yapmıştır. Çalışmada toplumsal bağlılık, algılanan fayda, algılanan maliyet ve toplumsal katılım değişkenlerini kullanmıştır. Araştırma sonucunda yerel halkın turizm gelişimini desteklemeleri üzerinde toplumsal bağımlılık ve toplumsal katılımın olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

McGehee ve Andereck (2004) Arizona'da turizm gelişimine dair bir çalışma yapmıştır. Çalışma kapsamında sosyal değişim teorisini kullanmıştır. Çalışma kapsamında on iki farklı toplum kullanılmıştır. Belirlenen değişkenler ise bireysel faydalar ve turizmin gelişimine verilen destektir. Çalışma sonucunda turizmden bireysel olarak fayda sağlayan kişilerde turizmin gelişimine destek verme konusunda olumlu etkilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (McGehee ve Andereck, 2004, s.135-140).

Long (2012) Vietnam'da yerel halkın turizme olan algı ve tutumlarının incelenmesi kapsamında bir çalışma yapmıştır. Araştırmada turizmin etkilerine ve turizmin gelişmesine yönelik tutumlar incelenmiştir. Araştırma kapsamında yerel halkın turizme ilişkin tutumları üzerinde ekonomik, çevresel ve sosyal etkiler ortaya çıkmıştır. Yerel halkın ekonomik ve sosyal faydalar nedeniyle turizmin gelişimine olumlu tutum geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında çevresel etkilerden kaynaklı hoşnut olmadıkları ancak diğer olumlu etkilerden dolayı turizm gelişimine destek verdikleri sonuçlarına ulaşılmıştır (Long, 2012, s. 36,37).

Duran (2013) Bozcaada'da yaptığı çalışmasında yerel halkın, turizmin sürdürülebilir turizm gelişimine ilişkin tutumlarını ölçmek için bir model ortaya sunmuştur. Model kapsamında beş değişken belirlenmiştir. Bu değişkenler, sosyo-kültürel etkiler, çevresel etkiler, uzun dönemli planlama, turizmden fayda sağlama ve ekonomik etkiler olarak belirlenmiştir. Araştırma neticesinde değişkenlerin hepsinin olumlu anlamda etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Turizmden doğrudan veya dolaylı olarak fayda sağlayan bireylerin, turizm gelişimine destek vermektedirler. Model

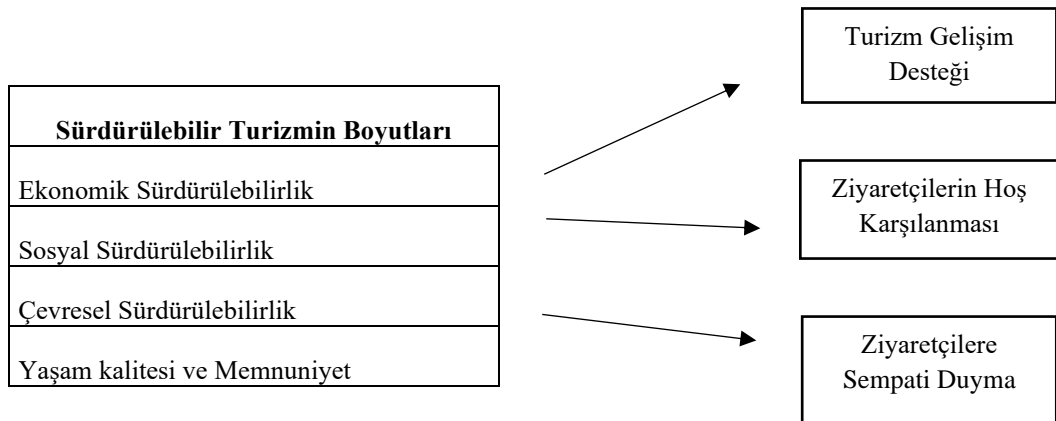
kapsamında turizmden fayda sağlayan bireyler, turizmin uzun d6nemli planlanmasına destek vermişlerdir (Duran, 2013, s. 88,89).

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın önerilen modeli ve kurulan hipotezler yer alacaktır. Araştırmanın ölçeğinin nasıl oluşturduğu hangi çalışmalardan yararlandığı açıklanacaktır. Araştırmanın örnekleme ve verilerin hangi tekniklerle analiz edileceğine dair ifadeler yer alacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli; araştırma sorusunun güvenilir ve bilimsel yollarla çözümlenmesini amaçlayan hangi yollarla çözümlenebileceğini gösteren mantık düzenidir (İslamoğlu ve Alınçık, 2016, s. 99). Araştırmada yerel halkın turizmin gelişmesine verdikleri destek üzerinde sürdürülebilirliğin boyutlarının etkisi açıklanmaktadır. Bunun yanında yerel halkın ziyaretçilere karşı olumlu algı ve tutum oluşturmalarında kentte yapılan turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir olmasının etkilerinin açıklanması amaçlanmaktadır.



Şekil 2. Araştırmanın Modeli

Model kapsamında ölçek ifadelerinin faktörlere ayrılması için açıklayıcı faktör analizi, faktörlerin birbiri üzerindeki etkisinin açıklanması için çoklu regresyon analizi

yapılmıştır. Modelde yer alan ekonomik sürdürülebilir gelişim, sosyal sürdürülebilir gelişim, çevresel sürdürülebilir gelişim ve yaşam kalitesi ve memnuniyet bağımsız değişkenlerinin, yerel halkın turizmin gelişimine destek vermesi, ziyaretçilere karşı hoş tutum sergileme ve ziyaretçilere karşı sempati oluşturma bağımlı değişkenleri üzerindeki etkisi açıklanmaktadır. Araştırma modeli ile ulaşılmak istenen yerel halkın turizm gelişimini desteklemesinde ve ziyaretçilere karşı olumlu algı ve tutum geliştirmesi üzerinde turizmde sürdürülebilirliğin etkisinin ölçülmesidir. Bu bağlamda araştırma modeli kurulmuş ve hipotezleri oluşturulmuştur.

3.1.2. Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez; Araştırma probleminin çözümlenebilmesi, doğrulanması veyahut reddedilmesi için gereken öneridir. Bilimsel araştırmalar öneriler sunmak için bazı soruları sormayı gerektirir. Bir önerinin doğrulanması veya yanlışlanması hipotezin test edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (İslamoğlu ve Alınçık, 2016, s. 31).

Araştırma özelinde kurulan hipotezler yerel halkın turizmin gelişimine ilişkin verecekleri desteğin, ziyaretçileri hoş karşılamının ve ziyaretçilere duyulan sempatinin sürdürülebilirliğin boyutları üzerine geliştirdikleri algı ve tutumlar ile nasıl ilişkilendirilebileceğini sunmaktadır.

H1: Turizmde sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.

H1a: Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.

H1b: Turizmde sosyal sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.

H1c: Turizmde çevresel sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.

H1d: Turizm gelişimi ile yaşam kalitesi ve memnuniyetin artmasının, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.

H2: Turizmde sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

H2a: Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

H2b: Turizmde sosyal sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

H2c: Turizmde çevresel sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

H2d: Turizm ile yaşam kalitesi ve memnuniyetin artmasının, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

H3: Turizmde sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

H3a: Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

H3b: Turizmde sosyal sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

H3c: Turizmde çevresel sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

H3d: Turizm ile yaşam kalitesi ve memnuniyetin artmasının, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.

3.1.3. Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Kurulan Hipotezler

H4: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek katılımcıların özelliklerine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H4a: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H4b: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H4c: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H4d: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H5: Yerel halkın ziyaretçilere sempati duyması katılımcıların özelliklerine göre farklılık göstermektedir.

H5a: Yerel halkın ziyaretçilere sempati duyması cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H5b: Yerel halkın ziyaretçilere sempati duyması medeni durumlarına göre farklılık göstermektedir.

3.2. Evren ve Örneklem

Evren; araştırma sonuçlarının genellenebildiği ve araştırma kapsamında yer alan ortak özellikler gösteren birimler bütünü (ana kütle, yığın, toplum) olarak ifade edilebilir (Buzlukçu, 2020, s. 86). Araştırma kapsamında yer alan olay ve olgular araştırma evrenini ifade etmektedir. Araştırma evreninin belirlenmesi verilerin belirlenebileceği birimlerin seçimini ve bu seçimlerin sonucunda araştırmanın kimleri veya neleri genelleyebileceği ile ilişkilidir (Ural ve Kılıç, 2018, s. 29).

Karasar (2009) iki tür evren bulunduğunu ve bu evrenleri, genel evren ve çalışma evreni olarak ifade etmiştir. Genel evren; soyut bir evren olup tanımlanması kolay fakat ulaşılması zor bir evrendir. Çalışma evreni ise hakkında görüş bildirilebilecek daha somut ve ulaşılabilir bir evrendir (Karasar, 2009, s. 110).

Bilimsel araştırmalarda evreni oluşturan birimler üzerinden elde edilebileceği gibi uygun bir yöntem belirlenerek bir örneklem oluşturulabilir. Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda evrenin tamamına ulaşmak zor olduğu için evrenin genellenebildiği bir örneklem kullanılabilir. Örneklem, araştırma evreninin içerisinde geneli temsil edebilecek nitelikte olan amacına göre seçilmiş birimler olarak nitelendirilebilir (Ural ve Kılıç, 2018, s. 31).

Araştırma evrenini Eskişehir ilinde ikamet eden yerel halk oluşturmaktadır. Çalışma evrenine ulaşmanın zorluğu, maliyeti ve zaman kısıtlılığı sebebiyle örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme Eskişehir ilinde merkez bölgede ikamet eden yerel halk olarak belirlenmiştir. Eskişehir Belediyesi'nin verilerinde toplam nüfus 871.187 olarak ifade edilmiştir. Aynı verilere göre çalışmanın

örneklemini oluşturan merkez ilçeler Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerinin nüfusu 763.570 olarak ifade edilmiştir (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2020). Araştırma kapsamında 535 adet anket formu dağıtılmıştır. Anket formunun sayısı belirlenirken Ural ve Kılıç'ın hazırladığı evren büyüklüklerine göre örneklem büyüklüğü tablosundan faydalanılmıştır. Araştırmada örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Kolayda örnekleme yöntemi; araştırma içerisinde yer almak isteyen herkesin örneklem içerisinde yer almasıdır. Bu yöntemde katılımcı bulma işlemi amaçlanan örneklem sayısına ulaşıncaya kadar devam eder (Baltacı, 2018, s. 259). Yöntemin yaygın olarak kullanılmasının sebebi hem ekonomik hem de zaman açısından büyük kolaylık sağlamasıdır. Yöntemin en büyük sınırlılığı ise verilen bilgilerin güvenilirliği ile şüpheler olmasıdır (Ural ve Kılıç, 2018, s. 39).

Çizelge 6. Evren- Örneklem Büyüklüğü Tablosu

Evren Büyüklüğü(N)	Örneklem Büyüklüğü(n)
100	80
500	217
750	254
1000	278
2500	333
5000	357
40000	380
100000	383
1000000	384

Kaynak; Ural, Kılıç (2018), *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*, Ankara: Detay Yayıncılık, 43.

Araştırmanın veri toplama süreci Aralık 2020 ve Şubat 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Örneklem tablosunda yer alan ifadelerden yola çıkarak örneklem büyüklüğü 383 anket olarak belirlenmiştir. Bu sayı belirlenirken Ural ve Kılıç (2018) evren büyüklüğüne göre örneklem seçme tablosu kullanılmıştır. Araştırmanın evreni Eskişehir kentinin nüfusu 898,369 kişi olarak ifade edilmiştir ([http:18](http://18)). Evren büyüklüğü baz alınarak (100000> veya eşit ise 383) anket yeterli olacaktır. Araştırmanın geçerliliğini artırmak için bu örneklem 535 katılımcı olarak belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında anketlerin içerisinden 35 anket doğru verileri yansıtmadığı için çıkarılmıştır. 35 anketin çıkarılması; yapılan uç değer analizleri ile

belirlenmiştir. Bu analiz sonucunda 35 anket ölçek yapılarını bozduğu gerekçesi ile araştırma kapsamı dışına alınmıştır. Bu işlem sonucunda anket verileri 500 kişi olarak SPSS 20.0 paket programında analiz edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Araştırma için veri toplama tekniklerinden anket yöntemi kullanılmıştır. Anket yöntemi sosyal bilimler alanında en çok kullanılan yöntemlerden birisidir. Anket yönteminin çok kullanılmasının sebebi ekonomik olması, verilere hızlı ulaşılabilmesi, geniş kitlelerin katılımının sağlanmasıdır (Odabaşı, 1991, s. 81).

Anket hazırlama aşamasında konu ile ilgili alanyazın taranmış ve konu ile ilgili detaylı bilgi edinilmesi ile birlikte anket hazırlama aşamasına geçilmiştir. Araştırma içerisinde kullanılan ölçekler kendi dillerinden Türkçe'ye çevrilmiş ve tekrar Türkçe'den kendi dillerine çevrilerek anlam kaybı olup olmadığı test edilmiştir.

Anket Formu dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm "Eskişehir'de turizmin sürdürülebilir gelişimi", ikinci bölüm "Ziyaretçilere karşı olumlu tutum oluşturma" üçüncü bölümde "Turizmin gelişimine verilen destek" olarak belirlenmiştir.

Anket ifadelerini ölçmek için 5'li likert tipi ölçek kullanılmıştır. İfadeler (1=Kesinlikle Hayır, 2= Hayır, 3= Fikrim Yok 4= Evet 5= Kesinlikle Evet) olarak derecelendirilmiştir. Dördüncü bölümde ise katılımcılara ait demografik ifadeler yer almaktadır.

Anket formu demografik sorular dışında 39 ifadeden oluşmaktadır. Birinci bölümde yer alan Eskişehir'de turizmin sürdürülebilir gelişimine ait ifadeler, Lee (2013)'ün geliştirdiği "Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development" adlı çalışmasından alınmıştır. Anket formunda kullanılan İlgili ölçek Çizelge 7'de gösterilmiştir.

Çizelge 7. Eskişehir’de Turizmin Sürdürülebilir Gelişimine Ait İfadeler Ölçeği

Eskişehir’de Turizmin Sürdürülebilir Gelişimi
1. Kentteki istihdam fırsatlarını artırır.
2. Kentteki alışverişi artırır.
3. Yerel yönetimin gelirlerini artırır.
4. Yerel esnafın gelirlerini artırır.
5. Yeni yatırım olanakları yaratır.
6. Kültürel etkinliklere katılımı artırır.
7. Kültürel etkinliklere katılımı artırır.
8. Yerel kültürün korunmasına katkıda bulunur.
9. Kültürlerarası bilgi alışverişine katkı sağlar.
10. Kültürel kimliklerin korunmasına katkı sağlar.
11. Kültürel içerikli tesislerin artmasını sağlar.
12. Doğal ve yabani hayatın korunmasına katkı sağlar.
13. Biyolojik canlı çeşitliliğinin korunmasını sağlamaktadır.
14. Çevresel farkındalığın artmasını sağlamaktadır.
15. Sağlık altyapı kalitesini artırır.
16. Güvenlik altyapı kalitesini artırır.
17. Boş zaman aktivitelerin kalitesini artırır.
18. Manevi memnuniyeti artırır
19. Şehir yaşamından memnun olmayı sağlamaktadır.
20. Sosyal yaşamdan memnun olmayı sağlamaktadır.
21. Yaşam standartlarının gelişmesini sağlamaktadır.
22. Hayatın mükemmelleşmesini sağlamaktadır.
23. Genel yaşam memnuniyetini sağlamaktadır.

Kaynak: Lee (2013). Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development. *Tourism Management*, (34), 37-46.

Anketin ikinci bölümünde yer alan “Ziyaretçilere karşı olumlu tutum oluşturma” ile ilgili ifadeler Woosnam ve Norman (2010)’ın (Measuring Residents Emotional Solidarity with Tourists: Scale Development of Drunkheim’s Theoretical Constructs” adlı çalışmasından alınmıştır. Anket formunda yer alan ziyaretçilere karşı olumlu tutum oluşturma ölçeği Çizelge 8’da gösterilmiştir.

Çizelge 8. Ziyaretçilere Karşı Olumlu Tutum Oluşturma Ölçeğinde Ait İfadeler

Ziyaretçilere karşı olumlu tutum oluşturma
24.Ziyaretçiler turizm faaliyetlerinde yerel ekonomiye katkı sağladıkları için onları seviyorum.
25.Eskişehir kentine gelen ziyaretçilerin kente katkı sağladıklarını düşünüyorum.
26.Ziyaretçilerin Eskişehir'e gelmesinden mutluluk duyuyorum.
27.Eskişehir'e gelen ziyaretçilere karşı anlayışlı olmak gerekir
28.Eskişehir'e gelen ziyaretçiler ile çok ortak noktam var.
29.Eskişehir'e gelen bazı ziyaretçiler ile arkadaşlık kurdum.
30.Eskişehir'e gelen bazı ziyaretçilere kendimi yakın hissediyorum.
31.Eskişehir'e gelen ziyaretçilere karşı sempati duyuyorum.
32.Eskişehir'e gelen ziyaretçilere yardımcı olurum.
33.Eskişehir'e gelen bazı ziyaretçiler ile sohbet ederim.
34.Eskişehir'e gelen ziyaretçiler sorun çıkarmayan güvenilir kişilerdir.

Kaynak: Woosnam ve Norman (2010). Measuring residents' emotional solidarity with tourists: scale development of Drunkheim's theoretical constructs. *Journal of Travel Research*, 49(3), 365-380.

Anketin üçüncü bölümünde yer alan “Turizm gelişim desteği” ile ilgili ifadeler Kyle M. Woosnam'ın “Using Emotional Solidarity to Explain Residents' Attitudes about Tourism and Tourism Development” adlı çalışmasından alınmıştır. Ankette yer alan turizm gelişim desteği ölçeği Çizelge 9'da gösterilmiştir.

Çizelge 9. Turizm Gelişim Desteği Ölçeğine Ait İfadeler

Turizm Gelişim Desteği
35.Eskişehir'in turizm tanıtımı desteklenmelidir.
36.Eskişehir'de turizmin etkin bir şekilde teşvik edilmesini isterim.
37.Turizm sektörü bölge ekonomisinde önemli rol oynamaya devam etmelidir
38.Kente yeni ziyaretçiler çekecek yeni turizm tesislerini destekliyorum.
39.Kent turizminin gelişimini destekliyorum.

Kaynak: Woosnam (2012). Using emotional solidarity to explain residents' attitudes about tourism and tourism development, *Journal of Travel Research*, 51(3), 315-327.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Araştırma içerisinde kullanılan veriler Aralık 2020 ve Subat 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Verilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma Eskişehir ili içerisinde yerel halkın yoğun olarak yaşadığı ve kent turizminin yoğun olduğu Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde gerçekleşmiştir. Araştırma kapsamında

535 kiŒiye anket uygulanmıŒtır. Veriler analiz edildiğinde birbiri ile tekrarlayan güvenilirliği uygun bulunmayan 35 anket ıkarılmıŒtır. Sonu olarak 500 anket formu analize tabi tutulmuŒtur.

3.5. Verilerin Analizi

Ankete iliŒkin veriler kodlanarak SPSS 20.0 adlı bilgisayar programına iŒlenmiŒtir. Yerel halkın turizmin geliŒimine verdikleri desteğe, ziyaretileri hoŒ karŒılamasına ve EskiŒehir’de turizmin geliŒmesine iliŒkin veriler SPSS programında analiz edilmiŒtir.

Anket verilerini inceleme sürecinde ifadelerin faktörlere dağılımına iliŒkin ‘‘Faktör Analizi’’, Faktörlerin birbiri üzerindeki etkisi ve yerel halkın turizm geliŒim desteğine ait faktör etkileri ‘‘Regresyon Analizi’’ yardımıyla zmlenmiŒtir. Katılımcıların demografik özellikleri ise ‘‘Frekans Analizi’’ ile Katılımcıların demografik özelliklerinin bağımlı deđiŒkenler üzerinde farklılık gösterip göstermediğini ise ‘‘Bağımsız rneklem T- Test’’ ve ‘‘One Way ANOVA’’ analizleri ile zmlenmiŒtir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde analiz sonucunda elde edilen bulgulara yer verilecektir.

4.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Katılımcılara ait demografik bulgular (cinsiyet, medeni durum, yaş, gelir, eğitim durumu, meslek) Çizelge 10'de yer almaktadır. Katılımcıların verdiği cevaplar SPSS programında frekans analizi ile çözümlenmiştir.

Çizelge 10. Katılımcılara İlişkin Bulgular

Demografik Özellikler		
Cinsiyet	Frekans(n)	Yüzde(%)
Erkek	307	61,4
Kadın	193	38,6
Toplam	500	100
Medeni Durum	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evli	278	55,6
Bekar	222	44,4
Toplam	500	100
Yaş	Frekans(n)	Yüzde(%)
18-24	142	28,4
25-34	158	31,6
35-44	51	10,2
45-54	59	11,8
55-64	52	10,4
65 ve üstü	38	7,6
Toplam	500	100
Eğitim Durumu	Frekans(n)	Yüzde(%)
Okumamış	21	4,2
Ortaokul	92	18,4
Lise	130	26
Lisans	204	40,8
Yüksek Lisans ve Üstü	53	10,6
Toplam	500	100
Meslek	Frekans(n)	Yüzde(%)
Öğrenci	95	19

Çizelge 10- devamı

Memur	91	18,2
İşçi	130	26
Esnaf	106	21,2
Serbest Meslek	13	2,6
Ev Hanımı	19	3,8
Emekli	38	7,6
Diğer	8	1,6
Toplam	500	100
Gelir (TL)	Frekans(n)	Yüzde(%)
2350 ve altı	81	16,2
2350- 3500	82	16,4
3501- 4500	126	25,2
4501- 5500	103	20,6
5501- 6500	42	8,4
6501 ve üstü	66	13,2
Toplam	500	100

Çizelge 10’de gösterilen verilerde katılımcıların %61,4’ü erkek katılımcılar, %38,6’sı ise kadınlardır. Medeni duruma göre %55,6’sı evli, %44,4’ü ise bekaardır.

Katılımcıların yaşlarına ait verilere göre 18-24 yaş aralığındaki katılımcılar %28,4, 25- 34 yaş arasında bulunan katılımcılar %31,6, 35-44 yaş aralığında bulunan katılımcılar %10,2, 45-54 yaş aralığında bulunan katılımcılar %11,4, oluşturmaktadır. 55-64 yaş aralığında bulunan katılımcılar %10,4 ve 65 yaş üstü katılımcılar %7,6 ile toplam katılım içerisinde yüzdelerik değerler almışlardır.

Katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin bulgulara göre; hiç okula gitmemiş katılımcılar %4,2, ortaokul mezunu %18,4, lise mezunu %26, lisans mezunu %40,8, yüksek lisans ve üstü eğitime sahip katılımcılar %10,6’lık değerler ile toplam katılım içerisinde yer almışlardır. Katılımcıların mesleklerine ilişkin bulgularda öğrenciler %19, memurlar %18,2, işçiler %26, esnafılar %21,2, serbest meslekle uğraşan katılımcılar 2,6, ev hanımları %3,8, emekliler ise toplamda %7,6’lık bir dilim içerisinde yer almıştır. Katılımcılar içerisinde diğer seçeneğini işaretlemiş kişiler toplamda %1,6’lık bir dilime sahiptir.

Katılımcıların gelir dağılımları incelendiğinde 2350 TL ve altında gelire sahip olanlar %16,2, 2350- 3500 TL arasında gelire sahip olanlar, %16,4, 3501- 4500 TL arasında gelire sahip olanlar %25,2, 4501-5500 TL arasında gelire sahip olanlar %20,6, 5501- 6500 TL arasında gelire sahip olanlar 8,4, 6500 TL ve üstü gelire sahip olanlar %13,2’lik dilimde yer almaktadır.

4.2. Faktör Analizleri

Bu bölümde araştırmada kullanılan üç farklı ölçeğe ilişkin faktör analizleri gerçekleştirilmiştir.

4.2.1. Ölçeklere İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi

Faktör analizi, değişkenler arasındaki ilişkilere dayanarak çok sayıdaki değişkeni az sayıda değişkene indirgemek için kullanılan bir analiz türüdür (İslamoğlu, Alnıaçık, 2016, s. 415). Faktör analizi, değişkenlerin kendi içerisindeki kovaryanslarını inceleyerek, değişken grupları arasındaki ilişkileri, faktör olarak isimlendirmek için yapılan bir analiz türüdür. Bu analizin amacı çok sayıdaki ifadenin bir faktör olarak belirlenerek gözlemlenemeyen gizli değişkenleri açıklamak için kullanılır (Daniel, 1988'den aktaran Büyüköztürk, 2002, s. 472). Faktör analizinin kullanımında genel olarak iki farklı yaklaşım vardır. Bunlar, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizidir.

Açıklayıcı faktör analizi, araştırmada kullanılan ölçek konusunda yeterli bir bilgiye sahip olunmadığı durumlarda faktör sayısını belirleyebilmek için kullanılan analizdir. (Saraçlı, 2011, s. 23).

Araştırma da kullanılan ölçek için ilk olarak açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Bu analizin yapılabilmesi için bazı ön koşulların analiz edilmesi gerekmektedir. Araştırmada kullanılan ölçekler için güvenilirlik analizi yapılacak ve faktör katsayıları belirlenerek, faktörler isimlendirilecektir.

4.2.1.1. Eskişehir'de Turizmin Sürdürülebilir Gelişimine Yönelik Ölçeğe Ait Açıklayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin faktör analizine uygunluğunu ölçmek için ilk olarak güvenilirlik analizi yapılmıştır. Güvenilirlik analizi herhangi bir konu üzerinde veri toplama aracı olarak kullanılan ölçeğin örnekleme oluşturan birimler üzerinde tutarlı sonuçların olduğunu veya olmadığını test edilebilmesi için kullanılan analiz türüdür (Ural ve Kılıç, 2018: 268). Verilerin güvenilirliğini ölçmek için "Croanbach" değerine bakılır. Bu değer ölçekler arasında bulunan uyumun derecesini ölçmek için kullanılır. Değer 0 ve 1 arasında değer alır ve değer 1'e yaklaştıkça uyum artar (İslamoğlu ve Alnıaçık,

2016, s. 291). Değer, $0,00 < \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir. Croanbach değeri, $0,41 < \alpha < 0,60$ ise ölçek güvenilirliği düşüktür. Ölçeğin güvenilir kabul edilebilmesi için $0,61 < \alpha < 0,80$ arasında yer almalıdır. Ölçeğin yüksek güvenilir olarak nitelendirilebilmesi için ise $0,081 < \alpha < 1$ arasında değer almalıdır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016, s. 291).

Ölçek üzerinde gerçekleştirilen analiz sonucunda croanbach alfa (α) değeri 0,924 bulunmuştur ve bu değer 0,081 ile 1 arasında değer aldığı için Eskişehir’de turizmin sürdürülebilir gelişimine ait ölçeğin yüksek güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir.

Verilere faktör analizi uygulayabilmek için yapılacak bir diğer analiz normal dağılım analizidir. Normal dağılımı test etmek için çarpıklık, basıklık değerlerine bakılarak karar verilebilir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1 ile -1 arasında 0’a yakın bir değer olması dağılımın normal olduğunu göstermektedir (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2010). George ve Mallery (2012), çarpıklık, basıklık değerinin +1, -1 arasında değer almasını mükemmellik olarak nitelendirmiş fakat +2, -2 arasında değerler alabileceğini çoğu durumda kabul edilebilir olarak belirtmiştir (George ve Mallery, 2012). İfadelere İlişkin çarpıklık, basıklık değerleri Çizelge 11’de gösterilmiştir.

Çizelge 11. Ölçeğe İlişkin Çarpıklık, Basıklık Değerleri

İfadeler	Ortalama	Varyans	Std/Hata	Çarpıklık	Basıklık
1.Kentteki istihdamı artırır.	4,018	1,008	1,0038	-1,432	1,995
2.Kentteki alışverişi artırır.	4,005	1,067	1,032	-1,471	1,957
3. Yerel yönetimin gelirlerini artırır.	4,01	,972	,985	-1,116	1,1135
4. Yerel esnafın gelirini artırır.	4,124	,786	,886	-1,076	,83
5. Yeni yatırım olanaklarını artırır.	4,005	,89	,943	-1,255	1,405
6. Kültürel etkinliklere katılımı artırır.	4,096	1,101	1,049	-1,353	1,228
7. Kültürel aktivitelerin çeşitlenmesini sağlar.	3,92	1,068	1,033	-1,262	1,092
8. Yerel kültürün korunmasına katkıda bulunur.	2,406	,983	,991	,665	-,208
9. Kültürler arası bilgi alışverişine katkı sağlar.	4,066	1,084	1,041	-1,234	,884

Çizelge 11- devamı

10. Kültürel kimliklerin korunmasına katkı sağlar.	3,99	1,076	1037	-1,105	,57
11. Kültürel içerikli tesislerin artmasını sağlar.	3,904	1,145	1007	-1,709	,348
12. doğal ve yabani hayatın korunmasına katkı sağlar.	2,886	1,383	1,175	,061	-,991
13. Biyolojik canlı çeşitliliğinin korunmasını sağlamaktadır.	2,85	1,298	1,139	0,76	-,947
14. Çevresel farkındalığın artmasını sağlamaktadır.	3,254	1,456	1206	-,23	-1,048
15. Sağlık ve altyapı kalitesini artırır.	3,816	1,305	1,148	-,995	-,7
16. Güvenlik altyapısını artırır.	3,802	1,686	1,298	-,968	-,324
17. Boş zaman aktivitelerinin kalitesini artırır.	3,98	,801	,895	-1,105	1,025
18. Manevi memnuniyeti artırır.	3,846	1,473	1213	-1,053	,049
19. Şehir yaşamından daha memnun olmayı sağlamaktadır.	3,76	1,666	129	-,938	-,374
20. Sosyal yaşamdan daha memnun olmayı sağlamaktadır.	3,812	1,508	1227	-,896	-,382
21. Yaşam standartlarının gelişmesini sağlamaktadır.	3,635	1,321	1,149	-1,157	,551
22. Hayatın mükemmelleşmesini sağlar.	3,89	1,441	1,2	-1,239	,558
23. Genel yaşam memnuniyetini sağlar.	3,82	1,35	1,162	-,791	-,609

Çizelge 11 incelendiğinde ifadeler üzerinde ki çarpıklık, basıklık değerleri +2, -2 değerleri arasında yer almıştır. George ve Malery'nin ifade ettiği gibi verilerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 12. Eskişehir’de Sürdürülebilir Turizm Gelişimi Ölçeğine Ait Faktör Analizi Sonuçları

İfadeler	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans
Faktör 1: Ekonomik Sürdürülebilir Gelişme		
1.Kentteki istihdam fırsatlarını artırır.	,868	41,056
2.Kentteki alışverişi artırır.	,835	
3.Yerel yönetimin gelirlerini arttırır (Belediye vs.).	,769	
4.Yerel esnafın gelirlerini arttırır.	,824	
5.Yeni yatırım olanakları yaratır.	,869	
Faktör 2: Sosyal Sürdürülebilir Gelişme		
6.Kültürel etkinliklere katılımın artmasını sağlar.	,853	13,055
7.Kültürel aktivitelerin çeşitlenmesini sağlar.	,84	
9.Kültürler arası bilgi alışverişine katkı sağlar.	,842	
10.Kültürel kimliklerin korunmasında katkı sağlar.	,876	
11.Kültürel içerikli tesislerin artmasını sağlar.	,834	
Faktör 3: Çevresel Sürdürülebilir Gelişme		
12.Doğal ve yabani hayatın korunmasını sağlamaktadır.	,894	11,107
13.Biyolojik canlı çeşitliliğinin korunmasını sağlamaktadır.	,886	
14.Çevresel farkındalığın artmasını sağlamaktadır.	,873	
Faktör 4: Yaşam Kalitesi ve Memnuniyet		
15.Sağlık altyapı kalitesini arttırır.	,877	8,407
16.Güvenlik altyapı kalitesini arttırır.	,891	
17.Boş zaman aktivitelerinin kalitesini arttırır.	,517	
18.Manevi memnuniyeti artırır.	,812	
19.Şehir yaşamından daha memnun olmayı sağlamaktadır.	,94	
20.Sosyal yaşamdan daha memnun olmayı sağlamaktadır.	,9	
21.Yaşam standartlarının gelişmesini sağlamaktadır.	,851	
22.Hayatın mükemmelleşmesini sağlamaktadır.	,865	
23.Genel yaşam memnuniyetini sağlamaktadır.	,711	
Açıklanan Toplam Varyans:73,624 KMO Örneklem Yeterliliği Ölçümü:0,903 Kikare:8999,797 p: ,000 Rotasyon Yöntemi: Direct Oblimin		

Verilerin faktör analizine uygunluğunu ölçmek için kullanılan bir diğer analiz ise KMO ve Barlett testidir. KMO örneklem yeterliliği ölçüsü 0 ile 1 arasında değer almalıdır. KMO katsayısı için; KMO değeri <0,5 ise analiz uygulanamaz. Değer 0,6

ve 0,7 arasında ise kabul edilebilir. 0,8 ile 0,9 arasında ise iyi olarak nitelendirilir. 0,9 ile 1 arasında ise mükemmel değer olarak nitelendirilir (Field, 2009, s. 47). Barlett küresellik testi ise değişkenler arasında ilişki olup olmadığını test etmek için kullanılır. Test sonucunda $p < 0,05$ ise değişkenler arasında ilişki olduğu ve faktör analizine uygundur (İslamoğlu ve Alnaçık, 2016, s. 423). KMO ve Barlett test sonuçlarına göre KMO değeri: ,903 ve $p = ,000$ olarak faktör analizine uygun bulunmuştur.

Test sonuçlarına bakıldığında ölçeğe faktör analizi yapılması uygun bulunmuştur. Faktörler arasında ilişki ve KMO değerleri mükemmel aralıkta değerler alınmıştır. Analiz sonucunda ifadelerin faktör yükleri kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda 8. İfadenin faktör yükünün 0,5' in altında olduğu için ifade ölçekten çıkarılmış ve analizler tekrar yapılmıştır.

Faktör analizinin amacı çok sayıda olan değişken sayısını, az sayıda olan faktörlere ayırarak faktörler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaktır. Ölçeğe uygulanan analiz sonucunda 23 ifade faktörlerine ayrılmıştır. İfadelerden bir tanesi yeterli faktör yüküne sahip olmadığı için öncelikle ifade sayısı 22 ifadeye indirilmiş olup yinelenen analiz sonucunda 4 faktör ortaya çıkmıştır. Bu faktörler ekonomik sürdürülebilir gelişme (1), sosyal sürdürülebilir gelişme (2), çevresel sürdürülebilir gelişme (3) ve yaşam kalitesi ve memnuniyet (4) olarak isimlendirilmiştir.

4.2.1.2. Ziyaretçilere Karşı Olumlu Tutum Oluşturma Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi

İlgili ölçek üzerinde faktör analizi yapılabilmesi için analizler “Ziyaretçilerin Hoş Karşılınması” adlı ölçeğe uygulanmıştır. Ölçeğin faktör analizine uygun olduğunu kanıtlamak için öncelikle güvenilirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda; Croanbach Katsayısı (α): 0,919'dur. Bu değer $0,9 < \alpha < 1$ eşitliğinde yer aldığı için ölçek çok yüksek güvenilirlikte çıkmıştır. Ölçeğe ilişkin çarpıklık basıklık değerleri Çizelge 13'de gösterilmiştir.

Çizelge 13. Ziyaretçilere Karşı Olumlu Tutum Oluşturma Faktörüne İlişkin Çarpıklık, Basıklık Değeri Sonucu

İfadeler	Ortalama	Varyans	Hata	Çarpıklık	Basıklık
24. Ziyaretçiler turizm faaliyetlerinde yerel ekonomiye katkı sağladıkları için onları seviyorum.	3,862	,961	,980	-,887	,463
25. Eskişehir kentine gelen ziyaretçilerin kente katkı sağladıklarını düşünüyorum.	3,764	1,075	1,036	-,919	,078
26. Ziyaretçilerin Eskişehir'e gelmesinden mutluluk duyuyorum.	3,764	1,491	1,221	-1,145	,352
27. Eskişehir'e gelen ziyaretçilere karşı anlayışlı olmak gerekir.	3,920	,915	,956	-1,149	,947
28. Eskişehir'e gelen ziyaretçiler ile çok ortak nokta var.	4,004	,998	,998	-1,086	,531
29. Eskişehir'e gelen ziyaretçiler ile arkadaşlık kurdum.	3,896	1,296	1,138	-1,137	,431
30. Eskişehir'e gelen bazı ziyaretçilere kendimi yakın hissediyorum.	3,996	1,411	1,187	-1,275	,666
31. Eskişehir'e gelen ziyaretçilere karşı sempati duyarım.	3,830	1,135	1,065	-1,243	,963
32. Eskişehir'e gelen ziyaretçilere yardımcı olurum.	3,864	1,220	1,104	-,983	,155
33. Eskişehir'e gelen bazı ziyaretçiler ile sohbet ederim.	3,868	1,125	1,060	-1,030	,439
34. Eskişehir'e gelen ziyaretçiler sorun çıkarmayan güvenilir kişilerdir.	3,890	1,192	1,091	-1,246	1,141

Analiz sonucunda çarpıklık, basıklık değerleri normal olarak çıkmış ve bir sonra ki adıma geçilmiştir. Bu adımda KMO Barlett değeri test edilecektir. KMO değerinin örneklem büyüklüğü değeri 0 ile 1 arasında değer almalıdır. Değer 1'e yaklaştıkça ölçüm güvenilirliği artmaktadır. Test sonucunda p değeri $p < 0,05$ ise

ölçeğin faktör analizine uygun olduğu sonucu çıkacaktır. Bu analizler sonucunda ölçek faktör analizi için uygundur. Ölçeğe ilişkin faktör analizi değerleri Çizelge 14’de gösterilmiştir.

Çizelge 14. Ziyaretçilere Karşı Olumlu Tutum Oluşturma Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

İfadeler	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans
Faktör 1: Ziyaretçilerin Hoş Karşılanması		
24.Ziyaretçiler turizm faaliyetlerinde yerel ekonomiye katkı sağladıkları için onları seviyorum.	,813	57,754
25.Eskişehir kentine gelen ziyaretçilerin kente katkı sağladıklarını düşünüyorum.	,881	
26.Ziyaretçilerin Eskişehir’e gelmesinden mutluluk duyuyorum.	,803	
Faktör 2: Ziyaretçilere Sempati Duyma		
27.Eskişehir’e gelen ziyaretçilere karşı anlayışlı olmak gerekir	,817	14,058
28.Eskişehir’e gelen ziyaretçiler ile çok ortak noktam var.	,815	
29.Eskişehir’e gelen bazı ziyaretçiler ile arkadaşlık kurdum.	,884	14.058
30.Eskişehir’e gelen bazı ziyaretçilere kendimi yakın hissediyorum.	,908	
31.Eskişehir’e gelen ziyaretçilere karşı sempati duyuyorum.	,888	
32.Eskişehir’e gelen ziyaretçilere yardımcı olurum.	,924	
33.Eskişehir’e gelen bazı ziyaretçiler ile sohbet ederim.	,9	
34.Eskişehir’e gelen ziyaretçiler sorun çıkarmayan güvenilir kişilerdir.	,64	
Açıklanan Toplam Varyans:71,812 KMO Örneklem Yeterliliği Ölçümü:0,897 Kıkare:4275,633 p:,000 Rotasyon Yöntemi: Direct Oblimin		

Analiz sonucunda KMO örneklem ölçüsü 0,897 değerindedir. Örneklem büyüklüğü 0,8 ile 0,9 arasında olduğu için “iyi” olarak sonuçlanmıştır. Faktörlerin birbiri arasında kurduğu ilişki ($p < 0,05$, $p = 0,00$) olduğu için faktörler arasında ilişki vardır sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğe ilişkin faktör analizi Çizelge 14’te gösterilmiştir. Faktör analizi sonucunda ölçek iki faktör olarak belirlenmiş ve faktörler, ziyaretçilerin hoş karşılanması (1), ziyaretçilere sempati duyma (2) olarak isimlendirilmiştir.

4.2.1.3. Yerel Halkın Turizmin Gelişimini Desteklemesine Yönelik Ölçeğe İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi

Turizm gelişim desteği ölçeğinin faktör analizine uygunluğu test edilmiştir. Ölçeğin ilk önce güvenilirlik analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda; Cronbach Katsayısı (α): 0,929 çıkmıştır. Bu analiz sonucunda ölçek yüksek güvenilirliktedir. Ölçeğe ilişkin çarpıklık basıklık değerleri Çizelge 15’da gösterilmiştir.

Çizelge 15. Yerel Halkın Turizmin Gelişimini Desteklemesine Yönelik Çarpıklık, Basıklık Değeri Tablosu

İfadeler	Ortalama	Varyans	Std.	Çarpıklık	Basıklık
			Hata		
35.Eskişehir’in turizm tanıtımı desteklenmelidir.	3,846	1,096	1,047	-,972	,213
36.Eskişehir’de turizmin etkin bir şekilde teşvik edilmesini isterim.	3,996	1,21	1,1	-1,035	,46
37.Turizm sektörü bölge ekonomisinde önemli rol oynamaya devam etmelidir	4,05	,853	,923	-,973	,339
38.Kente yeni ziyaretçiler çekecek yeni turizm tesislerini destekliyorum.	3,832	1,579	1,256	-1,183	,314
39.Kent turizminin gelişimini destekliyorum.	3,904	1,129	1,062	-1,015	,177

Çizelge 16. Turizmin Gelişimine Verilen Destek Ölçeğine İlişkin Faktör Analizi

İfadeler	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans
Faktör 1: Turizmin Gelişimine Destek		
35.Eskişehir’in turizm tanıtımı desteklenmelidir.	,911	78,357
36.Eskişehir’de turizmin etkin bir şekilde teşvik edilmesini isterim.	,91	
37.Turizm sektörü bölge ekonomisinde önemli rol oynamaya devam etmelidir	,792	
38.Kente yeni ziyaretçiler çekecek yeni turizm tesislerini destekliyorum.	,899	
39.Kent turizminin gelişimini destekliyorum.	,907	
Açıklanan Toplam Varyans:78,357 KMO Örneklem Yeterliliği Ölçümü:0,901 Kikare:2044,0022 p: ,000 Rotasyon Yöntemi: Direct Oblimin		

Ölçeğe ilişkin faktörlerin ilişkisini ortaya çıkarmak için “p” değeri kullanılmaktadır. P <0,005 ise ölçek faktör analizine uygundur. Analiz sonucunda; KMO değeri ,901 ile mükemmel uyum göstermiş, p: 0,00 değeri faktör analizine uygun olarak çıkmıştır. Ölçek faktör analizine uygundur. Ölçeğe ilişkin faktör analizi Çizelge 16’de gösterilmiştir.

4.3. Hipotezlerin Test Edilmesi ve Regresyon Analizi

Regresyon analizi birçok bilim dalında elde edilen verilerin analiz edilmesinde kullanılan önemli bir analiz olmakla birlikte değişkenlerin birbiri üzerindeki etkisini açıklamak için kullanılan istatistiksel bir analizdir (Ural ve Kılıç, 2018, s. 237). Regresyon analizi, bir bağımlı değişkenin değerini belirleyebilmek için bir veya daha fazla değişken kullanılarak tahmin edilmesini sağlayan bir analiz yöntemidir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016, s. 361). Regresyon analizi araştırmada yer alan değişken sayısına göre farklılık gösterebilir. Bir bağımlı bir bağımsız değişken varsa basit doğrusal regresyon analizi, bir bağımlı değişken birden fazla bağımsız değişken varsa çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılır (Ural ve Kılıç, 2018, s. 237).

Çoklu regresyon analizi bir bağımlı değişkenin birden fazla bağımsız değişken üzerindeki etkisinin analiz edilmesi amacıyla kullanılan bir analiz yöntemidir (Ural ve Kılıç, 2018, s. 237). Çoklu regresyon analizinde bağımlı bir değişkenin değeri bağımsız birden fazla değişkenler kullanılarak oluşturulan bir model yardımıyla hesaplanır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016, s. 361). Regresyon analizi bağımsız değişkenin, bağımlı değişken üzerindeki etkisini ve yönünü ifade etmek için kullanılan bir analizdir ve matematiksel olarak;

$$Y = (\beta_0) + (\beta_1 X_1) + (\beta_2 X_2) + \dots + (\beta_n X_n) + \epsilon, \text{ denklemleri ile ifade edilmektedir.}$$

Denklemlerde (Y: bağımlı değişken, β_0 : Regresyon doğrusunun dikey eksenini kestiği nokta, X değerleri: bağımsız değişkenlerin değerleri, (ϵ : Modelde ki hata terimi) olarak hesaplanır (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2016, s. 370).

Araştırma kapsamında regresyon analizinin tercih edilmesinin sebebi değişkenler arasında aranan etkinin boyutunun ve yönünün ölçülmesi istenmesidir. Bu bağlamda alanyazında değişkenler arasındaki ilişkinin açıklanması için kullanılan bir analiz olan “yapısal eşitlik modeli” ninde kullanıldığı bilinmektedir. İki analiz

yönteminin kullanım alanları ortaktır. Yapısal eşitlik modeli (YEM) ikinci nesil bir analiz yöntemi olarak kullanılmaktadır. Bu yöntemle birçok bağımlı ve bağımsız değişken üzerinde ki etkinin açıklanması için kullanılmaktadır. YEM karmaşık modeller arasındaki ilişkileri açıklaması ve modeldeki değişkenler üzerinde moderasyon etkilerini incelemeyi kolaylaştıran bir yöntemdir (Dursun ve Kocaöz, 2010, s. 2). Her iki analiz yönteminde de değişkenlerin birbiri üzerindeki etkisi ölçülmekle birlikte yapısal eşitlik modelinde değişkenlerin dolaylı etkileri de ölçülebilmektedir (Dursun ve Kocaöz. 2010, s. 2). Regresyon analizinde ise değişkenlerin birbiri üzerinde doğrudan etkileri ölçülmekte fakat dolaylı etkileri göz ardı edilmektedir.

Araştırma kapsamında değişkenler arasındaki etkinin doğrusal ve değişkenlerin birbiri üzerinde doğrudan etkilerinin ölçülmesinden dolayı araştırmanın analiz yöntemi olarak regresyon analizi seçilmiştir. Çoklu regresyon analizi uygulanabilmesi için bazı varsayımların kontrol edilmesi gerekmektedir. Değişkenler arasındaki otokorelasyonun varlığını kontrol etmek için Durbin- Watson katsayısının kontrol edilmesi gerekmektedir. Otokorelasyon, hata terimlerinin arasında ilişki olması durumudur. Değişkenler arası anlamlılık değeri 0 ile 4 arasında ise otokorelasyon olmadığı sonucuna ulaşılır (Birgili, Düzer, 2010, s. 81). Regresyon analizinin ön koşullarından diğeri varyans artırıcı faktör (VIF) değeridir. VIF değerinin 10'un altında olması çoklu doğrusallık problemi olmadığını göstermektedir (Albayrak, 2005, s. 110).

Çizelge 17. Turizm Gelişim Desteği Tolerans ve VIF değerleri

Turizm Gelişim Desteği	Tolerans	VIF
Ekonomik Sürdürülebilir Gelişme	,701	1,427
Sosyal Sürdürülebilir Gelişme	,747	1,338
Çevresel Sürdürülebilir Gelişme	,935	1,069
Yaşam Kalitesi ve Memnuniyet	,736	1,358
Durbin Watson: 1,742		

Regresyon analizinin ön koşullarından diğeri ise tolerans katsayısıdır. Tolerans değeri, 1'den belirlilik katsayısının çıkarılması ($T=1- R^2$) ile hesaplanmaktadır (Albayrak, 2005, s. 111). Tolerans değerinin 0,20'dan büyük olması çoklu doğrusallık

problemi olmadığı anlamına gelmektedir (Field, 2005’den aktaran Tokatlı, 2019, s. 83). Tolerans ve VIF değerleri Çizelge 17’ de gösterilmiştir

Tolerans değerinin 0,20’nin üzerinde olması ve VIF değerinin 0 ile 4 arasında yer alması çoklu doğrusallık problemi olmadığını ifade eder. Durbin Watson değerinin 0 ile 4 arasında değer alması modelde oto korelasyon problemi olmadığını ifade eder. Varsayımlar karşılandıktan sonra regresyon analizi yapılmıştır.

Araştırma, sürdürülebilir turizmin boyutları olan “ekonomik sürdürülebilir gelişme”, “çevresel sürdürülebilir gelişme”, “sosyal sürdürülebilir gelişme” ve “yaşam kalitesi ve memnuniyet” bağımsız değişkenleri ile “ziyaretçilerin hoş karşılanması”, “ziyaretçilere sempati duyma” ve “yerel halkın turizmin gelişimine verdiği destek” bağımlı değişkenleri üzerindeki etkilerini açıklamak için “çoklu regresyon” analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmada regresyon analizinde %95 güven aralığında analiz uygulanmıştır. Değişkenler arasında korelasyon değeri anlamlı çıkmıştır.

Çizelge 18’da sürdürülebilir turizmin boyutlarının, “yerel halkın turizmin gelişimine destek vermesi” üzerindeki etkiye dair regresyon modeli bulunmaktadır.

Çizelge 18. Yerel Halkın Turizmin Gelişimine Destek Vermesi üzerinde Sürdürülebilir Turizmin Boyutlarının Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken		
	Turizm Gelişim Desteği		
	β	T	sig
Sabit	,323	2,084	,38
Ekonomik Sürdürülebilir Gelişme	,729	19,516	,000
Sosyal Sürdürülebilir Gelişme	-,195	-5,303	,000
Çevresel Sürdürülebilir Gelişme	-,321	-5,303	,245
Yaşam Kalitesi ve Memnuniyet	,382	12,707	,000
R=,802, R ² = ,644			
F=223,581, p=,000			

Tablo da “R” ve “R²” değerleri incelenir. R değeri değişkenler arasındaki korelasyon değeridir. Araştırmada kullanılan bağımsız değişkenlerden sürdürülebilirliğin boyutları, “ekonomik sürdürülebilir gelişme”, “sosyal sürdürülebilir gelişme”, “çevresel sürdürülebilir gelişme”, “yaşam kalitesi ve memnuniyet” bağımsız değişkenlerinin, “turizm gelişimine verilen destek” bağımlı değişkenine ait varyansı “R²: %64,4 oranında açıklamıştır. Bu değer modelin açıklama

gücü olarak ifade edilmektedir. Daha net bir ifadeyle, “turizm gelişimine verilen destek” faktörünün %64,4 oranında bağımsız değişkenlerle bağlılık gösterdiği söylenebilir.

Çizelge 18’da regresyon analizi katsayılar tablosu olarak nitelendirilir. Çizelge içerisinde ki değerler regresyon denkleminde kullanılan ifadeler ve bu ifadelerin anlamlılık düzeyleri gösterilmektedir. Anlamlılık değeri “p” için “ $p < 0,05$ ” ise ifade anlamlıdır yani değişkenlerin birbiri üzerinde etkisi vardır olarak ifade edilir. “ β ” değeri ise etkinin yönünü belirtmektedir. Eksi değerler “negatif yönlü”, artı değerler ise “pozitif yönlü” etki olduğunu belirtmektedir. Turizmin gelişimine verilen destek bağımlı değişkeni üzerinde kurulan hipotezler incelendiğinde;

H1a: “Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır” hipotezi $p < 0,05$ ve “ β ” değeri pozitif yönlü olduğu için hipotez desteklenmiştir ($p = ,000$, $\beta = ,729$).

H1b: “Turizmde sosyal sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır” hipotezi $p < 0,05$ değeri ile kabul edilmiştir fakat “ β ” değeri eksik değer aldığı için yönü negatiftir. Bu sebeple hipotez desteklenmemiştir ($p = ,000$, $\beta = -,195$).

H1c: “Turizmde çevresel sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.” hipotezi $p > 0,05$ ve “ β ” değeri negatif olduğu için hipotez desteklenmemiştir ($p = ,245$, $\beta = -,030$).

H1d: “Turizm gelişimi ile yaşam kalitesi ve memnuniyetin artmasının, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır” hipotezi $p < 0,05$ ve “ β ” pozitif yönlü olduğu için hipotez desteklenmiştir ($p = ,000$, $\beta = ,382$).

Çizelge 19. Ziyaretçilerin Hoş Karşılanması Değişkeni Tolerans ve VIF değerleri

Ziyaretçilerin Hoş Karşılanması	Tolerans	VIF
Ekonomik Sürdürülebilir Gelişme	,701	1,427
Sosyal Sürdürülebilir Gelişme	,747	1,338
Çevresel Sürdürülebilir Gelişme	,935	1,069
Yaşam Kalitesi ve Memnuniyet	,736	1,358
Durbin Watson: 1,786		

Ziyaretçilerin hoş karşılanmasının sürdürülebilir turizm gelişiminin boyutları üzerindeki etkisinin analiz edilebilmesi için varsayımlar incelenmiştir. Korelasyon değeri anlamlı ve güvenilirdir. Tolerans ve VIF değeri Çizelge 19’de gösterilmiştir.

Tolerans değerinin 0,20’nin üzerinde olması ve VIF değerinin 0 ile 4 arasında değer alması sonucunda regresyonda çoklu doğrusallık problemi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ve regresyon analizi yapılmıştır. Durbin Watson sayısının 0 ile 4 arasında aldığı değer ise modelde oto korelasyon problemi olmadığını ifade etmektedir.

Tabloya göre sürdürülebilirliğin boyutları, “ekonomik sürdürülebilir gelişme”, “sosyal sürdürülebilir gelişme”, “çevresel sürdürülebilir gelişme”, “yaşam kalitesi ve memnuniyet” bağımsız değişkenlerinin “ziyaretçileri hoş karşılama” bağımlı değişkenine ait varyansı “R²= %55,5” olarak belirlenmiştir. Bu bağımlı değişkeni açıklamada bağımsız değişkenlerin %55,5 oranında bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Çizelge 20’de regresyon katsayıları gösterilmektedir. Tabloda yer alan değerler sürdürülebilirliğin boyutları bağımsız değişkenlerinin ziyaretçilerin hoş karşılanması bağımlı değişkeni üzerindeki etkisine dair kurulan hipotezler analiz edilmiştir. Hipotezleri analizi sonucunda;

Çizelge 20. Ziyaretçilerin Hoş Karşılanması Üzerinde Sürdürülebilir Turizmin Boyutlarının Etkisine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken		
	Ziyaretçileri Hoş Karşılama		
	β	T	sig
Sabit	,482	2,953	,003
Ekonomik Sürdürülebilir Gelişme	,613	15,592	,000
Sosyal Sürdürülebilir Gelişme	-,102	-2,634	,009
Çevresel Sürdürülebilir Gelişme	,12	,464	,643
Yaşam Kalitesi ve Memnuniyet	,318	10,044	,000
R=,745, R ² = ,555			
F=154,051, p=,000			

H2a: “Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır” hipotezi p<0,05 ve “ β ” değeri pozitif yönlü olduğu için hipotez desteklenmiştir (p=,000, β =,613).

H2b: “Turizmde sosyal sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır” hipotezi p<0,05 olduğu anlamlı bir etkisi olduğu kabul edilmiş fakat “ β ” değeri negatif yönlü olduğu için hipotez desteklenmemiştir (p=,009, β =-102).

H2c: “Turizmde çevresel sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır” hipotezi $p>0,05$ olduğu için hipotez desteklenmemiştir ($p=,643$, $\beta=,12$).

H2d: “Turizm ile yaşam kalitesi ve memnuniyetin artmasının, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır” hipotezi $p<0,05$ ve “ β ” değeri pozitif yönlü olduğu için hipotez desteklenmiştir ($p=,000$, $\beta=,318$).

Çizelge 21. Ziyaretçilere Sempati Duyma Değişkeni Tolerans ve VIF değerleri

Ziyaretçilere Sempati Duyma	Tolerans	VIF
Ekonomik Sürdürülebilir Gelişme	,701	1,472
Sosyal Sürdürülebilir Gelişme	,747	1,338
Çevresel Sürdürülebilir Gelişme	,935	1,069
Yaşam Kalitesi ve Memnuniyet	,736	1,358
Durbin Watson: 1,624		

Ziyaretçilere sempati duymanın sürdürülebilir turizm gelişiminde ki etkisine dair regresyon analizini yapmak için varsayımlar incelenmiştir. Korelasyon katsayısı anlamlı ve güvenilirdir. Tolerans ve VIF değerleri Çizelge 21’ de gösterilmiştir

Tolerans değerinin 0,20’nin üzerinde olması ve VIF değerinin 0 ile 4 arasında değer alması sonucunda regresyonda çoklu doğrusallık problemi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Durbin ve Watson katsayısı= 1,624 olarak değer almıştır. Bu durumda modelde otokorelasyon problemi olmadığı sonucuna ulaşılır.

Çizelge 22. Ziyaretçilere Sempati Oluşturma Üzerinde Sürdürülebilir Turizmin Boyutlarının Etkisine İlişkin Regresyon Analizi

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken		
	Ziyaretçileri Hoş Karşılama		
	β	T	sig
Sabit	,408	2,669	,007
Ekonomik Sürdürülebilir Gelişme	,101	2,771	,006
Sosyal Sürdürülebilir Gelişme	,165	4,588	,000
Çevresel Sürdürülebilir Gelişme	,059	2,375	,018
Yaşam Kalitesi ve Memnuniyet	,600	20,441	,000
$R=,792$, $R^2= ,627$, $F=208,058$, $p=,000$			

Regresyon modeline göre bağımsız değişkenler olan, “ekonomik sürdürülebilir gelişme”, “sosyal sürdürülebilir gelişme”, “çevresel sürdürülebilir gelişme” ve “yaşam kalitesi ve memnuniyet” bağımsız değişkenlerinin “ziyaretçilere sempati duyma” bağımlı değişkenine ait varyansı “ $R^2 = \%62,7$ ” olarak belirlenmiştir. Bağımlı değişkeni açıklamada bağımsız değişkenlerin $\%62,7$ oranında bağımlıdır.

Çizelge 22’de regresyon katsayıları görülmektedir. Çizelge de sürdürülebilirliğin boyutlarının ziyaretçilere duyulan sempati üzerinde ki etkisine dair hipotezler kurulmuş ve analiz edilmiştir. Analizler sonucunda;

H3a: “Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır” hipotezi $p < 0,05$ olduğu için desteklenmiştir ($p = ,006$, $\beta = ,101$).

H3b: “Turizmde sosyal sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır” hipotezi $p < 0,05$ ve “ β ” değeri pozitif olduğu için hipotez desteklenmiştir ($p = ,000$, $\beta = ,165$).

H3c: “Turizmde çevresel sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır” hipotezi $p < 0,05$ olduğu için desteklenmiştir ($p = ,018$, $\beta = ,059$).

H3d: “Turizm ile yaşam kalitesi ve memnuniyetin artmasının, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır” hipotezi $p < 0,05$ ve “ β ” değeri pozitif yönlü olduğu için hipotez desteklenmiştir ($p = ,000$, $\beta = ,600$).

4.4. Demografik Değişkenler ile Yerel Halkın Turizm Gelişimine Verdikleri Destek ve Ziyaretçilere Sempati Duyma Değişkenleri Arasındaki Fark Testlerine İlişkin Bulgular

Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek ve ziyaretçilere sempati duyma değişkenlerinin cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğinin test edilebilmesi için t testi uygulanmıştır. T- testi örneklemin, değişkenin ölçülen ortalamasının, değişkene ait öngörülen ya da bilinen bir ortalama arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için kullanılır (Ural, Kılıç, 2018, s. 183).

T- testi farklı durumlarda kullanılabilir. Değişkenler arasında bir gruba ait ortalama değerin, önceden belirlenmiş bir ortalama değerden farkı ölçülecekse “tek örneklem t- testi”, değişkenin iki grup arasında anlamlı farklılığını ölçmek için “Bağımsız iki örneklem t- testi”, değişken üzerinde farklı zamanlarda yapılan ölçümler arasında fark olup olmadığını belirlemek için ise “eşleştirilmiş iki örneklem t- testi” kullanılır (İslamoğlu, Alnıaçık, 2016, s. 303).

Çizelge 23. Turizme Verilen Destek/ Cinsiyet, Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki Bağımsız Örneklem T- Testi Sonuçları

Değişkenler	Grup	n	\bar{x}	s.s	T	P
Cinsiyet	Erkek	307	3,973	,907	1,408	,16
	Kadın	193	3,849	1,027		
Medeni Durum	Bekar	278	3,992	,93	1,743	,082
	Evli	222	3,842	,983		

Cinsiyet ve medeni durum bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişkenler “turizme verilen destek” bağımlı değişkeni üzerinde farklılık gösterip göstermediğini ölçmek için “Bağımsız iki örneklem t- testi” uygulanmıştır. Test sonuçları Çizelge 23’de gösterilmiştir.

Analiz sonucunda cinsiyet ve medeni duruma ilişkin varyansların homojen dağılımı homojenlik testi ile analiz edilmiştir. Cinsiyet ($p:004 < 0,05$) varyansların eşit dağılmadığı, medeni durum ($p: ,44 > 0,05$) varyansların eşit dağıldığı tespit edilmiştir. Bu durumda p anlamlılık değeri incelenir. Anlamlılık değeri $p = ,16 > 0,05$ olduğu için cinsiyet değişkeninin turizme verilen destek üzerinde anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonucunda erkeklerin turizmin gelişimine verdikleri destek ($\bar{x}: 3,973$), kadınların verdikleri destek ise ($\bar{x}: 3,849$), evlilerin turizm gelişimine verdikleri destek ($\bar{x}: 3,842$), bekarların turizm gelişimine verdikleri destek ($\bar{x}: 3,992$) arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılamamıştır. Anlamlılık değeri $p = 0,82 > 0,05$ olduğu için medeni durum değişkeninin turizme verilen destek üzerinde anlamlı bir farklılığı olmadığı sonucuna ulaşılır.

H4b: “Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek cinsiyete göre farklılık göstermektedir” hipotezi desteklenmemiştir.

H4d: “Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek medeni duruma göre farklılık göstermektedir” hipotezi desteklenmemiştir.

Ziyaretçilere sempati duyma bağımlı değişkeninin cinsiyet ve medeni duruma göre farklılaşp farklılaşmadığını ölçmek için “Bağımsız iki örneklem t- testi” uygulanmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 24’de gösterilmektedir.

Çizelge 24. Ziyaretçilere Sempati Duyma/ Cinsiyet, Medeni Durum Değişkenleri Arasındaki Bağımsız Örneklem T- Testi Sonuçları

Değişkenler	Grup	n	\bar{x}	s.s	T	P
Cinsiyet	Erkek	307	3,983	,896	,914	,361
	Kadın	193	3,816	,939		
Medeni Durum	Bekar	278	3,921	,911	,363	,717
	Evli	222	3,891	,916		

Analiz sonucunda cinsiyet ve medeni duruma ilişkin varyansların homojen dağılımı homojenlik testi ile analiz edilmiştir. Cinsiyet ($p: ,119 < 0,05$) ve medeni durum ($p: ,789 > 0,05$) varyansların eşit dağılmadığı tespit edilmiştir. Analiz sonucunda erkeklerin turizmin gelişimine verdikleri destek ($\bar{x}: 3, 983$), kadınların verdikleri destek ise ($\bar{x}: 3,816$), evlilerin turizm gelişimine verdikleri destek ($\bar{x}: 3,921$), bekarların turizm gelişimine verdikleri destek ($\bar{x}: 3,891$) arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılammıştır.

H5a: “Yerel halkın ziyaretçilere sempati duyması cinsiyete göre farklılık göstermektedir” hipotezi desteklenmemiştir.

H5b: “Yerel halkın ziyaretçilere sempati duyması medeni durumuna göre farklılık göstermektedir” hipotezi desteklenmemiştir.

Turizme verilen destek ve ziyaretçilere sempati duyma değişkenlerinin eğitim durumu ve gelir bağımsız değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için ANOVA analizi kullanılmıştır.

Tek yönlü varyans analizi (ANOVA), tek bağımsız değişkene ait ortalamanın, iki veya daha fazla kategorik bağımsız değişkenin ortalamalarının karşılaştırıp anlamlı bir fark olup olmadığını analiz etmek için kullanılır (Ural, Kılıç, 2018: 197). Yerel halkın turizm gelişimine verdikleri desteğin, eğitim durumu ve yaş üzerinde farklılığını ölçmek için “tek yönlü varyans analizi” kullanılmıştır.

Çizelge 25 incelendiğinde yerel halkın turizm gelişimine verdiği desteğin yaş (p:0,001<0,005) ve öğrenim durumunda (p:0,045<0,05) farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaş bağımsız değişkeninin (p:0,007<0,05) ve öğrenim durumu bağımsız değişkeninin (p:0,000<0,05) varyansları homojen dağılmamıştır. Varyanslar homojen dağılmadığı için post- hoc testlerinden Games Howell testi uygulanmıştır. Post hoc testlerinde yaş grubunda 18-24 (\bar{x} : 4,092) yaş grubunun, 65 yaş ve üstü (\bar{x} : 3,461) grubuna göre farklılaştığı, 25-34 yaş grubunun (\bar{x} : 4,033), 65 yaş ve üstüne göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 25. Turizme Verilen Destek/ Yaş, Eğitim Durumu, Gelir Değişkenleri Arasındaki ANOVA Testi Sonuçları

Değişkenler	Grup	n	\bar{x}	s.s	F	P	Post Hoc Test
Yaş	18-24	153	4,092	0,899	4,225	0,001	Games Howell
	25-34	152	4,0303	0,881			
	35-44	50	3,832	0,999			
	45-54	57	3,836	0,985			
	55-64	49	3,6531	1,037			
	65+	39	3,461	1,057			
Öğrenim Durumu	Okumamış	21	3,628	1,101	2,448	0,045	Games Howell
	İlkokul ve Ortaokul	92	3,845	1,001			
	Lise	130	3,82	1,022			
	Üniversite	204	3,986	0,941			
	Yüksek Lisans ve Üstü	53	4,207	0,577			

Katılımcıların öğrenim durumları lise mezunları (\bar{x} : 1,022), yüksek lisans ve üstü mezunlarına (\bar{x} : 0577) göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlara göre kurulan hipotezler;

H4a: “Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir” hipotezi desteklenmiştir.

H4c: “Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek eğitim durumlarına göre farklılık göstermektedir” hipotezi desteklenmiştir.

Çizelge 26. Hipotezlerin Desteklenme Tablosu

Hipotezler	Durum
H1: Turizmde sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.	
H1a: Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.	Kabul
H1b: Turizmde sosyal sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.	Reddedildi
H1c: Turizmde çevresel sürdürülebilirliğin, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.	Reddedildi
H1d: Turizm gelişimi ile yaşam kalitesi ve memnuniyetin artmasının, yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesi üzerinde olumlu yönde etkisi vardır.	Kabul
H2: Turizmde sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	
H2a: Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	Kabul
H2b: Turizmde sosyal sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	Reddedildi
H2c: Turizmde çevresel sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	Reddedildi
H2d: Turizm ile yaşam kalitesi ve memnuniyetin artmasının, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	Kabul
H3: Turizmde sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	
H3a: Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	Kabul
H3b: Turizmde sosyal sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	Kabul
H3c: Turizmde çevresel sürdürülebilirliğin, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	Kabul
H3c: Turizm ile yaşam kalitesi ve memnuniyetin artmasının, yerel halkın ziyaretçilere sempati geliştirmesi üzerinde olumlu bir etkisi vardır.	Kabul
H4: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılık göstermektedir.	
H4a: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir.	Kabul
H4b: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek cinsiyete göre farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H4c: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek eğitim durumlarına göre farklılık göstermektedir.	Kabul
H4d: Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek medeni duruma göre farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H5: Yerel halkın ziyaretçilere sempati duyması katılımcıların özelliklerine göre farklılık göstermektedir.	
H5a: Yerel halkın ziyaretçilere sempati duyması cinsiyete göre farklılık göstermektedir.	Reddedildi
H5b: Yerel halkın ziyaretçilere sempati duyması medeni durumuna göre farklılık göstermektedir.	Reddedildi

Bulgular sonucunda yerel halkın turizmin gelişimi konusunda, ekonomik gelişmelerin etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal ve çevresel gelişmelerin, yerel

halkın turizm gelişimini desteklenmesi üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaşam kalitesinin artmasının, yerel halkın turizm gelişimini desteklemesi üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yerel halkın, ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde ekonomik gelişmelerin etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal ve çevresel gelişmelerin, ziyaretçilerin hoş karşılanması üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ziyaretçilerin yaşam kalitesini ve olanaklarını artırmasının, yerel halkın tutumları üzerinde etkisi vardır.

Yerel halkın ziyaretçilere sempati oluşturmasında, ekonomik, sosyal ve çevresel gelişmelerin etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Turistlerin yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin de olumlu olarak etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Turizmin gelişimine destek verilmesinin, yaş gruplarına ve eğitim durumuna göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet faktörünün ve medeni durumun, turizm gelişimine verilen destek üzerinde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halkın ziyaretçilere sempati oluşturmasında, medeni durum ve cinsiyet değişkenlerinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek, ziyaretçilerin hoş karşılanması ve ziyaretçilere sempati duyma bağımlı değişkenleri ile ekonomik sürdürülebilir gelişme, sosyal sürdürülebilir gelişme, çevresel sürdürülebilir gelişme ve yaşam kalitesi ve memnuniyet bağımsız değişkenleri üzerindeki etkisinin yönü ve anlamlılığı üzerine kurulan hipotezlerin bulguları sonucunda turizm planlayıcıları ve gelecekte yapılacak çalışmalar için önerilere yer verilecektir.

5.1. Sonuçlar

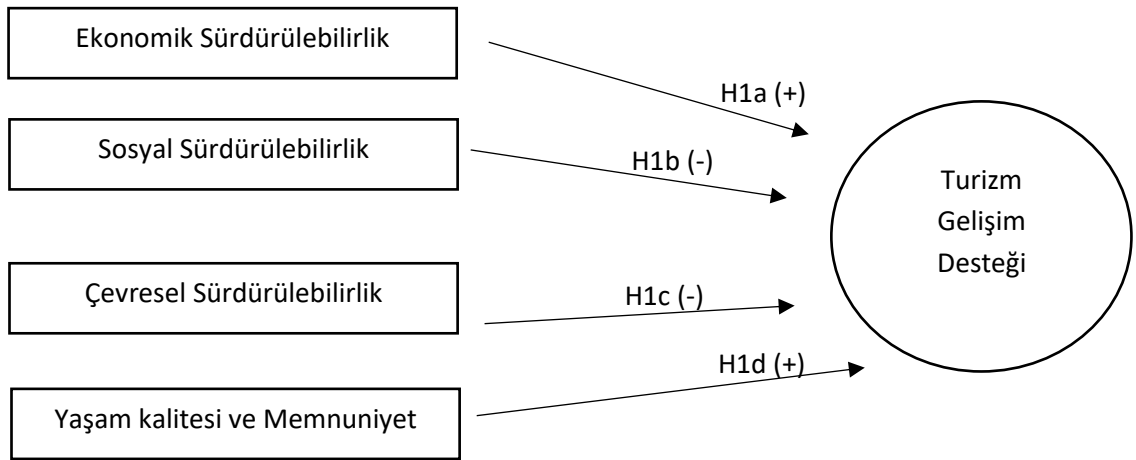
Çalışmada sürdürülebilir gelişmenin boyutları ile yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek, ziyaretçileri hoş karşılama ve ziyaretçilere sempati duyması bağımlı değişkenlerinin birbiri üzerinde ki etkilerinin açıklanması amaçlanmıştır.

Yerel halkın turizmin gelişimini desteklemesinde ekonomik gelişmelerin, sosyal değişimlerin, çevresel gelişimin ve turizmin yaşam kalitesi ve memnuniyeti etkilemesi üzerinde anlamlı bir etki olup olmadığı, yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması ve ziyaretçilere karşı olumlu algı ve tutum geliştirmeleri ile sürdürülebilir turizm gelişmeleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığı ve bu değişkenlerin birbiri üzerinde ki etkilerinin açıklanmasına ilişkin araştırma soruları oluşturulmuştur. Araştırma Eskişehir ilinde yaşayan yerel halk üzerine yapılmıştır. Oluşturulan ölçek Aralık 2020 ve Şubat 2021 ayları arasında 535 kişiye uygulanmış ve araştırmayı yanlış etkileyebilecek uygun olmayan anketler çıkarılarak 500 anket değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırmanın örneklemini oluştururken kolayda örnekleme yöntemi seçilmiştir.

Çalışmada katılımcıların demografik özellikleri analiz edildiğinde, cinsiyet olarak erkek katılımcıların yoğunluğu bulunmaktadır. Katılımcıların yaş değişkeni incelendiğinde yoğun olarak 18-24 (%28,4) ve 25-34 (%31,6) yaş aralığında

katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde lisans (%40,8) ve lise mezunlarının (%26) yoğunluklu olduğu gözlenmektedir. Katılımcıların meslekleri incelendiğinde esnaf ve işçi yoğunluklu olduğu ve gelir durumları incelendiğinde 3501-4500 TL (%25,2) ve 4501-5500 TL (%20,6) arasında gelir dağılımlarında yoğunluk olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

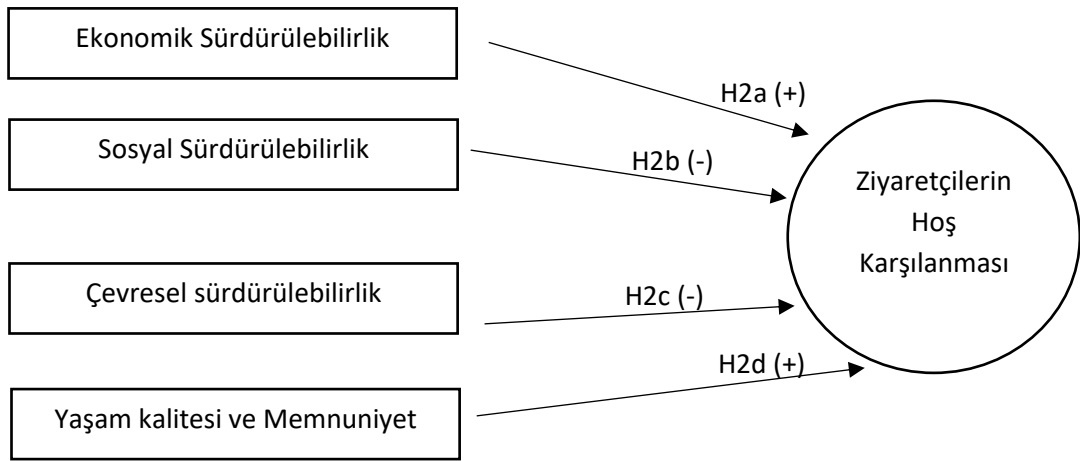
Araştırmada yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri desteğin ekonomik sürdürülebilir gelişme, sosyal sürdürülebilir gelişme, çevresel sürdürülebilir gelişme ve yaşam kalitesi ve memnuniyet üzerindeki etkisinin açıklanması hipotezler oluşturulmuştur. Yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılamasının ekonomik sürdürülebilir gelişme, sosyal sürdürülebilir gelişme, çevresel sürdürülebilir gelişme ve yaşam kalitesi ve memnuniyet üzerinde ki etkisinin açıklanması için hipotezler oluşturulmuştur. Yerel halkın ziyaretçilere karşı sempati duymasının sürdürülebilir gelişmenin boyutları üzerinde ki etkisinin açıklanması için hipotezler oluşturulmuştur. Araştırmanın demografik değişkenlerini incelemek için hipotezler oluşturulmuştur. Araştırma içerisinde toplam 20 hipotez oluşturulmuş ve hipotezler test edilmiştir.



Şekil 3. Turizmde Sürdürülebilirliğin, Yerel Halkın Turizmin Gelişimini Desteklemesi Üzerinde Etkileri ile İlgili Kurulan Hipotezler

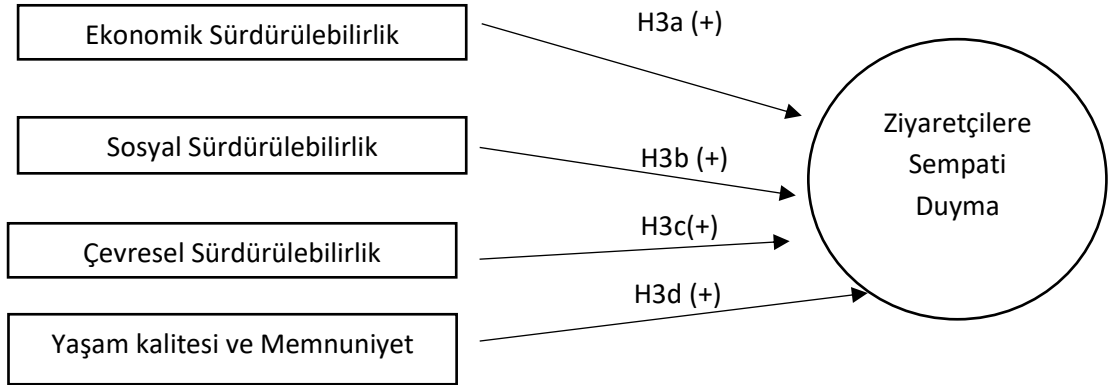
Turizmde ekonomik sürdürülebilirliğin yerel halkın turizme ilişkin olumlu algı ve tutum oluşturması üzerinde ki etkisi incelendiğinde ($p = ,000$ ve $\beta = ,729$) arasında olumlu ve anlamlı bir etki vardır. Araştırma sonucuna göre yerel halkın turizme destek vermesinde, ekonomik gelişmelerin etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal sürdürülebilir gelişmenin turizm gelişim üzerinde ki etkisi incelendiğinde ($p=0,000$ ve $\beta=-,195$) anlamlı fakat olumsuz yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halk

turizmin gelişmesinin sosyal hayatta yaratacağı olumsuz etkilerden dolayı turizmin gelişimine destek vermemektedir. Çevresel sürdürülebilirliğin turizm gelişimine verilen destek üzerinde ki etkisi incelendiğinde ($p=,245$ ve $\beta=-,320$) anlamsız ve olumsuz yönlü sonuç çıkmaktadır. Yerel halk turizmin çevre ve doğa üzerinde yarattığı olumsuz etkiler sebebiyle turizmin gelişmesine destek vermek istememektedir. Yaşam kalitesi ve memnuniyetin turizm gelişimine verilen destek üzerindeki etkisi ($p=,382$ ve $\beta= ,382$) anlamlı ve olumlu yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halk turizmin yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkiler göstermesinden dolayı turizm gelişimine destek verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.



Şekil 4. Turizmde Sürdürülebilirliğin, Yerel Halkın Ziyaretçileri Hoş Karşılması Üzerinde Etkileri ile İlgili Kurulan Hipotezler

Sürdürülebilirliğin boyutlarının yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerindeki etkileri incelendiğinde, ekonomik sürdürülebilir gelişme ($p=,000$ ve $\beta= ,613$) arasında olumlu ve anlamlı bir etki olduğu sonucuna varılmıştır. Yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılamasında, ziyaretçilerin kent ekonomisine sağladıkları katkının olumlu etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal sürdürülebilir gelişmenin ziyaretçileri hoş karşılama üzerindeki etkisi incelendiğinde ($p=,009$ ve $\beta=-,102$) olumsuz yönlü ve anlamsız bir etki olduğu görülmektedir. Çevresel sürdürülebilir gelişmenin ziyaretçileri hoş karşılaması üzerindeki etkisi incelendiğinde ($p=,643$ ve $\beta=,120$) olumlu fakat anlamsız sonucuna ulaşılmıştır. Yaşam kalitesi ve memnuniyetin ziyaretçilerin hoş karşılanması üzerindeki etkisi incelendiğinde ($p=,000$ ve $\beta= 318$) olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılamasında, turizmin yaşam kalitesi ve memnuniyeti artırmasının etkili olduğu sonucuna varılmıştır.



Şekil 5. Turizmde Sürdürülebilirliğin, Yerel Halkın Ziyaretçilere Sempati Geliştirme Üzerinde Etkileri ile İlgili Kurulan Hipotezler

Sürdürülebilirliğin boyutlarının ziyaretçilere ilişkin sempati duyulmasında etkisi olup olmadığı incelendiğinde, ekonomik sürdürülebilir gelişme ile arasında ($p=,006$ ve $\beta=,101$) olumlu ve anlamlı bir sonuç çıkmıştır. Yerel halkın ziyaretçilere sempati duymasında ekonomik gelişmenin etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal sürdürülebilir gelişmenin ziyaretçilere sempati duyulması üzerindeki etkisi incelendiğinde ($p=,000$ ve $\beta = ,165$) anlamlı ve olumlu etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Ziyaretçilere sempati duyulmasında, turizmin sosyal hayatta ki olumlu etkileri sonucunda yerel halkın turistlere karşı sempati oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Çevresel sürdürülebilirliğin ziyaretçilere sempati duyulması üzerindeki etkisi incelendiğinde ($p= ,018$ ve $\beta= ,059$) arasında olumlu ve anlamlı bir etki olduğu sonucuna varılmıştır. Yerel halk, turizmin çevre üzerindeki etkilerinden kaynaklı ziyaretçilere karşı olumlu duygular beslediği sonucuna ulaşılmıştır. Yaşam kalitesi ile memnuniyetin ziyaretçilere sempati duyulması üzerindeki etkisi incelendiğinde ($p= ,000$ ve $\beta=,600$) olumlu ve anlamlı olduğu görülmektedir. Yerel halk, ziyaretçilerin kente gelmesinin yaşam kalitesi üzerinde pozitif bir etki oluşturduğunu ve bu nedenle ziyaretçilere karşı sempati duyduğu sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin hipotezler incelendiğinde yerel halkın turizm gelişimine verdiği desteğin yaş grubuna ve eğitim durumuna göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Genç olarak nitelendirilebilecek 18-24, 25-34 yaş gruplarının turizm gelişimini yüksek oranda desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim durumu incelendiğinde lise mezunlarının desteğinin yüksek oranda çıktığı sonucuna

ulaşmıştır. Medeni durum ve cinsiyetin ise turizm gelişim desteği üzerinde anlamlı bir farklılığı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yerel halkın ziyaretçilere sempati duymasının cinsiyet ve medeni duruma göre farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Cinsiyet ve medeni durumun, ziyaretçilere sempati duymasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Yerel halkın turizmin gelişimine destek vermelerini etkileyen faktörler üzerine 4 adet hipotez oluşturulmuştur. Sürdürülebilir ekonomik gelişmelerin, turizm gelişimine verilen destek üzerinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında yerel halkın turizme desteklemesi ile ekonomik faktörler arasındaki ilişkinin olumlu yönlü olduğunu açıklayan araştırmalar mevcuttur. Nunkoo ve Ramkisson (2011) turizm için bir topluluk destek modeli geliştirmek için bir çalışma yapmışlar ve turizmin algılanan faydalarının (İstihdam fırsatları, yerel halk için daha fazla iş imkânı, altyapı tesislerinin artırılması, yatırım fırsatlarının artması), yerel halkın turizme destek vermesi üzerinde olumlu yönlü bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır (Nunkoo ve Ramkisson, 2011, s. 978-979). Gürsoy, Jurowski ve Uysal (2002), yerel halkın tutumları üzerine yapısal bir modelleme yaklaşımı üzerine çalışma yapmış ve bunun sonucunda turizmde algılanan faydaların yöre halkının turizm gelişimi üzerinde anlamlı etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanı sıra turizmin gelişmesine verilen destek üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak en önemli etkinin ekonomik faktörler olduğunu belirtmiştir (Gürsoy, Jurowski ve Uysal, 2002, s. 84,85). Ekonomik faydaların turizmin gelişimine verilen destek üzerindeki olumlu etkileri başka birçok çalışmada desteklenmiştir (Liu ve Var, 1986; Milman ve Pizam, 1988).

Yerel halkın turizmin gelişimine destek vermelerinde sosyal sürdürülebilirliğin olumsuz yönlü bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halk turizmin sosyal hayattaki etkilerinin (kültürel etkinliklere katılım, aktivitelerin çeşitlenmesi, kültürel kimlik, kültürlerarası iletişim) yerel kültürü değiştirdiği olumsuz yönlü desteklemektedir. Turizmin kültürü negatif etkilediğine yönelik alan yazında kaynaklar mevcuttur. Keogh (1990) topluluk turizmi planlamasında yerel halkın katılımını araştırmış bu araştırma sonucunda yerel halkın turizmin gelişimine sosyal hayatı negatif yönlü etkileyebileceğinden dolayı destek vermediklerini belirtmişlerdir (Keogh, 1990).

Turizm çevresel etkilerinden dolayı yerel halkın turizm gelişimine olumsuz yönlü bir tutumu vardır. Yerel halk turizmin çevresel bozulmayı etkilediğine dair algı

geliştirmiştir. Lee (2013) çevresel etkilerin, turizmin gelişimini etkileme üzerinde negatif yönlü bir etkisinin olduğunu belirtmiştir. Gürsoy ve Kendall (2006) mega etkinliklere ev sahipliği yaparken yerel halkın desteğinin modellenmesi üzerine yaptığı çalışmanın sonucunda çevresel duyarlı tutumlara sahip yerel halkın desteğini almak için çevresel kaygılara karşı duyarlı olmak gerektiğini belirtmiştir (Gürsoy ve Kendall, 2006).

Yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek üzerinde yaşam kalitesinin ve memnuniyetin (yaşam standartlarının artması, hayat kalitesinin artması, boş zaman aktivitelerinin artması) olumlu yönlü ve anlamlı olarak etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gürsoy ve Rutherford (2004) turizm gelişimine yönelik geliştirilmiş model önerisinde yerel halkın turizme desteğine ilişkin 5 faktör bulmuştur. Bu faktörleri, topluluk bağlılığı, kaygı, kaynakların kullanımı, eko merkezli tutumlar ve yerel ekonominin tutumu olarak belirlemiştir. Turizm kaynaklarının kullanılması, boş zamanların kaliteli değerlendirilmesi, manevi olarak memnuniyetin artırılması ve genel yaşam kalitesinin artması olarak nitelendirilebilir. Çalışmada bu değişkenin turizmin gelişmesine verilen desteği pozitif olarak etkilediği sonucuna ulaşmıştır (Gürsoy ve Rutherford, 2004).

Turizmde ekonomik sürdürülebilir gelişmelerin yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Riberio, Pinto, Silva ve Woosnam (2017) yerel halkın tutumları ve turizme olan olumlu tutumları üzerine yaptıkları çalışmada turizmin yerel ekonomiye olan katkısının, yerel halkın ziyaretçilere karşı hoş tutum oluşturmada etkili olduğunu belirtmiştir (Riberio, Pinto, Silva ve Woosnam, 2017). Yerel halkın bölge ekonominin geliştiğini hissettiklerinde, turizmin gelişmesine yönelik desteği olduğunu ve yerel halkın ziyaretçilere karşı tutumu konusunda etkili olmaktadır. Algılanan ekonomik faydaların, yerel halkın ziyaretçilere karşı tutumunu pozitif yönlü etkilediği öne süren “Sosyal Değişim Teorisini” dikkate alan diğer çalışmalarla uyumludur (Gürsoy vd, 2002; Stylidis, Terzidou, 2014).

Yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde sosyal gelişmelerin olumsuz yönlü bir etki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tosun (2002) Turizmin etkilerine ilişkin yerel halkın algıları üzerine yaptığı çalışmada yerel halkın turistlere karşı olumsuz bir tavır geliştirmedikleri ön yargılı olmadıkları fakat turizm endüstrisinin yerel toplum üzerinde bazı olumsuz etkileri olduğunu (suç, ahlak, alkolizm, cinsellik, uyuşturucu

bağlılığı) belirtmiştir (Tosun, 2002; Dyer, Gürsoy, Sharma ve Carter, 2007). Bu sebeple yerel halk turizmin sosyal hayattaki olumsuz yönlü değişimi karşısında olumsuz tutum sergilemektedirler.

Yerel halkın ziyaretçileri hoş karşılaması üzerinde çevresel etkilerin olumlu yönlü bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yerel halkın, turizmin yaşam kalitesi ve sosyal yaşamdaki çeşitliliği olumlu yönde etkilemesi üzerinde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Yöre halkı, ziyaretçilerin kente gelmesiyle birlikte sosyal hayatta olumlu gelişmelerin olduğu ve yaşam standartlarının artmasından dolayı, altyapı olanaklarının artması ziyaretçilere karşı olumlu tutum sergilemişlerdir.

Yerel halkın ziyaretçilere karşı sempati duyması üzerinde ekonomik etkilerin olumlu sonucu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bölge halkı ziyaretçiler ile ilgili arkadaşça tutum oluşturmada çevresel sürdürülebilirliğe dikkat etmelerinin olumlu etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal etkiler göz önüne alındığında ise yerel halk ziyaretçilerin kent üzerindeki kültürel etkisinden kaynaklı sempati oluşturmuşlardır. Ziyaretçilerin yaşam kalitesi ve standartları üzerinde olumlu ve anlamlı etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ziyaretçilerin kente sağladığı boş zaman aktivitelerinin fazlalığı, sosyal hayatın gelişmesi gibi sebeplerden dolayı yaşam kalitesinin artmasının, yerel halkın ziyaretçilere karşı olumlu bir tutum sergilemesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda destinasyon yöneticileri (yerel yönetimler, destinasyonda yer alan turizm işletmecileri ve yöneticileri, turizm planlayıcıları) ve gelecekteki çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler iki başlık altında toplanmış ve maddeler halinde sunulmuştur.

5.2.1. Destinasyon Yöneticileri İçin Öneriler

Yerel halkın turizmin gelişmesine ilişkin desteğinin sağlanması yerel yönetimler, turizm planlayıcıları ve işletmeler için çok önemlidir. Herhangi bir destinasyonun veya işletmenin faaliyetlerini sürdürebilmesi yerel halkın aktif desteği ile doğrudan ilişkilidir. Yerel halkın turizmin gelişmesini desteklememesi durumunda

gelişmenin engellendiği görülmüştür. Yerel toplulukların desteğinin turizmin gelişmesi üzerinde etkileri alan yazında birçok çalışmada gözlemlenmiştir (Akis, Peristianis ve Warner, 1996; Gürsoy ve Rutherford, 2004; Moghavyemi, Woosnam, Paramathan, Musa ve Hamzah, 2017; Riberio vd., 2017).

Turizmin gelişiminin desteklenmesinin hangi değişkenlere bağımlı olduğunu öngörebilmek kolay bir durum değildir. Alan yazında bulunan birçok çalışma ve bu çalışma sonucunda ortaya konulan bulgular karar vericiler için göz önünde bulundurulmalıdır. Destinasyon yöneticileri yatırımlarını yapmadan önce yerel halkın algılarını ve tutumlarını ön planda tutmalıdırlar.

Bulgular sonucunda yerel halkın, turizm gelişim sürecine dahil olması için ortaya ekonomik gelişmeler, sosyal gelişmeler, çevresel gelişmeler, yaşam kalitesinin artması ve kaynakların doğru kullanımı gibi faktörler ortaya çıkmıştır.

Ekonomik olarak bölgenin zenginleşmesi, istihdam olanaklarının artması, yerel yönetimlerin gelirinin artması, turist harcamaları, yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek konusunda en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Ziyaretçilere karşı olumlu tutum sergilenmesinde de önemli faktörlerden biri olan ekonomik gelişim arttıkça desteğinde artacağı öngörülmektedir.

Destinasyon yöneticileri yerel halkın desteğini almak için ekonomik olarak kalkınma ve istihdamın sağlanması hususunda yerel halk ile iş birliği yaparak onları da turizm gelişimine dahil etmelidirler. Ekonomik olarak istekleri karşılanmış yerel halk turizmin gelişimi için daha çok emek sarf edecektir.

Yerel halkın turizm gelişimini desteklemesinde bir diğer husus sosyal hayatın kalitesinin artması ve hayat kalitesinin artmasıdır. Kente yapılacak altyapı yatırımlarının halkın desteğinin alınması konusunda önemli bir etken olacaktır. Yerel halk bölgede yapılan etkinliklere aktif katılarak sosyal yaşamdan memnun olması sağlanmalı ve ziyaretçiler ve yerel halkın bir arada katılabileceği festivaller, konserler gibi etkinliklerin organize edilmesini sağlamalıdırlar.

Araştırmanın bulgularında, ziyaretçilerin hoş karşılanmasında, ziyaretçilere sempati duyulmasında ve turizmin gelişimine destek verilmesi konusunda yerel halkın sosyal sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik boyutlarında olumsuz düşünceleri olduğu görülmektedir. Turizm planlayıcılarının bu noktada yerel halk ile daha çok birliktelik göstermesi gerekmektedir.

Yerel halk, ziyaretçilerin kültürel bozulma yaratacağı konusunda ön yargılı olabilirler. Yerel halkın sosyo-kültürel öğelerini ön plana çıkaracak ve ziyaretçilerin yerel halkın kültürünü benimsemesi üzerine etkinlikler planlanmalı ve halkın etkinliklere katılımı sağlanarak kültürlerarası ön yargının kırılması gerekmektedir.

5.2.2. Gelecekteki Çalışmalar İçin Öneriler

Araştırma belirli bir bölge olan Eskişehir kentinde yapıldığı için yerel halkın turizmin gelişimine dair verdikleri desteği etkileyen faktörler, ziyaretçilere karşı oluşturdukları algı ve tutum, yaşadıkları bölge, sosyo-demografik özellikler, kültürel özellikler, yaşadıkları coğrafya hususunda farklılıklar gösterebilir. Araştırmanın genellenebilmesi için farklı şehirlerde ve coğrafyalarda denenebilir. Eskişehir ili şehir turizmine uygun, kültürel değerlerin olduğu bir şehirdir. Araştırmanın çeşitliliği açısından “Deniz, Kum, Güneş” turizminin yoğun olduğu veya “Gastronomi” turizminin ön planda olduğu kentlerde uygulanabilir.

Araştırmada değişken olarak sürdürülebilirliğin boyutlarından, ekonomik, sosyal, çevresel sürdürülebilir gelişme ve yaşam kalitesi ve memnuniyet değişkeni ölçülmüştür. Gelecek çalışmalar “Destinasyon Aidiyeti” ve “Destinasyon Markalaşması” değişkenlerini kullanarak bir model geliştirmesi yapabilirler.

KAYNAKÇA

- Adalıoğlu, H. H. (2014). Eskişehir ve civarına yapılan Selçuklu/ Oğuz(Türkmen) göçleri. *Türk Dünyası Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu*, 448-447. Eskişehir: Matus Basımevi.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 24, 133-164.
- Akis, S., Peristianis, N. and Warner, J. (1996). Residents' attitudes to tourism development: The case of Cyprus. *Tourism Management*, 17(7), 481- 494.
- Akkuş, O. (2015). *Mersin- Aydıncık ilçesi ve çevresinin kültür potansiyeli açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: T.C. Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akova, O. (2006). Yerel halkın turizmin etkilerini algılamalarına ve tutumlarına yönelik bir araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi* , 2(1), 77-109.
- Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma ve çevre*. Güney Ege Kalkınma Ajansı .
- Akyol, Ş. (2018). *Neolitik dönemde Keçiçayırı yerleşmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilecik: T.C. Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Albayrak, A. S. (2005). Çoklu doğrusal bağlantı halinde enküçük kareler tekniğinin alternatifi yanlı tahmin teknikleri ve bir uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 105,126.
- Albek, S. (1991). *Dorylaion'dan Eskişehir'e*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Alperin, A., Hornsey, M. J., Hayward, L. E., Diedrichs, P. C. and Barlow, F. K. (2014). Applying the contact hypothesis to anti-fat attitudes: Contact with overweight people is related to how we interact with our bodies and those of others. *Social Science & Medicine*, 123, 37-44.
- Altan, M. ve Polat, Y. (2012). Yazılıkaya-Midas Vadisi'nde yer alan kalelerin konumsal ilişkilerinin 2 ve 3 boyutlu modellenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 131-142.
- Altınsapan, E, ve Parla, C. (2010). *Eskişehir zaviye ve türbeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Altıntaş, V. (2010). *Turizm gelişiminin yerel halkın yaşam kalitesi üzerine etkileri : Antalya Bölge modeli*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Antalya: T.C. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anastasopoulos, P. G. (1992). Tourism and attitude change: Greek tourists visiting Turkey. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 629-642.
- Andereck, K. L and Vogt, C. A. (2000). The relationship between residents' attitudes toward tourism and tourism development options. *Article in Journal of Travel Research*, 39(1), 27-36.

- Apollo, M., Andreychouk, V., Moolio, P., Wengel, Y. and Myga-Piatek, U. (2020). Does the altitude of habitat influence residents' attitudes to guests? A new dimension in the residents' attitudes to tourism. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, (31) 100312.
- Aşılioğlu, F. ve Memlük, Y. (2010). Frig Vadisi kültür mirası alanlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi. *T.C. Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 2(2): 185-197.
- Atak, K. (2012). *Anadolu'da Kalkolitik Çağ kabartma bezemeli seramik geleneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atıcı, E. ve Kaçar, A. D. (2020). Eskişehir kent kültürünün kent dokusuna yansıması: Odunpazarı ve Batıkent örnekleri. *Tasarım Kuram*, 16(30), 21-26.
- Avcıkurt, C. (2015). *Turizm sosyolojisi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Avcıkurt, C. (2020). *Turizm sosyolojisi; Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık 6. Baskı.
- Avcıkurt, C. ve Giritlioğlu, İ. (2010). Şehirlerin turistik bir ürün olarak pazarlanması, örnek şehirler ve Türkiye'deki şehirler üzerine öneriler (Derlemeden oluşmuş bir uygulama). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 75-89.
- Ayaş, N. (2007). Çevresel sürdürülebilir turizm gelişmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9, 59-69.
- Aydın, B. (2016). *Sürdürülebilir şehir turizmi başarı faktörleri ve küçük turizm işletmelerinin ekonomik performansı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahçe, S. ve Coşkun, İ. (2006). *Yazlıkaya (Frigya) Yaylasının bir destinasyon olarak turizme kazandırılması*. *Eskişehir Turizm Geliştirme Projeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bal, H. (2006 3. Baskı). *Kent sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 7, 231-274.
- Bezirgan, M. ve Çolakoğlu, F. (2017). Festival kalitesinin turistlerin bağlılıklarına etkisi: Burhaniye deve güreşleri festivali örneği. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), (74-84).
- Bimonte, S. and Punzo, F. L. (2016). Tourist development and host–guest interaction: An economic exchange theory. *Annals of Tourism Research*, 58, 128-139.
- Birgili, E. ve Düzer, M. (2010). Finansal analizde kullanılan oranlar ve firma değeri ilişkisi: İMKB'de bir uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 74-83.
- Birinci, S., Kaymaz, Ç. K. ve Camcı, A. (2018). Göbekli Tepe'nin arkeolojik turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (3), 1351-1367.

- Biyolojik çeşitlilik sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun tasarısı ve çevre ve plan ve bütçe komisyonları. (1996, Nisan 5). Türkiye: T.B.M.M.
- Bozdoğan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme sürecinin tarihsel arka planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0 (50), 1011-1028.
- Bramwell, B. and Lane, B. (1993). Sustainable tourism: An evolving global approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 1(1), (1-15).
- Bramwell, B. and Sharman, A. (2000). Approaches to sustainable tourism planning and community participation: The case of Hope Valley. Richards. G. and Hall. D. içinde, *Tourism and Sustainable Community Development*, 17-36. Routhledge: Taylor and Francois Group.
- Butler, R. W. (2008). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources. *La Geographe Canadien*, 5-12.
- Buzlukçu, C. (2020). *Yerel halkın kimliği, topluluğa bağlılığı, sürdürülebilir turizm tutumu, turizmin gelişimini destekleme tutumu ve yaşam memnuniyeti ilişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Balıkesir: T.C. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükkuru, M. (2019). *Turizmin etkilerinin yerel halk ve diğer paydaşlar tarafından değerlendirilmesine yönelik karşılaştırmalı bir araştırma: Nevşehir örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Nevşehir: T.C. Nevşehir Hacı Bektaşî Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kuramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32 (32), 470-483.
- Carmichael, B. A. (2000). A matrix model for resident attitudes and behaviours in a rapidly changing tourist area. *Tourism Management*, 21 (6), 601-611.
- Cengiz, E. ve Kırkbir, F. (2007). Yerel halk tarafından algılanan toplam turizm etkisi ile turizm desteği arasındaki ilişkiye yönelik yapısal bir model önerisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 19-37.
- Choi, H. C. and Murray, İ. (2010). Resident attitudes toward sustainable community tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 575-594.
- Choi, H.-S. C. and Sırakaya, E. (2005). Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: Development of sustainable tourism attitude scale. *Journal of Travel Research*, 43(4), 380-394.
- Choi, H.-S. C. and Sırakaya, E. (2006). Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism Management*, 27(6), 1274-1289.
- Chun- cu, L. (2005). Residents attitudes to rural tourism development in south Taiwan. *Journal of Applied Sciences*, 5(8), 1363-1368.
- Connell, J., Page, S. J. and Bentley, T. (2009). Towards sustainable tourism planning in New Zealand: Monitoring local government planning under the resource management act. *Tourism Management*, 30(6), 867-877.
- Cotrell, S. P., Vaske, J. J. and Roemer, J. M. (2013). Resident satisfaction with sustainable tourism: The case of Frankenwald nature park, Germany. *Tourism Management Perspectives*, 8, 42-48.

- Çakılcıoğlu, M. (2013). Turizm odaklı sürdürülebilir kalkınma için bir model önerisi. *Tasarım+Kuram*, 16, 27-42.
- Çakır, M. (2009). Anadolu'da destinasyon markası: Eskişehir. *TÜROFED*, 32, 62-72.
- Çamur, D. ve Vaizoğlu, S. A. (2007). Çevreye ilişkin önemli toplantı ve belgeler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* , 6(4) 297-306.
- Çelik, S. (2018). Turizm ön yargıları parçalar mı? Şırnak'a gelen yerli turistlere yönelik nitel bir araştırma. *20. Ulusal Turizm Kongresi "Şehir Turizmi"* .Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 444-448.
- Çevirgen, A. (2003). *Sürdürülebilir turizm kapsamında ekoturizm ve Edremit yöresi için bir model önerisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoğalmış, İ. (2019). *Yerel halkın sürdürülebilir turizm algılarının sürdürülebilir destinasyon yönetimi tutumları üzerine etkisi: Ayder üzerine bir çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans. Kırklareli: T.C. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çokmutlu, M. E. (2019). *Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan işletmelerin sürdürülebilirlik performansları ile finansal performansları karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Karabük: T.C. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Darga, M. (2004). Şarhöyük-Dorylaion(Eskişehir) kazılarında Hitit buluntuları. *60. Yaşında Fahri Işık'a Arnağan Anadolu'da Doğdu, İstanbul Ege Yayınları*, 269-283.
- Derissen, S., Quass, M. F. and Baumgartner, S. (2011). The relationship between resilience and sustainability of ecological-economic systems. *Ecological Economics*, 70(6), 1121-1128.
- Dickson, A. (2019). The place and voice of local people, culture, and traditions: A catalyst for ecotourism development in rural communities in Ghana. *Scientific African*. 6, 1-12.
- Dinçer, İ. (1996). Sürdürülebilir turizmin hayata geçirilmesi için aktive olması. *19. Dünya*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Doğru, H. (2003). Mahruse-i Sultanyüki'nden Eskişehir'e. *Kekibeç*, 45-64.
- Doğru, H. (2005). *16.yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü sancağı*. Eskişehir: Odunpazarı Belediyesi.
- Douglas, N., Douglas, N. and Derret, R. (2001). *Special interest tourism: Context and cases*. John Willey&Sons Australia.
- Duran, E. (2013). Yerel halkın sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik tutumları: Bozcaada örneği. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*. 2(3), 76-94.
- Dursun, Y. ve Kocaöz, E. (2010). Yapısal eşitlik modellemesi ve regresyon: Karşılaştırmalı bir analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35, 1-17.

- Dyer, P., Gursoy, D., Sharma, B. and Carter, J. (2007). Structural modeling of resident perceptions of tourism and associated development on the sunshine coast, Australia. *Tourism Management*, 28(2), 409-422.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: Kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, 51-59.
- Emekli, G. (2011). Öğrenen turizm bölgeleri, kentler ve kent turizmine kuramsal yaklaşım. *Ege Coğrafya Dergisi*, 20(2), 27-39.
- Emekli, G. (2018). Kent turizminde kültür ve yaratıcılık. *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, Ankara, 469-489.
- Emrealp, S. (2005). *Yerel gündem 21*. İstanbul: Birmat Matbaası.
- Erdoğan, C. A. (2015). *Sürdürülebilir turizm kapsamında doğal ve sosyo- kültürel varlıkların değerlendirilmesi ve korunması: Alaçatı örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eriçok, A. K. (2019). Küreselleşme bağlamında Van'ın kent turizmi olanaklarının değerlendirilmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44, 171-191.
- Erşan, R. R. ve Demirarslan, D. (2020). Tarihi yapılarda sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında Eskişehir Odunpazarı evleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1) 187-213.
- Ertin, G. (1994). *Eskişehir kentinde yerleşimin evrimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ertin, G. (2018). Eskişehir kentinin eski sit alanları ve fonksiyonel özellikleri(İlk çağdan cumhuriyete kadar). *Art Sanat*, Sayı: 9, 35-49.
- Esen, Ş. (2015). Hükümet ve siyasi programlarında " Turizmde sürdürülebilirlik" kavramı. *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi*, 111-121. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.
- Eser, H. B. ve Uygur, M. R. (2019). Suriyeli göçmenlere yönelik tutumların bütünleşik tehdit ve sosyal mesafe kuramları doğrultusunda incelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi örneği. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(95) 131-162.
- European Commission. (2000). Towards quality urban tourism, integrated quality management (IQM) of urban tourist destinations, Brussels. *European Communities Publications*.
- Evcim, S. (2015, Nisan). *Dağlık Frigya Bölgesi Bizans dönemi kaya mimarisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fainstein, S. S. (2007). Tourism and the commodification of urban culture. *The Urban Reinventors*, 6-7.
- Field, A. (2009). *Descobrindo a estatística usando o SPSS 5a*. Penso Editora.
- Frauman, E. and Banks, S. (2011). Gateway community resident perceptions of tourism development: incorporating importance-performance analysis into a limits of acceptable change framework. *Tourism Management*, 32(1), 128-140.

George, D. and Mallery, P. (2013). *IBM SPSS statistics 19 step by step a simple guide and reference*. Pearson, 13 Baskı.

Giritlioğlu, İ., Olcay, A. ve Özekici, Y. K. (2015). Bir turizm çeşitliliği olarak festival etkinliklerinin sınıflandırılması: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13, 306-323.

Güneş, G. (2017). Sürdürülebilir turizm ve Beyşehir. 2. *Uluslararası Beyşehir ve Yöresi*, 117-123. Konya: Bildiri ve Özet kitabı, E-ISBN: 978-605-5194-39-0.

Gürsoy, D. and Kendall, W. K. (2006). Hosting mega events: Modeling locals support. *Annals of Tourism*, 33(3), 603-623.

Gürsoy, D. and Rutherford, D. G. (2004). Host attitudes toward tourism an improved structural model. *Annals of Tourism Research*, 31(3), 495-516.

Güven, A. (2016). *Sürdürülebilir turizm kapsamında yaratıcı turizm: Antalya ili örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Antalya, Türkiye: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güzel, F. Ö. (2010). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında yeni bir dinamik: İnanç turizmi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Suleyman Demirel University*, 2(2), 87-100.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. and Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective*. Pearson Education.

Halaç, H. H. ve Akbaş, E. (2017). Arkeoloji müzelerinde çağdaş sunum teknikleri: Eskişehir Eti arkeoloji müzesi. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(8), 289-312.

http- 1:

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25.08.2021)

http- 2:

<https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420858> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

http- 3:

<https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420858> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

http-

4:

https://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=16%20adresinden%20a1%C4%B1nd%C4%B1 (Erişim Tarihi: 08.09.2021)

http- 5:

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157698/bitmemis-anit-daglik-frigya.html%20adresinden%20a1%C4%B1nd%C4%B1> (Erişim Tarihi: 08.09.2021)

http- 6:

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157699/kucuk-yazilikaya-areyastis-aniti.html> (Erişim Tarihi: 11.9.2021)

http- 7:

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-156957/yunus-emre-kulliyesi-ve-turbesi.html%20adresinden%20al%C4%B1nd%C4%B1> (Erişim Tarihi: 10.08.2021)

http- 8:

<https://sivrihisar.bel.tr/gezilecek-yerler/seyyid-seyh-mahmud-suzani-kulliyesi/%20adresinden%20al%C4%B1nd%C4%B1> (Erişim Tarihi: 06.06.2020)

http- 9:

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kulliye> (Erişim Tarihi: 08.09.2021)

http- 10:

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157909/tcdd-eskisehir-muzesi.html> (Erişim Tarihi: 08.08.2021)

http- 11:

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157916/luletasi-muzesi.html> (Erişim Tarihi: 08.08.2021)

http- 12:

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-156948/cagdas-cam-sanatlari-muzesi-odunpazari.html> (Erişim Tarihi: 08.08.2021)

http- 13:

<https://www.anadolu.edu.tr/kampuste-yasam/muze-ve-sanat-merkezleri/cumhuriyet-muzesi%20adresinden%20al%C4%B1nd%C4%B1> (Erişim Tarihi: 08.06.2021)

http- 14:

<https://www.anadolu.edu.tr/kampuste-yasam/muze-ve-sanat-merkezleri/cumhuriyet-muzesi%20adresinden%20al%C4%B1nd%C4%B1> (Erişim Tarihi: 29.9.2020)

http- 15:

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-149905/pessinusballihisar-antik-kenti-sivrihisar.html> (Erişim Tarihi: 29.12.2020)

http- 16:

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/eskisehir/gezilecekyer/selale-park> (Erişim Tarihi: 29.12.2020)

http- 17:

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-157962/sehr-i-derya-parki.html> (Erişim Tarihi: 29.12.2020)

http- 18:

<https://www.nufusu.com/il/eskisehir-nufusu> (Erişim Tarihi: 28.01.2022)

İçellioğlu, C. Ş. (2014). Kent turizmi ve marka kentler: Turizm potansiyeli açısından İstanbul' un swot analizi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 1, 37-55.

- İslamoğlu, A. H. ve Alnıaçık, Ü. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık 6. Baskı.
- Jansen- Verbeke M. C. (1988). *Leisure, recreation and tourism in inner cities*. Amsterdam.
- Kahraman, N. ve Türkay. O. (2012). *Turizm ve çevre*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Karadağ, L. (2016). *Sürdürülebilir turizm stratejilerinin geliştirilmesinde turistik ürün çeşitlendirmesinin önemi: Muğla ili örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Muğla: T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaman, A. (1996). Sürdürülebilir turizm planlanması için ekolojik bir çerçeve, sürdürülebilir turizm, turizm planlamasında ekolojik yaklaşım. *19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu*, 101-116. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara, Nobel Yayın.
- Karavatsız, M. and Ashworth, G. J. (2007). Partners in coffeeshops, canals and commerce: Marketing the city of Amsterdam. *Cities*, 24(1), 16-25.
- Karayılan, E. (2014). *Gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir turizm politikaları ve toplumsal katılım ilişkisinin kurumsal bakış açısıyla incelenmesi: Türkiye örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kavak, M. (2019). *Frig yolu'nun turizm ve kültür rotası açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, O. (2015). Yöresel yiyecekler, turizm ve sürdürülebilirlik. *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi*, 636-644, Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi.
- Kaya, Y., Yiğit, A. Y., Ulvi, A. ve Yakar, M. (2021). Arkeolojik alanların dökümantasyonunda fotogrametrik tekniklerinin doğruluklarının karşılaştırmalı analizi: Konya Yunuslar örneği. *Harita Dergisi*, 87(35), 57-72.
- Kaybak, Ş. (2012). Ekolojik turizm ve sürdürülebilir kırsal kalkınma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14, 11-24.
- Keleş, H. (2021). *Turizmin yerel halkın yaşam kalitesi, memnuniyeti ve turizme desteği üzerindeki etkileri: Manavgat örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keogh, B. (1990). Public participation in community tourism planning. *Annals of Tourism Research*, 17(3), 449-465.
- Kerimoğlu, E. ve Çıracı, H. (2006). İstanbul'da uluslararası ziyaretçilerin memnuniyet düzeyleri. *İTÜ Dergisi Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 5(1), 35-46.
- Kervankıran, İ. (2014). Dünyada değişen müze algısı ekseninde Türkiye'deki müze turizmine bakış. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(11), 345-369.
- Khan, M. (2006). *Consumer behaviour and advertising management*. New Delhi: New Age International.
- Koç, E. (2013). *Tüketici davranışı ve pazarlama stratejileri global ve yerel yaklaşım*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Koçak, N. ve Tandoğan, G. K. (2008). Kent turizmi kapsamında fuar ve sergilerin İzmir turizmine olası etkileri. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 5(2), 6-15.
- Kortanoğlu, R. (2008). *Helenistik ve Roma dönemlerinde Dağlık Phrinya Bölgesi kaya mezarları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Koylu, Z. (2008). 20. Yüzyılın başlarında Eskişehir. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24, 381-412.
- Koylu, Z. ve Birgün, M. (2015). *EskibirŞehrin hikayesi 1923-1938*. Eskişehir: Eskişehir Ticaret Odası.
- Kozak, N. (2014). *Turizm pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M. ve Kozak, M. (2017). *Genel turizm ilkeler ve kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kuvan, Y. and Akan, P. (2005). Residents' attitudes toward general and forest-related impacts of tourism: The case of Belek, Antalya. *Tourism Management*, 26(5), 691-706.
- Küçük, M. A. (2013). Din- turizm ilişkisi çerçevesinde Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslamiyette hac uygulamasına genel bakış. *Dini Araştırmalar*, 16(42), 101,128.
- Lai, P.-H. and Nepal, S. K. (2006). Local perspectives of ecotourism development in Tawushan nature reserve, Taiwan. *Tourism Management*, 27(6), 1117-1129.
- Lee, T. H. (2013). Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development. *Tourism Management*, 34, (37-46).
- Li, F. S. and Wang, B. (2020). Social contact theory and attitude change through tourism: Researching Chinese visitors to North Korea. *Tourism Management Perspectives*, 36, 2-8 100743.
- Lindberg, K. and Johnson, R. L. (1997). Modeling resident attitudes toward tourism. *Annals of Tourism Research*, 24(2), 402-424.
- Liu, J. C. and Var, T. (1986). Resident attitudes toward tourism impacts in Hawaii . *Annals of Tourism Research*, 13(2), 193-214.
- Long, P. H. (2012). Tourism impacts and support for tourism development in Ha Long Bay, Vietnam: An examination of residents' perceptions. *Asian Social Science*. 8(8), 28-39.
- Ma, X. L., Dai, M. L. and Fan, D. X. (2020). Land expropriation in tourism development: residents' attitudinal change and its influencing mechanism. *Tourism Management*, (76), 1-12, 103957.
- Maruyama, N. and Woosnam, K. M. (2015). Residents' ethnic attitudes and support for ethnic neighborhood tourism: The case of a Brazilian town in Japan. *Tourism Management*, 50, 225-237.
- Mason, P. and Cheyne, J. (2000). Residents attitudes to proposed tourism development. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 391-411.
- McCaughey, R., Mao, I. and Dowling, R. (2018). Residents' perceptions towards cruise tourism development: The case of Esperance, Western Australia. *Tourism Recreation Research*, 43(1), 403-408.

- McDougall, G. H. and Munro, H. (1987). Scaling and attitude measurement in tourism and travel research. J. Ritchie and C. Goeldner içinde, *Travel, Tourism and Hospitality Research. A Handbook for Managers and Researchers* 25(4), 87-100. New York: John Wiley&Sons, Inc.
- McGehee, N. G., and Andereck, K. L. (2004), Factors predicting rural residents' support of tourism, *Journal of Travel Research*. 43 (2), 131-140
- McMichael, A., Butler, C., and Folke, C. (2003). New visions for addressing sustainability. *Science*, 302(5652), (1919-1920).
- Mercan, Ş. O. (2010). *Sürdürülebilir turizm kapsamında bölgesel planlama ve turistik ürün oluşumu: Altınoluk üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Milman, A. and Pizam, A. (1988). Social impacts of tourism on central florida. *Annals of Tourism Research*, 15(2), 191-204.
- Moghavyemi, S., Woosnam, K. M., Paramathan, T., Musa, G. and Hamzah, A. (2017). The effect of residents' personality, emotional solidarity, and community commitment on support for tourism Development. *Tourism Management*, 63, 242- 254.
- Munier, N. (2005). *Introduction to sustainability: Road to a better future*. Dordrecht: Springer .
- Nunkoo, R. and Ramkinson, H. (2011). Developing a community support model for tourism. *Annals of Tourism Research*, 964-988.
- Odabaşı, Y. (1999). *Anket yöntemi. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri içinde ed. Ali Atıf Bir. içinde* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1081.
- Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2003). *Tüketici davranışı*. Medicaat Yayıncılık.
- Olawumi, T. O. and Chan, D. W. (2018). A scientometric review of global research on sustainability and sustainable development. *Journal of Cleaner Production*, 183, 231-250.
- Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye sürdürülebilir yaklaşımları. *Journal Of Yaşar University*, 3(8), 1853-1876.
- Özcan, K. G. (2019). *Sürdürülebilir kalkınmanın başarısızlığı, sürdürülebilir kalkınmaya eleştiriler ve hakim çevre anlayışına alternatif yaklaşımlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ: T.C. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M. ve Dudaş, N. (2011). Eskişehir ilinde Lületaşı işlemeciliği ve üretilen ürünler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 7, 3-25.
- Özkut, D. (2013). Odunpazarı kentsel sit alanında konut dokusu özelliklerinin koruma kararlarının oluşturulmasına yönelik olarak saptanması. *TÜBA-KED*, 11, 105-135.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 183-195.

- Özüdoğru, Ş., Ertuğrul, Z. K., ve Manaz, S. (2005). *Eskişehir Odunpazarı ve Sivrihisar evlerinin cephe örnekleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Page, S. and Hall, C. M. (2003). *Managing urban tourism: Themes in tourism*. Prentice Hall.
- Petiegrew, T. F., Tropp, L. R., Wagner, U. and Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 271-280.
- Plessis, C. D. (1998). *The meaning and definition of sustainable development in the built environment*. Pretoria: University Of Pretoria.
- Riberio, A. M., Pinto, P. P., Silva, J. A. and Woosnam, K. W. (2017). Residents' attitudes and the adoption of pro-tourism behaviours: The case of developing island countries. *Tourism Management*, (61) 523- 537.
- Rodriguez, J. R., Parra- Lopez, E. and Yanes- Estevez, V. (2008). The sustainability of island destinations: Tourism area life cycle and teleological perspectives. The case of Tenerife. *Tourism Management*, 53-65.
- Roxas, F. M., Rivera, J. P. and Gutierrez, E. L. (2020). Mapping stakeholders' roles in governing sustainable tourism destinations. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 387-397.
- Saarinen, J. (2006). Traditions of sustainability in tourism studies. *Annals of Tourism Research*, 33(4), 1121-1140.
- Saraçlı, S. (2011). Faktör analizinde yer alan döndürme metotlarının karşılaştırmalı incelenmesi üzerine bir uygulama. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 22-26.
- Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta inanç turizmi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 1-18.
- Sarkım, M. (2007). *Sürdürülebilir turizm kapsamında turistik ürün geliştirme politikaları ve Antalya örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: T.C Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sbobha, K. (2019). A case study on irritation among local people towards the growth of tourism in Kodagu district: With the reference of Doxey's irridex model. *International Journal of Innovative Research and Advanced Studies*, 6(1), 146-148, ISSN: 2394-4404.
- Scheyves, R., Carr, A., Movona, A., Hughes, E., Highes- Desbiolles, F. and Mika, J. P. (2021). Indigenous tourism and the sustainable development goals. *Annals of Tourism Research* , 90, 1-12.
- Sevim, M. A. (2019). *Şehir pazarlamasında meydanların etkin yönetiminin rolü ve önemi: İstanbul meydanları üzerine çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez, N. (1983). *Eskişehir'de Odunpazarı tarihi yerleşiminin fiziksel gelişimi ve geleneksel konut dokusunda dizgesel çözümlemeler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.

- Stephan, W. G. and Stephan, C. W. (1999). Anxiety in intergroup relations: A comparison of anxiety/ uncertainty management theory and integrated threat theory. *International Journal of Intercultural Relations* , 23(4), 613-628.
- Stephan, W. G., Renfro, L. C., Esses, V. M., Stephan, C. W. and Martin, T. (2005). The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(1), 1-19.
- Stylidis, D. and Terzidou, M. (2014). Tourism and the economic crisis in Kavala, Greece. *Annals of Tourism Research*, 44, 210-226.
- Şahin, F. (2012). *Eskişehir ilinin kültür potansiyeli: Mevcut durum ve öneriler*. Uzmanlık Tezi. Eskişehir: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Eskişehir
- Şimşek, F. (2017). Paleolitik Dönemde insan türleri . *Uluslararası Amisos Dergisi* , 2(3), 66-85.
- Tahtasakal, M. (2019). *Sürdürülebilir turizm uygulamalarının bölgesel kalkınma açısından değerlendirilmesi: TRBİ bölgesine yönelik bir çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: T.C. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Tokatlıoğlu, C. (2019). *Yerel halkın festivallerin etkilerine yönelik algılarının algılanan değer, festival memnuniyeti ve festival sadakati üzerindeki etkisi: Uluslararası Şile bezi kültür ve sanat festivali örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli: T.C. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Topal, A. K. (2004). Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye' de kent neresidir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 6(1), 276- 294.
- Tosun, C. (2002). Host perceptions of impacts: A comparative tourism study. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 231-253.
- Tören, E., Kozak, N. ve Demiral, G. (2012). Eskişehir' in kültürel miras varlıklarının korunmasında kamu kurumlarının rolü. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 69-88.
- Tüfekçi Sivas, T. ve Sivas, H. (2003). Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar illeri yüzey araştırması arkeolojik envanter raporu. *TÜBA-KED*, Sayı: 1.
- Tüfekçi Sivas, T. ve Sivas, H. (2010). *Frig Vadileri (Frigler'den Türk Dönemine uzanan kültürel miras)*. Eskişehir: Eskişehir Valiliği Yayınları.
- Türkteki, M. ve Efe , T. (2007). Keçiçayırı (Seyitgazi- Eskişehir) 2007 yılı kurtarma kazıları. *Colloquium Anatolicum*, 6, 75-84.
- Uçkan, Y. O. ve Uçkan, E. (2002). *Eskişehir Odunpazarı Evleri*. Eskişehir: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- UNEB and UNWTO. (2005). A guide for policy makers. *Making Tourism More Sustainable*, 11-12.
- UNEP and UNWTO. (2015). Making tourism more sustainable. *A Guide for Policy*, 11-12.

- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2018). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık, 5.Baskı.
- Urban Stragety Partners. (2017). *Turizm ve Kentler*. Londra. Turizm ve Kentler Raporu
- Ünsal, B. (2010). *Kuzeybatı Anadolu' da İlk ve Orta Kalkolitik Çağ geçiş dönemi mimarisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üsküdar, Ş. (2012, Mart). *Eskişehir' in kültür turizmi potansiyeli ve yerli turistlerin buna ilişkin algıları üzerine bir çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vargas Sanchez, A., Bueno, N. P. and Mejia, M. (2011). Explaining residents' attitudes to tourism: Is a universal model possible? *Annals of Tourism Research*, 38(2), (460-480).
- Ward, C. and Berno, T. (2011). Beyond social exchange theory: Attitudes toward tourists. *Annals of Tourism Research*, 38(34), 1156- 1569.
- Ward, C. and Masgoret, A.-M. (2006). An integrative model of attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 30(6), 671-682.
- Woosnam, K. M. (2012). Using emotional solidarity to explain residents' attitudes about tourism and tourism development. *Journal of Travel Research*, 51(3), 315-327.
- Woosnam, K. M. ve Norman, W. C. (2010). Measuring residents' emotional solidarity with tourists: Scale development of Durkheim's theoretical constructs. *Journal of Travel Research*, 49(3), 365-380.
- World Tourism Organization. (1997). *International tourism : A global perspective*. Madrid: Ed: Chuck Y. Gee.
- Yıldırım, Ü. (2004). Eskişehir' in iklim özellikleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 43, 139-150.
- Yıldız, O. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma kapsamında ekoturizmin Muğla ilinin ekonomik kalkınmasındaki etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Muğla: T.C Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yoon, Y., Gürsoy, D. and Chen, J. S. (2001). Validating a tourism development theory with structural equation modeling. *Tourism Management*, 22(4), 363-372.
- Zhang, J. J., Wong, P. P. and Lai, P. C. (2018). A geographic analysis of hosts' irritation levels towards mainland Chinese cross-border day-trippers. *Tourism Management*, 68, 367-374.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Sevgili Hanımefendi/ Beyefendi;	
Bu anket formu bölge sakinlerinin turizm gelişimini desteklemesinde ve ziyaretçilere ilişkin algı ve tutumlarının üzerinde sürdürülebilir turizmin etkisini ölçmek için kullanılacaktır. Ankete katılımınız için teşekkür ederiz.	
Dr. Öğr. Üyesi Muammer BEZİRGAN	Onurcan DENİZ
Danışman	Yüksek Lisans Öğrencisi

Bu bölümde yer alan ifadeler kentte turizm gelişimi ile ilgilidir. Düşüncenizi en iyi yansıtanı seçiniz.	Kesinlikle Hayır	Hayır	Fikrim yok	Evet	Kesinlikle evet
Eskişehir’de turizmin gelişimi					
1. Kentteki istihdam fırsatlarını artırır.	1	2	3	4	5
2. Kentteki alışverişi artırır.	1	2	3	4	5
3. Yerel yönetimin gelirlerini artırır.	1	2	3	4	5
4. Yerel esnafın gelirlerini artırır.	1	2	3	4	5
5. Yeni yatırım olanakları yaratır.	1	2	3	4	5
6. Kültürel etkinliklere katılımın olmasını sağlar.	1	2	3	4	5
7. Kültürel aktivitelerin çeşitlenmesini sağlar.	1	2	3	4	5
8. Yerel kültürün korunmasına katkıda bulunur.	1	2	3	4	5
9. Kültürler arası bilgi alışverişine katkı sağlar.	1	2	3	4	5
10. Kültürel kimliklerin korunmasında katkı sağlar.	1	2	3	4	5
11. Kültürel içerikli tesislerin artmasını sağlar.	1	2	3	4	5

12. Doğal ve yabani hayatın korunmasına katkı sağlar.	1	2	3	4	5
13. Biyolojik canlı çeşitliliğinin korunmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
14. Çevresel farkındalığın artmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
15. Sağlık altyapı kalitesini artırır.	1	2	3	4	5
16. Güvenlik altyapı kalitesini artırır.	1	2	3	4	5
17. Boş zaman aktivitelerin kalitesini artırır.	1	2	3	4	5
18. Manevi memnuniyeti artırır	1	2	3	4	5
19. Şehir yaşamından memnun olmayı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
20. Sosyal yaşamdan memnun olmayı sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
21. Yaşam standartlarının gelişmesini sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
22. Hayatın mükemmelleşmesini sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
23. Genel yaşam memnuniyetini sağlamaktadır.	1	2	3	4	5

Bu bölümde yer alan ifadeler yerel halkın ziyaretçilere bakış açısı ile ilgilidir. Düşüncenizi en iyi yansıtan ifadeyi seçiniz.	Kesinlikle Hayır	Hayır	Fikrim yok	Evet	Kesinlikle evet
Ziyaretçilere karşı olumlu tutum oluşturma					
24. Ziyaretçiler turizm faaliyetlerinde yerel ekonomiye katkı sağladıkları için onları seviyorum.	1	2	3	4	5
25. Eskişehir kentine gelen ziyaretçilerin kente katkı sağladıklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
26. Ziyaretçilerin Eskişehir'e gelmesinden mutluluk duyuyorum.	1	2	3	4	5

27. Eskişehir'e gelen ziyaretçilere karşı anlayışlı olmak gerekir.	1	2	3	4	5
28. Eskişehir'e gelen ziyaretçiler ile çok ortak noktam var.	1	2	3	4	5
29. Eskişehir'e gelen ziyaretçiler ile arkadaşlık kurdum.	1	2	3	4	5
30. Eskişehir'e gelen bazı ziyaretçilere kendimi yakın hissediyorum.	1	2	3	4	5
31. Eskişehir'e gelen ziyaretçilere karşı sempati duyuyorum.	1	2	3	4	5
32. Eskişehir'e gelen ziyaretçilere yardımcı olurum.	1	2	3	4	5
33. Eskişehir'e gelen bazı ziyaretçiler ile sohbet ederim.	1	2	3	4	5
34. Eskişehir'e gelen ziyaretçiler sorun çıkarmayan güvenilir kişilerdir.	1	2	3	4	5

Bu bölümde yer alan ifadeler yerel halkın turizmin gelişimine verdikleri destek ile ilgilidir. Düşüncenizi en iyi yansıtan ifadeyi seçiniz.	Kesinlikle Hayır	Hayır	Fikrim yok	Evet	Kesinlikle evet
Turizm gelişim desteği					
35. Eskişehir'in turizm tanıtımı desteklenmelidir.	1	2	3	4	5
36. Eskişehir'de turizmin etkin bir şekilde teşvik edilmesini isterim.	1	2	3	4	5
37. Turizm sektörü bölge ekonomisinde önemli rol oynamaya devam etmelidir	1	2	3	4	5
38. Kente yeni ziyaretçiler çekecek yeni turizm tesislerini destekliyorum.	1	2	3	4	5
39. Kent turizminin gelişimini destekliyorum.	1	2	3	4	5

Demografik Özellikler

1. Cinsiyet: Erkek Kadın

2. Medeni durum: Bekar Evli

3. Yaş: 18-24 25-34 yaş 35~44 45~54 55~64 65 yaş ve üstü

4.Öğrenim Durumu: Okumamış İlkokul ve Ortaokul mezunu Lise mezunu
Üniversite mezunu Yüksek Lisans veya Üstü

5.Meslek: Öğrenci Memur İşçi Esnaf Serbest Meslek Ev hanımı Emekli
Diğerleri:

6.Aylık Gelir: 2350 ve altı 2350-3500 3501-4500 4501-5500 5501-6500
6501 ve üstü

